130.536

SPITTELER

Imago

OSZK
Ordinary Membership

IMAGO

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

CARL SPITTELER

IMAGO

RÓNAY GYÖRGY
bevezető tanulmányával

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

CARL SPITTELER

IMAGO

REGÉNY

Fordította Hertelendy István

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

RÉVAI

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

130.536

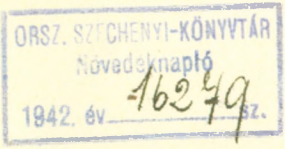

Copyright by Révai, Budapest, 1942

68396 — Révai

SPITTELER

Maholnap húsz esztendeje, hogy az új svájci irodalom legnagyobb alakja, a Nobel-díjas Carl Spitteler meghalt. Hetvenkilenc évet élt; s amit e hetvenkilenc év alatt alkotott, könyvtárunk egy parányi zugában elfér. Nem maradt utána olyan szinte áttekinthetetlenül hatalmas életmű, mint egy Balzac, vagy egy Dosztojevszkij után; aránylag keveset írt, nehezen, roppant becsvággyal önmaga és a művészet iránt. Későn vette kezébe a tollat, s ifjabb éveiben, mielőtt egészen a Költészet, a „Szigorú Úrnő" szolgálatába szegődött volna, neki is meg kellett próbálnia a köznapi munka robotját, be kellett állnia abba a taposómalomba, amelyben oly tragikusan őrlődik fel minden olyan tehetség, amilyen az övé. Spittelernek volt ereje hozzá, hogy Istenének szavát kövesse: hivatása kedvéért szakított a foglalkozásával. S ettől kezdve élete egyetlen áldozat a Művészet oltárán, áldozat függetlenül attól, megértik-e honfitársai, megérti-e a kor, megérti-e a világ; annak a szerelemnek, amelyet az isteni tükörkép, az Imago gyujt a választott lélekben, csak a szerelemhez van köze és a szenvedéshez, azon kívül semmi máshoz.

Spitteler talán az utolsó nagy romantikus, s talán az utolsó, aki az életet, a világot merte és tudta úgy látni, ahogyan egy rejtelmesen irányító istenség parancsolja; költő volt a szónak egy nagyon ősi és mítoszi értelmében, költő volt úgy, hogy hagyta, hadd vezessék tollát az égiek. Minden egyes sorában annak a titokzatos ihletnek a lobogását érezzük, amely az Imago Viktorjának tépelődéseiben, lázadásaiban és nagyszerű pillanataiban szikrázik. Hatalmas és pogány hevület ez, máglya, amelyre az Elíziumba készülők nyugodt mosolyával lép fel a költő. S míg csontjai égnek, gyönyör és fájdalom ittas boldogságával tekint szét a világon; látja múló jelenségeit és múlhatatlan csodáit, maga is mint tükörkép veri vissza, mítosszá nemesítve, a gazdag mindenséget; tudja, hogy több a világnál, és hogy nem a költő van a világért, hanem a világ a költőért; tudja, hogy a létnek semmi más értelme nincs, mint hogy a Mű örökkévalóságába emelkedve, túlélje önmagát, az időt és a halált.

A költőt a szépség — a szépség boldogsága, vagy szenvedése — páncélként óvja a világtól. De van-e elég erős páncél a világ ellen, amelyben benne élünk, akkor is, ha makacsul és halálos elszántsággal csak fölötte akarunk élni? Imago arcát nem Theudákban keressük-e, nem olyan-e a világ számukra, mint a platoni barlang falán az árnyak — csak rajtuk át látjuk az ideákat? És hogyan egyeztethető össze az eszmény a valóval? És tovább: boldog-e a művész, vagy boldogtalan; lehet-e egyáltalán boldog, — vagy úgy kell élnie,

Mint kit egy dús ünnep örömére rég
Talpig aranyba vont az éh-szemű nép . . .

Az Imago önéletrajzi regény és Theuda valóban élt. De minden önéletrajzi regénynek egyetlen és végső problémája: művészet és valóság, művész és élet viszonya, tragikus és soha véget nem érő birkózása. Ez a problémája az Imagonak is.

A világ csak a művész lelkében él olyannak, amilyennek talán már nem is a művész, hanem a Mű akarja. Az élet megtorpan ama küszöb előtt, amelyen túl a művészet birodalma kezdődik. A művész pedig egyformán lakója mind a két világnak; ebben annak tiszta fényére sóvárog, abban ennek elvesztett kincseit siratja. Hontalan a hétköznapokban, mert felsőbbrendű ember, mint Viktor, és hontalan az ünnepben is, mert ember. Sorsa eredendőn tragikus, és kiútja csak egy van: a nagyszerű halálugrás e folytonosan lengő trapézról a semmibe, vagy a mindenbe: — a Műbe! A Műbe, amelyet ír, — és toll nélkül is csak ezt írja, minden lépése, minden élménye egy-egy sor — értelmét azonban csupán egyetlen kulcs fejtheti meg: a hit. Viktor hisz önmagában és hite még akkor is boldoggá tudja tenni, amikor a boldogtalanság fojtogatja. Az ő hazája nem ismeri a lágy kedélyek érzelmességét, irtózik a szelíd polgári örömöktől, a „kedélyesség poklától"; az ő eszménye a teljesség, s talán mindegy is, az életé, vagy a halálé-e. Theuda arca elvész a ködben, hogy olthatatlan fénnyel ragyogjon fel helyette Imago — az eszmény, a Mű, a minden: az a világ, amelyet a költő önmagából teremt és önmagának. Hideg és magányos csillag ez, — de legalább világít.

Hívei, tisztelői, műveinek búvárai számtalan nevet hoztak már fel Spittelerrel kapcsolatban,

kutatták eredetét, gyökereit, megpróbálták elemeire bontani világát, s megállapítani, honnét és miből lett. Az író azonban nem sokat törődik filológusaival. Műve magában áll és önmagában kell helytállania magáért. A tudósok kutathatják eredetét, de talán jobb, ha csupán elődeit kutatjuk. Svájcban, úgy látszik, még él valami a renaissance bátor tavaszából; a klasszikus tökéletességen átütt a frissen felfedezett világ romantikus láza. Ahogyan Conrad Ferdinand Meyerben, ugyanúgy érezzük ezt Spittelerben is. Mítoszt alkotott mítoszokért rajongó korában, Prometheus és a fölsőbbrendű ember dicsőségét hirdette, amikor Nietzsche varázsszavára tele volt a világ az Übermensch iránti rajongással; mégsem korának írt, és nem is múlik el korával. Az Imago az örök művészi tragédia talán nem is egészen tragikus képe: a romok közül a költő csak egyetlen kincset ment ki, s ez a kincs a Csillag; a nagy képrombolásban egyetlen képet őriz meg sértetlenül, de ez az egy az örök, a halhatatlan, a gyötrelmes és vigasztaló, az ösztökélő és a boldogító — Imago.

RÓNAY GYÖRGY

1

A bíró visszatér szülővárosába

VÁRJUNK a kiszállással! Várjunk uraim, amíg a vonat megáll!

— Hordár! Hordár!

Úgy. Szóval ez az otthon. Ez után vágyódik az ember esztendőkön át néha üres, néha forró szívvel. Hihetetlen. Azon a váróteremben ácsorgó vadászon meg se látszik. Sőt. Ásít is. Otthon és ásítás!

— Ez az összes csomagja, uram?

Az egyik pályaudvar éppen olyan, mint a másik. A házak szürkék, merevek és unalmasak. A bíborfénynek és aranycsillogásnak se híre, se hamva. Régen is ilyen üresek és huzatosak voltak az utcák? És ezek a homokfelhők! És a fagyos szél! Hihetetlen, szeptember elején! Egy bizonyos, Viktor, szerelmes kalandoktól nem kell tartanod. Nem fenyeget semmiféle veszedelem!

Csak ez az együgyű hordár ne kínozná megállás nélkül az ostoba fecsegésével.

— Óriási szívességet kérnék magától, — fordult hirtelen feléje Viktor — járja körül nagyon lassan és figyelmesen ezt az oszlopot, közben számolja a lépéseit. Úgy. Nagyon jó. Mennyi?

Hat. Kitűnő. Nagyon köszönöm. És ha nincs ellene kifogása, most mehetünk tovább.

A hordár hosszan az arcába bámult, szinte leesett az álla, aztán szótlanul követte csodálkozva, himbálódzó fejjel a szállodáig.

Megírta a bejelentőlapját, aztán elkérte a telefonkönyvet a portástól.

— Mi is a neve a hűtlennek? — morogta a könyvben lapozgatva — no nézd csak, elfeledtem a férje nevét. Hogy is hívják? Wyss. Igen. Persze. Wyssné, Wyss direktor úr neje. De micsoda direktor? Annyiféle igazgató van. Vasúti, bank, gáz, cement, gumi és Isten tudja miféle igazgató. No, nem baj. Azonnal kiderítjük. Meg is van: Dr. Treugott Wyss, tanár, a városi múzeum és képzőművészeti iskola igazgatója, a kanton könyvtárának elnöke, az árvaházi bizottság tagja, Münster-utca 6. Hű, mennyi bölcseség, mekkora rakás érdem! Tulajdonképpen szívesebben vettem volna, ha bankigazgató. Mindenesetre ez sem rossz. Nagyműveltségű férfiú. Furcsa, — nem tudom miért, valószínűleg bennem van a hiba — de nem tudom máskép elképzelni ezt a férjet, mint holmi apró, jelentéktelen, esetlen, valamelyest tanácstalan és hogy ne mondjam, komikus emberkének. Tehát holnap délelőtt: Münster-utca 6. No, szép asszony, ezt árulják el álmaid, hogy holnap viszontlátod engesztelhetetlen bírádat!

ÉS MÁSNAP délelőtt, a hivatalos látogatások társadalmilag szentesített órájában megindult a Münster-utca felé.

Miképpen fogadja majd vádoló tekintetemet? — futott át agyán a gondolat. Két eset lehetséges. Vagy elsápad és kitántorog a szobából, vagy elpirul, erőt vesz magán és merészen az arcomba vágja tekintetét. Ebben a második esetben szememben felgyujtom az emlékezés régi gyönyörűségét és kényszerítem őt, hogy meghunyászkodva lábam elé vesse bánatos pillantását. Azután férjéhez fordulok, ilyenformán: „Igen tisztelt uram, meg kell magyaráznom önnek ezt a rejtelmes némajátékot, amelynek most tanúja volt és amelynek szereplője a felesége és én voltam. Ön csodálkozik, tehát magyarázatot vár. Meg is kapja, de én, mint a lovagiasság példaképe, átengedem a szót feleségének. Én tisztelő híve vagyok önnek, tehát nem akarok vádolója lenni. Felesége majd elmeséli szépen, miért is vagyok én az ő jogos tulajdonosa, ura és parancsolója, s ön miért csak az én helyettesem, mondhatnám hűséges helytartóm — természetesen az én kegyes engedelmemmel — ebben a házasságban? Ez persze ne okozzon önnek gondot, hiszen elismertem helytartómul és megtanultam az illemet: nem akarok házasságába, békéjébe és boldogságába gázolni. Az ön tűzhelye szent nekem. Egyetlen feladatom van csupán: eltűnni. Ön megtanulja bennem, igazgató úr, tisztelni a láthatatlanság erényét. Életemben először és utoljára léptem át házának küszöbét. És ez egyetlen látogatásomnak célja, hogy közöljem igen tisztelt feleségével: megvetem. Nézze csak kérem, ahogy ott fekszik a heverőn: a testet öltött bűntudat. Ennyi nekem elég. De ha önnek nem elég, mindennap megtalálhat a szállodában, és reggeltől-estig rendelkezésére állok“. Körülbelül ezeket fogom elmondani neki.

Lehet ugyan, hogy egy-két mondatot majd máskép fogalmazok meg, de ez részletkérdés. — A mindenségit, Münster-utca tizennégy. Úgy elgondolkodtam, hogy túlrohantam a házukon. No, nem baj. Gyerünk csak vissza. Tizenkettő, tíz, úgy, azonnal ott vagyok, nyolc, helyes: ez az. Münster-utca hat. Nem is rossz. Csinos ház. Tiszta, lakályos; ügyesek ezek a fehér függönyök itt az ablakon. És milyen mutatós odafent az erkély. Az ember el sem hinné, mennyi álnokság lakik ebben a házban. Odabent kanárimadár énekel és a nyitott ablakon túlról gyereknevetés hallik. Gyerek? Hogy kerül ebbe a házba gyerek? Talán elvétettem volna a házszámot? Nem, ez a hatos. Nyilván több család lakik a házban.

Az ajtóhoz lépett és a névtáblára bámult. Wyss, olvasta halkan. És szíve eszeveszetten verni kezdett, hogy majd szétpattantak a halántékán az erek. „Csend, — mondta idegesen megvadult pulzusának — ő féljen, a bűnös, ne én, a bíró!“ Meghúzta a csengő fínom zsinórját és egyszerre három lépcsőt lépve, felrohant a bejárat elé.

— Végtelenül sajnálom, — mondta édesen mosolyogva a szobalány — a direktor úr és a nagyságos asszony házon kívül tartózkodik.

Bosszúsan ajkába harapott. Mindenre felkészült, csak erre a lehetőségre nem. Különben sem szerette az ilyen csavargó természetű embereket, akik a látogatási időben nem tartózkodnak odahaza. Különösképpen pedig akkor, ha ő a látogató.

— Nincsenek itthon! — mondta élesen.

Pimaszság! Tehát világos nappal az utcán

csatangol! És másokkal! Persze, joga van hozzá, de a jog nem minden, van szégyen is.

— Tessék, itt a névjegyem, — mondta — délután háromkor újból eljövök.

— Az uraságok délután sem lesznek idehaza — felelte kedvesen a szobalány.

— Itthon lesznek! — recsegte ellentmondást nem tűrő hangon, megfordult és nekiviharzott az utcának.

Milyen makacs teremtés ez a cseléd! Mennyi méreg volt a szavában, ahogy kimondta „az uraságok"! Szinte áradt belőle a szennyes gúny! A járda szélén még visszacsengett fülébe a most érkezett levélhordó rekedt hangja: „Levelet hoztam a nagyságos asszonynak!" Ez is! Gyáva, alantas népség! Talpnyalók! „Nagyságos asszony"! Bezzeg, ha én vettem volna feleségül, nem beszélnének róla ilyen aljas tisztelettel, hogy „nagyságos asszony", „Wyss igazgató úr neje"!

Megállt az utca túlsó végén és felhúzta az óráját.

— Féltizenkettő, — morogta — későn van már, de egy pillanatra meglátogathatnám Steinbachnét. Igaz, elég messzi lakik innét, a Münsterutcától, a Virágvölgy túlsó végén, de... gyerünk. Legfeljebb majd azt hiszem, kirándulni mentem.

Szomorú kis kertecske mellett haladt el és a sárguló, őszi lombokon átnyilazó napfény felvidította néhány csendes pillanatra. Elmosolyodott. Steinbachné. Régi barátnője, megértő társa. Meggyorsította lépteit, aztán megállt Steinbachné házának kertje előtt. Keze már a kertajtó kilincsén volt, amikor eszébe jutott: „Ő sem lesz idehaza, miért is lenne? Ma délelőtt senki sincs otthon. Az ilyen nyavalyák úgy terjednek, mint a járvány."

De mégsem. Csoda történt! A nyitott ablakból örömkiáltás fogadta és az asszony sietve rohant feléje a kerten át. Majd, hogy egymás nyakába borultak. Steinbachné megragadta mind a két kezét és a ház felé húzta.

— Mégis maga az? — mondta örömmel — úgy, jöjjön csak beljebb. Üljön le hamar és meséljen gyorsan! Mindent mondjon el, természetesen elsősorban azt: hogy megy a sora?

— Honnét tudjam én azt?

— Erről magára ismerek, — nevetett élvezettel az asszony — nem tudja, hogy van? Tehát: beszéljen, mindegy mit. Csak a hangját akarom hallani. Ilyenformán megbizonyosodhatom majd, hogy valóban itt van és nemcsak érzékeim játszanak velem. Magánál ugyanis olyan vad összevisszaságban él a valóság és az álom, hogy nem csodálkoznék, ha egy megfoghatatlan pillanatban ismét eltűnnék előlem a semmiségbe.

— Igaz, gondolataim kisiklottak az előbb, — mondta mosolyogva — de most már rendben van minden. Kívánja, hogy megforduljak maga előtt néhányszor, mint a manökenek, hogy bizonyságot tegyek testem három dimenziójáról?

— Nem, nem, inkább adja ide mégegyszer a kezét. Úgy. Most már alaposan megfogtam. Óriási meglepetés! Mikor érkezett tulajdonképpen?

— Tegnap este. De tudja, hogy napról-napra szebb lesz és fiatalabb? És milyen csodálatos ízléssel öltözködik! Mutassa csak magát.

— Ohó! Hallgasson, kérem! Harminchárom esztendős vagyok és özvegy. Mit kaphatok még az élettől? De maga! Megerősödött, férfias lett. Egészen megváltozott az elmúlt négy esztendő

alatt. Hogy is mondjam, biztonság van magában és erő.

— És elbizakodottság, támadókedv, szemtelenség!

— Nem baj. Ez minden nagy cselekedet alapja. Mikor olvashatok már magától valami egészen kiválóan nagyot és szépet? Hiszen tudja, milyen nagyra tartom?

— Istenem, nagy cselekedetek — mondta sóhajtva és fájdalmas tekintettel maga elé bámult.

— Miattam hajnalig sóhajtozhat, — nevetett az asszony — nem sajnálom magát. A tehetséget csak csodálni lehet.

A város felől mélyen és komolyan megszólalt a déli harang.

— Tudja mit? — mondta az asszony kedveskedve — jöjjön el hozzám délután egy csésze teára. Kettesben leszünk. Nagyon szép lesz.

Lassan felállt és már igent akart mondani, amikor hirtelen eszébe jutott a Münster-utca.

— Végtelenül sajnálom, — mondotta — de már elígérkeztem.

— Érdekes, — mosolygott az asszony enyhe gúnnyal — tegnap este érkezett és máris foglalt a mai délutánja? Ezt természetesen nem azért mondom, mintha érdekelne.

Tulajdonképpen nem akarta megmondani, hogy hová is várják délutánra, de most már nem hallgathatott, gyávaság lett volna.

— Nem titok, — mondta fölényesen — legkevésbbé a maga számára. Délután három órakor tiszteletemet teszem Wyss igazgatónál.

— Maga? — kérdezte az asszony idegenkedve. — Mi köze magának ehhez a demokratikus

erényszövetséghez? Ismeri egyáltalán azt a Wyss-t?

— Nem. A feleségét ismerem.

Steinbachné arca váratlanul megkeményedett.

— Tudom, tudom, — bólogatott — ha jól emlékszem, négy esztendeje, hogy találkoztak. Amolyan futó ismeretség volt egy fürdőhelyen. Egy-két napos. Nem?

— Futólagos?! — kiáltotta felháborodva — futólagos! Maga meri ezt mondani? Hát honnét tudja? „Egy-két napos." Mit jelent ez? Egyáltalán, mit jelent az, hogy nap? Sohasem mértem az élet értelmét kalendáriummal. Véleményem szerint vannak órák, amelyek többet érnek harminc szürke, unalmas esztendőnél. Ezek az órák örökké élnek, mint a nagy műalkotások! Sőt, még tovább, mert ezeket az órákat maga az alkotó, a művész teremtette! Az örökkévaló szépség!

— Ami, sajnos, nem biztosítja ezeket az órákat a feledés ellen.

— Én nem ismerem a feledést és számomra nincsen mult.

— Mert magának fantáziája van. De a többi ember mindent elfeled, ha a sors csak egy kicsit is kegyes hozzá. Komolyan hiszi, hogy Wyssné várja a maga látogatását?

— Nem. Ilyesmivel nem kábítom magam. Különben is ez az én látogatásom aligha lesz örömére.

Steinbachné egy pillanatig maga elé bámult, aztán halkan megszólalt, mintha csak magának beszélne:

— Theuda Neukomm olyan jó, mint egy falat kenyér. Boldog, megelégedett házasságban él. Az ura művelt, kellemes és tiszteletet érdemlő férfi,

megbecsüli az asszonyát, s szereti szíve minden melegével. Van egy kis fiacskája. Valóságos angyal. Haja fekete, mint az anyjáé. Kis vadóc. Már beszélni kezd. Igen, igen, csak ne rángassa a vállát. Lehet, hogy ez magának mindegy, de az anyjának nem. Mindenki szereti őket, barátaik, rokonaik egyaránt. Aztán itt van Theuda bátyja. Kurt, ez a csodálatos lángész, elképesztő koponya, akit mintaképének, istenének tart.

Egy pillanatig hallgatott és mosolyogva maga elé nézett.

— Most jut eszembe, — folytatta — ma délután nem is lesz odahaza. Vidékre utazott a dalos szövetséggel.

— Bocsánatot kérek, — mondotta keményen — odahaza lesz.

— Hát ha olyan biztosan tudja, nem ellenkezem magával. — Egy pillanatig Viktor arcába bámult, aztán komoly hangon megkérdezte: — Mondja csak, kedves barátom, mit akar tulajdonképpen Wyssnétől?

— Semmit — mondotta bosszúsan.

— Annál jobb, különben igen keserves csalódás érhette volna. Tehát: szívesen látom bármikor. Nagyon jól tudja, a nap minden órájában szívesen látott vendége házamnak. — És miközben a kerten át a kapu felé kísérte őt, szelíd hangon figyelmeztette: — Theuda már asszony.

Különös, futott át agyán a gondolat, miért ismétli Steinbachné annyiszor, hogy Theuda már asszony? Talán csak nem gyanít valamit? Ugyan, képtelenség; különben is mit árthat Wyssné a büszke Imago vőlegényének? Wyssné! Nevetséges! Szóval most ez a legújabb sportja, hogy fiúkat hoz a világra? Ne is zavartassa magát asz-

szonyom. Szüljön ikreket, hármas, négyes, vagy akár tizenkettes ikreket! Mintha én nem is léteznék. Hogy is mondtam? Hogy „semmit" sem akarok tőle? No, ez nem igaz. Papírt és ceruzát kotort elő a zsebéből és a következő kis levelet ejtette néhány pillanat mulva Steinbachné levélszekrényébe:

„Kedves Barátnőm! Tévedtem: nem, „semmit" akarok tőle, hanem azt, hogy a földre süsse előttem a szemét. Ezt akarom. Hű barátja, Viktor."

AZ ÉTTEREM falai mentén az ebédre várakozó vendégek ácsorogtak. Volt, aki a széles ablakon át lebámult az utcára, mások meg gondterhes, elmélyült arccal az elkövetkező pillanatok gyönyörűségére gondoltak. A falakat körben komoly képek díszítették.

Viktor végigseperte pillantásával az egyelőre még üres asztalokat, aztán megállapodott egy fekete keretes kép előtt, amely érzése szerint valamiféle államférfiút ábrázolt. Az aláírást, sajnos, nem tudta elolvasni, mert olyan volt, mint a hivatalos iratok legtöbb szentesítője: olvashatatlan. Az arc merev és erőteljes, a vonásai élesek és határozottak. Mintha két fametszet nemzette volna — gondolta. Céltudatosság és önzetlenség sugárzott a vonásaiból, tüzes, meggyőző erő, amely felette állt minden apró-cseprő küzdelemnek; tömegeket fékező pillantása volt. Aztán közelebb hajolt a képhez és a nagy férfiú jelmondatát kezdte betűzni: „Minden jólét a népiskolákból fakad!" Természetes. Ez meg is látszott a pu-

ritán módra nyírt koponyán. A világ egyetlen nagy népiskola. És az élet értelme: tanulj, hogy tovább tanulhass! Mert minden igazság alapja a bölcseség. Micsoda koponya, borzongott végig Viktor hátán a rémület, mivé fejlődhetett volna az emberiség, ha ez a hős kiléphet ebből a csendes, fekete keretből és odaülhet a világtörténelem kormányához!

És miközben farkasszemet nézett a keretbe bilincselt államférfiúval, valaki a háta mögé állt és a vállán keresztül mormogva így szólt:

— Ugye, milyen csodálatos jellem sugárzik ebből a tekintetből?

Az ismeretlen ámuló hangja egy sereg vendéget vonzott Viktor köré, aki úgy érezte magát a tömeg közepén, mint a kockacukor, melyet elleptek a legyek.

— Csodálatos kifejező erő — kiáltotta valaki a tömegből.

Úgy látszik, ez a „kifejező erő" érdemes polgára lehet városának, vélte Viktor, mert a társalgás beleveszett a puritánul nyírt koponya hajviseletébe és a pincérek már javában kínálták a levest, amikor még mindig a népiskolák hősének dícséretétől zengett a terem. Sőt valaki a nevét is megemlítette: Neukomm. Vigyázz csak! Hallottad ezt? Neukomm? Így hívták őt is, a hűtelent! Talán csak nem távoli rokona?

— Voltak neki gyermekei? — kockáztatta meg a kérdést Viktor és szemével a kép felé intett.

— Kettő, — hangzott a válasz — egy fiú és egy lány. A fiú jelentéktelen figura, verseket ír szegény. De a lány! A közismert Wyss igazgató úr felesége. Ő a teremtés igazi koronája. Nekem elhihetik az urak, én ismerem őt. Nincs ember,

aki meg ne fordulna utána az utcán. Magas, büszke, fekete, mint a forró dél asszonyai. Meg is kell jegyeznem, hogy az édesanyja olasz volt. Nem, nem is az édesanyja. A nagyanyja. Látnák őt uraim, csupa tűz, lobogás, a kutyafáját! Különben a megtestesült erény és erkölcs. A feddhetetlenség élő szobra! És a leglelkesebb hazafi, akárcsak az édesapja volt!

Tehát a „kifejező erő" az édesapja! Ébredj fel szerencsétlen eszem és figyelj jól, hiszen ennek igen súlyos következményei lehetnek. A megidézett ész egy pillanatra felvetette fejét, azután megint visszasüllyedt unalmas nyugalmába, mint a nyári utcán heverő mészároskutya, melyet megriasztott a hazafelé tartó tejeskocsi csörömpölése.

— A tényállás túlontúl ostoba — morogta a napfényben csillogó köveken nyugvó ész.

Ebéd után megszólította Viktor a főpincért:

— Hol lehet itt nyugalmasan újságot olvasni?

— A Swerz kávéházat ajánlom az állomással szemben.

A ZSÚFOLT teremben már csak egyetlen szabad asztal volt, két üres székkel. Helyetfoglalt. Közben pörgött a forgóajtó, új vendégek érkeztek, össze-vissza botorkáltak a teremben, de az ő asztalánál, a másik üres széken, senki sem foglalt helyet. „Ez a sorsod Viktor, — sóhajtotta — a világ minden táján ez lesz a sorsod. Arcod egyáltalán nem bizalomgerjesztő. Nincs benned semmi kedélyesség. Az emberek menekülnek előled." — Aztán körülnézett. Érdekes. Hátha hely-

tartója is itt nyüzsög valahol a tömegben? Hiszen bizonyára ő is szívesen olvas ebéd után újságot. Talán csak nem ő az ott a sarokban; az a zsemleszőke, borbély-frizurás, cvikkeres birka? Kétségtelen, hogy Adonis nem lehet közeli rokona és a félig sült angol húsokra emlékeztető arcán ködösödő értelem, aligha bizonyítja, hogy tanár — de mit lehet tudni? „Vigyázz, kedves helytartóm, ne bízd magad a puszta értelemre, mert egy szép reggelen arra ébredhetsz majd, hogy isteni Junód, akit oly sokra tartasz, Doktor Unalmasnak keresztelt. Tulajdonképpen a fínom társadalmi törvények értelmében most melléd kéne ülnöm, hogy ingerkedjem veled egy kissé, emésztésed érdekében. Bárcsak tudnám biztosan, hogy te vagy! No, de hiszen mindegy, nemsokára úgyis kiderül minden. Két óra mult tíz perccel. Háromnegyed óra mulva mindent tudok. Milyen lassan múlik az idő!"

„Hah! Ez meg ki, ez a csodálatosan vasalt tisztviselők-gyöngye, ki most beperdült a forgóajtón? Brrr! Leányálmok hőse! Ezek a széles vállak, ez az egyenes derék: a gyenge nők oltalmazója, fa, melynek nyugalmas árnyékában hat-hét családi boldogság is elfér. És micsoda haj, Istenem, felhőket rengető Jupiter! Kire is emlékeztet ez a szeretetreméltó Herkules? Megvan! A francia kártyák szív-királyára! De jaj nektek, szűzek, sírjatok! Jegygyűrű csillog az ujján! És nyilván apa is már, mert ilyen megelégedett arccal csak az apai öntudat képes végigvonulni a délutáni örömöknek ebben a fényes hajlékában. És milyen műgonddal veti le a kabátját! És milyen fínom inget hord! No, nézd csak, ide akar ülni hozzám? Ám legyen. Isten hozott!"

A szív-király mélyen meghajolt Viktor előtt

és helyet kért. Aztán előhúzta csillogó szivartárcáját és mosolyogva Viktor felé fordult:

— Rágyujthatok, kérem? És, ó bocsánat, parancsol egy szivart?

— Nem, nem, köszönöm szépen. Nem dohányzom. Csak tessék rágyujtani — mondotta és a szépen hímzett szivartárcára pillantott. Nyilván a felesége munkája.

— Megengedi? — mondta aztán a szív-király és egy képesújságot emelt fel az asztalról.

Unottan, szinte kegyes fölénnyel forgatta a lapokat, félig figyelve, mint a súlyos munkában elfáradt emberek, kik csak azért nézegetik a képeket, hogy valamiképpen lekössék felzaklatott képzeletüket. Szabad keze közben az asztal márványlapján dobolt. Micsoda ápolt ujjak!

A szív-király, úgy látszik, unta az újságot, mert váratlanul Viktor felé fordult:

— Ön mint idegen, — kezdte kicsit reszkető hangon, szinte keresve az alkalomhoz leginkább illő hangerőt és árnyalatot — miképpen vélekedik ennek a vidéknek tájszólásáról?

— Nem vagyok idegen, — mondta Viktor szinte sértődötten — itt születtem, itt nőttem fel. Csak néhány esztendeje élek másutt.

— Annál jobb! Tehát mint földit üdvözölhetem!

Majd megint az újságba temetkezett. „Ott egye meg a fene, — morogta Viktor — olyan ostoba gyönyörűséggel élvezi hitvesi megelégedettségét, mint a pólyások a cuclit.“

De asztaltársa máris kivette szájából a képzeletbeli álomgumit és az újságban szomorkodó Werther-képre mutatott:

— Mit gondol, — mondta megfontoltan —

elképzelhető még manapság ilyen ostoba, szenvedélyes, rajongó szerelem?

— A természet örökké ismétli magát — mondta Viktor komoran.

A szív-király elmosolyodott.

— Nem is rossz, — nevetett aztán — csupán az a kérdés, hogy az ember miképpen szabja meg a természet határait? Tehát ön komolyan elhiszi, hogy a mi reális korunkban előfordulhat ilyesmi?

— Nincs reális kor — mondta Viktor és Werther képére sandított.

— Ha ön ezt ilyen határozottan kijelenti, nyilván nincs. De azt bizonyára elismeri, hogy minden kornak vannak jellemző sajátosságai. Példának okáért bizonyos, elmúlt időben meghatározott lelki tulajdonságok egy későbbi korban elképzelhetetlenek. Csak egy példát mondok: el tudja ön képzelni Keresztelő Szent Jánost, vagy Assisi Szent Ferencet, vagy hogy a témánál maradjak, Werthert, magas keményített gallérral? Bocsásson meg, de ezzel a hasonlattal nem akartam személyeskedni. Higgye el nekem, akadémikus, személytelen példa volt csupán.

— Kérem, kérem, — mosolygott Viktor keserűen — nem tesz semmit. Különben sem pályázom Keresztelő Szent János, vagy egyéb szent erényeire. De azt el kell ismernie, hogy a sáskaevésnek vajmi kevés köze lehet az aszkétikus szellemhez és a keményített magas galér aligha jellemzi Werther túlfinomult lelkivilágát. Különben is értesüléseim szerint a Werther alkotója utálta a keményített magas gallért és rendkívüli választékossággal öltözködő férfiú volt.

Aztán jóideig hallgattak. Viktor maga elé

bámult és váratlanul gonosz gondolatok lepték meg az agyát.

— Kérem, — mondta akadozva — ismer ön talán... véletlenül... ebben a városban... egy... úgynevezett... Wyss igazgatót?

Már meg is bánta, hogy ezt kimondta és füle hegyéig elvörösödött.

— Igen, hogyne, miért? — mondta a szívkirály és meglepetten felkapta fejét az újságból.

— Miféle ember ez az igazgató? Már úgy értem: hogy fest? Kicsi, vagy nagy? Öreg, vagy fiatal? Csúnya, vagy kellemes a külsője? Kétségtelenül nagy műveltségű ember lehet. A címei legalábbis erre engednek következtetni.

A szív-király ravaszul az asztalra bámult és vonásaira jóleső, de kicsit gúnyos mosoly ült.

— Igen, — mondotta vontatottan — sok hibája van, mint az embereknek általában, de akad egy-két elviselhető erénye is. Mindenesetre engedje meg, hogy bemutatkozzam: Wyss vagyok.

Mindezt annyi kedvességgel és becsületes öngúnnyal mondta, hogy Viktor — ki az életénél is többre becsülte a lélek légies fínomságát — felugrott és villámsebesen az igazgató felé nyujtotta reszkető kezét. A szív-király örömmel fogadta asztaltársa jobbját és kemény kézfogásuk úgy festett a kékes füstben úszó teremben, mint valami mesebeli színekkel megkomponált vérszerződés a hajnalodó mezőn.

Majd Viktor is megmondotta a nevét.

— Úgy, — mosolygott Wyss — úgy, érdekes. Tehát ön az az úr, aki ma délelőtt látogatásával tisztelte meg szerény házunkat. Nagyon sajnálom, hogy nem voltunk odahaza. És különösképpen a

feleségem sajnálja. Ha jól emlékszem, feleségem találkozott önnel valamiféle tengeri fürdőn.

— Nem tengeri fürdőn, — válaszolta Viktor keményen — hanem egy magaslati gyógyszállóban.

— Sajnos, feleségem délután sem lesz odahaza, ugyanis vidékre kellett utaznia a dalos szövetséggel. Éppen most jövök az állomásról. De majd csak elütjük valamiképpen a délutánt. Ha nem veszi tolakodásnak, meghívom, jöjjön velem az Ideáliába. Ne féljen, nálunk gyűlölik a formaságokat. Az én vendégem. Ennyi untig elég. Különben is feleségem díszelnöke az egyesületnek.

— Ideália?!

— Persze, no lássa, milyen szórakozott vagyok, hiszen nem is tudhatja...

Mély lélekzetet vett, aztán kimerítő magyarázatba fogott az Ideália céljairól. Az egyesületet boldogult apósa alapította. Szolíd összejövetel, kényszer és ünnepélyesség nélkül. Tilos az ostoba fecsegés és a feltűnő öltözködés. A főcél az elmélyült lelkiélet ápolása, kéz a kézben alapon. (Az egyik nem zárja ki a másikat.) Ennek leghatásosabb eszköze a zene. Minden alkalommal felolvassák a tagok névsorát és megállapítják a következő összejövetel időpontját és helyét. Rendszerint szerdán, pénteken és vasárnap találkoznak.

Viktor közben átható figyelemmel kísérte a beszélő szavait, de értelme füléből lassan a szemébe kúszott. Nézd csak, tehát ez a helytartó! A szív-király! A kiválasztottak vezére! Hogyan is téveszthetted össze a cvikkeres Adonis-szal? És miért rögződött meg benned az a tévhit, hogy a helytartó csak nevetséges, tanácstalanul ostoba figura lehet? Óh, ez egyáltalán nem nevetséges!

Ez a ragyogó szív-király! — Majdnem összerázkódott, amikor gondolatai idáig értek és rémülten bámult a szív-király arcába. — „Ostoba vagy. Minek ijedezel? Hiszen ez a te dicsőséged is! Mennyivel jobb, hogy helytartód ilyen helyre-legény. Sőt még az ellen sem lehet kifogásod, hogy ő szerelmes belé. Ezt különben sem kívántad soha tőle. Óvakodj az ellenkezőjétől! A legnagyobb baj lenne, ha nem szeretné. De az ő számára nincs mentség! Hallatlan ez a pimasz kihívás! Vidékre utazott a dalos szövetséggel, akkor amikor bejelentetted látogatásodat! Kétségtelenül meg kell állapítanod, hogy az igazgató úr felesége nem ismeri a szégyenérzetet."

— Nyilván ön is zenész? — mondta a helytartó kedvesen — vagy legalábbis van érzéke a zenéhez?

— Azt hiszem, igen. Azaz nem is tudom biztosan. Lehet így is, lehet úgy is.

Szerencsére megszólalt a szomszédos toronyóra.

— Három óra! — kiáltotta ijedten a szívkirály és felugrott — hogy elbeszélgettük az időt. Rohannom kell, várnak a múzeumban. Tehát számíthatok önre? Viszontlátásra, az Ideáliában!

Hirtelen kezet fogott a csodálkozó Viktorral és szinte futva megindult a csillogó forgóajtó felé.

VIKTOR azután sokáig céltalanul csatangolt az utcákon. „Légy boldog" — hajtogatta szüntelenül, de semmiképpen sem tudott megnyugodni. Leverten, boldogtalanul és céltalanul barangolt a házak között.

Tulajdonképpen nem érte bántódás, mégis szomorú volt. Aztán a város végére ért. Fáradt pillantást vetett a távoli, üres mezőkre, majd megfordult és visszatért szállására. Végigdűlt a heverőn és fáradt lábát kéjesen kinyujtotta. „Egészségedre“ — mondta megértően fáradt teste.

„Köszönöm, Konrád“ — válaszolta csendes örömmel. A testét ugyanis, amellyel megértő barátságban élt, egyszerűen Konrádnak nevezte.

Már jóideje fekhetett a heverőn, amikor véletlenül megpillantott egy levelet, amely már jóideje az asztalon pihenhetett. Steinbachné írta.

„Maga lehetetlen ember! Wyssnének senki előtt sem kell lesütnie a szemét. Látogasson meg azonnal, hogy alaposan megmondhassam a véleményemet.“

Miért tesz ez nekem szemrehányásokat? — kérdezte magától, aztán feltápászkodott és mégis meglátogatta barátnőjét.

— Nem is tudtam, hogy ilyen kellemetlen ember! Üljön hát ide elém, a vádlottak padjára és mondja el szépen: mit vétett magának Wyssné? — kezdte a vallatást az asszony. — Mi az a szörnyű bűn, amit szégyelnie kell ennek a tökéletes teremtménynek?

— A házasságtörés!

— Mi? Mondja csak, mit jelent ez emberi nyelven?

— Ez a maga emberi nyelvén is csak annyit jelent, hogy házasságtörést követett el.

— Ugyan, ostobaság. Kénytelen leszek magával más hangon beszélni, mert ez mégis csak képtelenség: ilyen súlyos dolgokkal vádolni egy védtelen asszonyt! Igazságérzetéhez és tisztességéhez

felebbezek, mert ebben még hiszek: menyasszonya volt magának Theuda Neukomm?

— Ugyan, dehogyis! — válaszolta védekezve.

— Vagy valami más talán? Amolyan eljegyzéshez hasonló? Szerelmi vallomás? Vagy ígéret? Esetleg csók? Vagy mit tudom én micsoda? Mi kötötte össze magukat?

— Nem, nem, nem és nem! — mondotta dacosan — hamis vágányokra tévedt. Mindössze néhány jelentéktelen szót váltottunk. Egymás mellett ültünk a közös étkezések idején, néhányszor velem jött sétálni a kertbe és egy ízben elénekelt nekem valamiféle jelentéktelen dalt a zeneszobában. Mindössze ennyi történt.

— Tehát leveleztek!

— Hát még mit nem! Én túlságosan szemérmes voltam, ő meg óvatos. Az asszonyok, hiszen ezt maga is jól tudja, ritkán feledkeznek meg magukról írásban.

— Hát akkor mi történt? Könyörgöm, az Istenért, segítsen szerencsétlen képzeletemnek.

Viktor arca hirtelen elváltozott, pillantása feneketlen mélységekbe bámult — mintha kísértetet látott volna.

— Egymásra találtunk egy távoli városban — mondotta aztán átszellemült hangon.

— Bocsásson meg, de ezt nem hiszem el. Wyssné ellenkezőképpen nyilatkozott és ő még sohasem hazudott.

— De én sem! Természetesen ne értsen félre, mert amikor azt mondtam, hogy „egymásra találtunk", nem testi érintkezésre gondoltam.

Steinbachné kényelmetlenül feszengett székén, majd mereven Viktorra bámult.

— Nem testi találkozás volt? Hát akkor ta-

lán csak nem azt akarja mondani, hogy... nem is tudom, miképpen fejezzem ki magam.

— De azt akarom mondani. Csak a lelkünk találkozott. Nyugodjék meg, nem őrültem meg. Magamnál vagyok és éppen úgy tudom, hogy ebben a szobában ülök, mint maga. Miért vág ilyen hitetlen arcot? Csupán látomásról beszélek...

— Hisz az ilyen földöntúli dolgokban? — kérdezte kicsit gúnyos hangsúllyal.

— Mindenki hisz bennük. Maga is. Vagy talán az álom, az emlékezés, a távoli kedves felvillanó arca, a lélekben kigyúló vizió, a művész képzelete nem csupán látomás?

— Kérem, kérem, ne kápráztasson el ilyen szofisztikus artistamutatványokkal. Maradjunk a földön. A művészek is tudják, hogy amikor ilyen látomásokról beszélnek, vagy írnak, nem az öntudatlanság játszik velük, hanem a tiszta értelem.

— Ezt nem is vonom kétségbe.

— Hál' Istennek, hogy megnyugtat. Már megijedtem, hogy... tudniillik az előbb éppen úgy beszélt, mint aki életének minden pillanatát alárendelte ezeknek az ostoba, úgynevezett látomásoknak.

— Ezt meg is cselekedtem.

— Nem, nem, ez lehetetlenség, — kiáltotta keserves hangon — ezt ne tegye soha!

— Bocsásson meg, — mondotta gúnyos főhajtással — de máris megtettem.

— Hiszen ez őrültség! — kiáltotta Steinbachné.

— Mit jelent az, hogy őrültség? — kérdezte mosolyogva. — Talán azt, hogy a belső élményeket ugyanannyira értékelem, mint a külsőket?

Vagy még sokkal többre? Vagy talán azt, hogy rabszolgája leszek a magam hangulatainak? Nevetséges! Maga szerint őrültség ilyenformán az értelem is, meg az Isten is, hiszen mindkettő alaposan befolyásolja az ember cselekedeteit.

Steinbachné szinte megnémultan bámult maga elé. De Viktor máris folytatta:

— Az egyetlen különbség köztem és a szürke emberek között az, hogy amíg a hétköznapi nép megelégszik a zavaros és ijesztő látomásokkal, addig én mindent tisztán látok, mint például a festő Mária mennybemenetelét. Isten ujja, Isten szeme, a természet szava, a sors intése — mindez nem érdekel engem. Mit kezdjek ezzel az anatómiai múzeummal? Én mindig az egész arcot akarom látni.

— Ezek a magas gondolatok távol állnak tőlem, — felelte az asszony sóhajtva — véges asszonyi eszem nem is tud s nem is akar versenyre kelni a maga ragyogóan világos elméjével. Megadom magam. Csupán egyet tehetek, sajnálom magát és gyászolom.

— Nemes barátnőm, — mondotta emelkedett hangon és az asszony vállára ejtette tenyerét — bizonyára gondolkodott már azon: miért nem válaszoltam soha arra az ajánlatára, hogy kérjem meg Theuda kezét? Hallgatásomat nyilván azzal magyarázta, hogy gyáva fráter vagyok, aki képtelen kinyitni a száját és bámulva engedi el maga mellett élete boldogságát. No lám, igazam van, bólint rá!

— Igen. De én inkább úgy fogalmaztam meg, hogy tanácstalan.

— Nem, nem. Maradjunk csak annál, hogy gyáva voltam. A tanácstalanság is csak gyávaság.

Az akarat gyávasága. A valódi ok azonban mégsem ez volt. Ha megengedi, elmagyarázok mindent. Nem fárasztom ezzel?

— Dehogy fáraszt, csak beszéljen kérem, — suttogta izgatottan és lehajtotta fejét — habár nem értem, minek ilyen régi dolgokat újból megkavarni. Meg bizonyos mértékig kínos is lesz nekem ez a beszélgetés. De hát csak beszéljen, ha maga is úgy akarja...

— Nem, ha akarom, — mondotta — hanem, ha kell!

Pillanatnyi szünet után megváltozott, kicsit élesebb hangon újból beszélni kezdett:

— Tehát: nem gyávaságból és tehetetlenségből hárítottam el magamtól a szent szerencsét, mely nesztelen léptekkel közeledett felém, tisztán és szemérmesen, mint a hajnal, halkan suttogva: „végy el engem!“, hanem tudatosan. Hosszú, kemény és kegyetlen harc volt, míg végül is férfias elhatározó erőm győzött. És most elmesélem magának e kegyetlen óra történetét.

Újból szünetet tartott, hogy lélekzetet vegyen. És miután a szünet túlságosan hosszúra nyúlott, az asszony felemelte a fejét és Viktorra nézett, aki mozdulatlanul állt a szoba közepén, összeszorított ajakkal, mint akit világot rengető viharok téptek meg.

— Mégsem tudom elmondani, — nyögte halkan — túlságosan mélyen érint.

És könnyed mozdulattal a zongorának dőlt.

Steinbachné hirtelen felugrott, hogy segítségére siessen, mert azt hitte, Viktor rosszul lett. De ő már megint beszélni kezdett:

— Tudom, hogy helyesen döntöttem, — kiál-

totta — nagyon helyesen döntöttem! És ha újból választanom kellene, megint csak így határoznék.

Aztán megfordult, vette a kalapját, mélyen meghajolt és megcsókolta az asszony kezét.

— Mindent megírok magának, levélben — mondta.

Steinbachné szinte kábultan kísérte az ajtóig.

— Jó — felelte, csak azért, hogy mondjon valamit. A hangja azonban igen hamisan csengett. — Jó, írjon csak levelet. Hiszen tudja, engem mindig érdekelt a maga sorsa. Igaz, hogy mint régen, most sem értem az indokait, de a maga lelke nemes és tiszta, akár az érvei.

— Köszönöm! Hűséges, nemes barátnőm! — kiáltotta szenvedélyesen és viharos mozdulattal megragadta az asszony mindkét kezét. — Meggyógyított. Hiszen tudja, mennyire fáj, ha valaki kételkedik jellemem tisztaságában!

— Ki tehetett ilyet! — felelte az asszony mély megindultsággal.

— Mindenki, — válaszolta csodálkozva — illetőleg személyszerint senkisem.

A lépcső felső fokán megálltak egy pillanatra.

— De ígérje meg, — mondotta Steinbachné — hogy nem lesz igazságtalan vele és nem fog neki fájdalmat okozni.

— Még egy embernek sem okoztam fájdalmat, legfeljebb magamnak — felelte keserű mosollyal.

És kilépett az utcára.

— Veszedelmes, különös ember! — suttogta az asszony és a nagy erőfeszítéstől kimerülve a karosszékbe rogyott.

VIKTOR, megérkezve szállodai szobájába, az íróasztalhoz ült, hogy papírra vesse vallomását, ezt az elmondhatatlan keserű panaszt. Általában gyűlölte az írást, de most ömlött tollából a szó, lelke ugyanis túlcsordult az emlékezéstől és meg kellett végre rögzítenie annak a rettenetes órának millió gyötrelmét. Szégyenkezve, de örömmel írt, vad iramban, hogy a testes levél szinte egy lélekzetvételre vetült a papírra.

„Nagyságos Martha Steinbachné asszonynak

Átok és gyalázat e rideg prózára, amely megszentségteleníti őt! Tehát: mesélek és megszentségtelenítek:

Az én nehéz órám

Kedves levele, mely Theuda képét hozta házamba, egy napsugaras reggelen érkezett. Ez volt különben az a levél, amelyben felszólított engem, hogy nyilatkozzam végre, hiszen ő csak egy szavamat várja és bizonyára nagyon kegyes lesz hozzám. Válaszom — közölte levele — mondhatatlanul sürgős, mert ügyünk a tizenkettedik órába ért. Megértettem intelmét és azonnal tudtam, hogy ez a nap életem legfontosabb napja: a döntés napja. Hosszú ideig nézegettem a képet. Vonásai millió csodálatos ajándékot ígértek. Tiszta volt, gyönyörű, erényes és feledhetetlen, mint a közösen eltöltött órák varázslatában. Ábrándos szemei azt mondták: „Tied minden reménységem!“ Titok volt és oltár, amely előtt mindekinek le kellett borulnia, aki meg akarta ismerni szépségeit. És a kép alatt ez a láthatatlan mondat égett: „Ez a legmagasabb díj!“ És a maga levelének szavai azt duruzsolták fülembe: „És ez a díj a tiéd!“

Napközben, amíg az élet kellemetlen zajai

minduntalan megzavarják az ember értelmét, alig néztem a képre. Csak egy-egy pillantást vetettem rá lopva és ámulva, szinte támolyogva a megoldhatatlan rejtély előtt, beleszédülve szemének mélységébe és megmagyarázhatatlan asszonyi szépségének titkaiba. Megzavarodott szívem alig győzte a várakozást.

Késő este aztán magam elé állítottam a képet. Egyedül ültem a csendes szobában és vonásait jóformán ki sem vehettem már a sűrű sötétségben. A csendnek különös melódiái voltak ebben a tágas, magányos lakásban, melynek sok ajtaja tárva-nyitva állt. Az éjsötét ebédlőből szerelmes vadgalamb-pár kurrogása hallatszott és a függő gyertyatartók szinte észrevehetetlenül szelíd fényében csillogó egres-színű szalonból egy, csak mesterséges fényben éneklő kanári légies trilláit sodorta felém a vastag csend.

Némán ültem a kép előtt és sorsomat mérlegeltem, amely, mint két ellentétes világtájból érkező lehellet, fonta körül gondolataimat és az agyam közepén fészkelő kérdést: „Megteheted ezt? Érzed, hogy a gondolat nagyszerűsége menynyivel több a boldogságodnál?“ Nagyon szomorú voltam és nem feleltem a kérdésre, mert éreztem, hogy a válasz csak tagadó lehet, különben meg sem fogamzott volna bennem a kérdés. Szívem azonban, érezve a veszélyt, tombolni kezdett: „Mit ér és egyáltalán hol van a te nagyságod, amelynek fel akarsz áldozni? Bizonyítsd be nagyságodat és mutasd meg: mit alkottál? A jövőd? Istenem, ki biztosít, hogy megéred jövődet? Annyi a betegség és a halál is ott ólálkodik mögötted! Vagy te talán felette állsz a természet törvényeinek? És mondjuk: örökké élsz, mi értelme lesz

ennek? Kérlek szépen, beszélj! Mi értelme? Híres leszel? Ugyan, ne nevettesd ki magad! Pillanatnyilag is legalább tízezer olyan tüzesfejű ifjú él a földön, aki hisz a maga halhatatlanságában. Mind a tízezer tele van mérhetetlen akarattal és a gőg már olyan hatalmassá dagasztotta őket, mint a földgolyó. És mi lesz később belőlük? Semmi. Megutálják az életet, lelkük megtelik keserűséggel, semmivé válnak és holtukig viaskodnak önmagukkal. Vagy azt hiszed, a te tehetségedet keményebb s értékesebb anyagból faragták? Miért? Mert beképzeltebb vagy a többinél? Hát annál rosszabb, mert ebben az esetben bizonyos, hogy egy vasat sem érsz! Nagyzási hóbort, drágaságom, amolyan nyolcadikos gimnázista önérzet! „Nézd a búzakalászt, büszkén emelődik égnek, míg üres!" A többiek sajnos, szerencsésebbek nálad, mert első alapvizsgájuk elmossa ennek a sok lírai ködnek az emlékét. De te, drága Viktorom, te menthetetlenül elvesztél, ha elhiszed, hogy „hivatásod" mindenek felett áll. Mert mi a nagyságod? Vágy és gyenge szellő. És sorsod ma sokkal többet kínál: megfogható és imádnivaló asszonyt. Kárhozat és holtig tartó pokoli kín üldöz majd, ha elengeded a szerencsédet, életed boldogságát és értelmét ezért a gyenge szellőben pislákoló lidérces fényért cserében. És senki sem fog sajnálni. Nyomorúságban pusztulsz el és a remélt örök-hír s dicsőség helyett majd a következő sírirat díszíti egyszerű fejfádat: „E helyen egy hólyag pukkadt el!"

Most éreztem életemben először a kétkedés keserűségét. Kicsit bizonytalanul válaszoltam: „Hiszen jól tudod, drága szívem, hogy öntudatom, hitem és hivatásom bizonyossága nem belőlem

származik, hanem..." — „Hanem kiből? — kérdezte a szív gúnyosan — ugye, erre nem tudsz válaszolni? Hallgatsz! Mert szégyelled magad az eszed előtt! Nem mered bevallani és szavakkal megfogalmazni végtelen ostobaságodat! Mert lelked mélyén magad is érzed, habár tagadod, milyen gyerekes rögeszme szolgálatában állsz és a hihető, tisztességes Isten helyett valamiféle lehetetlen kísértetet imádsz, a magad lelkének nevetséges tükörképét, s úgy mászol felfelé saját bizonytalan öntudatodon, mint Münchhausen báró a copfján! Hiszen istened nevét sem mered pirulás nélkül kimondani! Micsoda ostobaság: Az Életem Úrnője, a Szigorú Asszony, kit olyan fanatikus odaadással szolgálsz, mint a próféta az istenét. Hát én megmondom neked, ki a te Szigorú Asszonyod! Minden diák ismeri, minden kontár, minden fűzfapoéta és minden cukrász; a Múzsa, ez a Szigorú Asszony, öregem, a bűnös Múzsa, minden ízléstelen allegória édes nénje, a kétbalkezesek védőszentje, a tehetségtelenek villámhárítója! És ezzel a maszlaggal akarsz engem szédíteni, ezzel az ostoba, kivénhedt országúti dámával? Ezzel a fogatlan konyhalánnyal akarod az én boldogságomat megváltani? Miatta akarod száműzni békédet? No, mi baj van? Miért vágsz ilyen keserves képet és miért sértődtél meg? Mert Múzsának neveztem a Szigorú Asszonyt? Csak Múzsa volna legalább a szerencsétlen! De nem is az! A Múzsa a legostobább gimnázistából is kiprésel két verset. De te még erre sem vagy képes. Egyátalán: mihez értesz, te harminc esztendős fiúcska? Semmihez. Még egy épkézláb bővített mondatot sem tudsz papírra vetni! Nulla voltál, vagy és maradsz, mint a többi ember, sőt:

még egy számjeggyel kevesebb. A többiek ugyanis szerények és ezért jutalmul boldogok lesznek. Légy hát szerény, hogy boldog is lehess!"

Kétségbeesésemben és védtelenségemben egyenesen őhozzája folyamodtam, Életem Úrnőjéhez, a Szigorú Asszonyhoz: „Nézd, — mondtam — a szívem megkísértett. Gyenge vagyok, gyarló ember, ments meg tőle. Téged gyaláz, kétségbevonja szentségedet és végtelenségedet. Múzsának csúfolt! Hallgass meg: íme felajánlom neked szívemet, ezt a morgó, acsarkodó kutyát, fojtsd meg és mielőtt a végső nagy áldozatot felajánlom neked, adj nekem jelt, hogy hatalmad van és erőd, hogy nem vagy kísértet és hogy árnyékod elkísér egészen a célig! Add meg a jelt, életem zálogát és a tiéd vagyok egészen. Különben ne kíváND tőlem, a gyarló, tehetetlen embertől, hogy életem édes, mámorító boldogságát eltaszítsam magamtól egy megfoghatatlan suttogásért s belső hangért."

És már hallottam is a szigorú választ: „Nem adok jelt, sem zálogot. Ha szolgálni akarsz, szolgálj vakon a célig!"

„Legalább érthető parancsot adj, — könyörögtem — parancsot, amely megmutatja az utat. Mondd: ez a parancs és én teljesítem! Csak ments meg már a kétségektől!"

És már hallottam is a szigorú választ: „Én nem parancsolok. Sorsod a kétkedés, és a választás csak rajtad áll! Aki helyes irányt lel a sors választútján, már be is bizonyította nagyságát! Ügyelj hát jól: ha rossz útra térsz, átkom a sírig elkísér!"

Balra az áldás, jobbra az átok! Kétkedve és rettegve bámultam sorsom lassan hintázó mérlegének nyelvét. Kegyetlen helyzetemben váratla-

nul eszembe jutott az a csodálatos óra, amelyben először éreztem a Szigorú Asszony közelségének kábító varázsát és végigvonultak előttem országának földöntúli tájai, amelyekből, mint oroszlán tört elő, hegyeket és völgyeket döntögetve, eget ostromolva s elűzve a teremtőt égi palotájának káprázatos termeiből. Egyébre nem emlékezett gyarló eszem, még azokra a mindennapos dolgokra sem, amelyek általában meg szoktak esni oroszlánokkal az ilyen mennyei csarnokokban. Ez az óra most már élénken élt emlékezetemben és legyűrhetetlen vágyódásom megerősítette hitemet. „Legyen hát, — mondottam — vedd íme a legnagyobb áldozatot; most már olyan szegény vagyok idelent a földön, mint a koldusok, nincs egyebem, csak te és a te csodálatosan forró lehelleted." Így született meg bennem a kegyetlen elhatározás.

Szívem most utolsó rohamra indult: „És mi lesz ővele, aki olyan vágyódva és reménykedve vár rád? Őt is fel akarod áldozni? Hát van benned csak egy szemernyi emberség is? Megengedi ezt a becsületed?" És meg sem várva válaszomat, így folytatta a szív: „Mit érez majd ő? És mit tart majd rólad? Hogy ilyen egyszerűen eltaszítod magadtól? Ítélete nem lehet más, mint hogy gyáva vagy, akaratnélküli emberke, aki nem tudja megbecsülni az ő értékét. Igen, igen, mást nem is mondhat. El kell, hogy ítéljen!"

Képtelen helyzet! Az áldozatra kész vagyok, csak nem tudom elviselni az áldozat sértő következményeit. Akaratom feladta a harcot, kimerült agyam takarodót fújt és a gondolataim összezavarodtak.

És ebben a pillanatban ott állt előttem a látomás. Megjelent Theuda lelke. Meglehetősen hason-

látott élő alakjára, csak kicsit érettebb volt, komolyabb és álmos szemét rámvetette, mint az ön levelében érkezett kép. A sötétségből érkezett az ebédlő felől, abból a fekete csendből, ahol a vadgalambok búgtak. A küszöbön megállt. A szeme most már teli volt szomorúsággal: „Miért becsülsz le?“ — kérdezte halkan.

— Én? Téged? Lebecsülni? — kiáltottam — óh, ha tudnád!

— Mégis lebecsülsz, — mondotta — mert feltételezed rólam, hogy útját állom hivatásodnak. Talán azt hiszed, csak benned élnek nagy érzések? Csak a te nemességed képes keserves áldozatokra? Hidd el, én éppen úgy érzem Szigorú Asszonyod lehelletét, mint te és meghatottan veszem tudomásul, hogy a Szigorú Asszony kiválasztott kapitánya, te, engem választottál jelképül. Én tudom és érzem, hogy sokkal nagyobb érdem és gyönyörűség a lelkedet kísérni a hírnév szédítő és meredek hegyi ösvényein, mint feleségedként gyermekeket szülni. Jer hát, tegyük szívünk gyönyörűségét a Szigorú Asszony lába elé és kössünk örök szövetséget szent oltára előtt, a szépség és nagyság örök szövetségét! A hited, szerelmed és vigaszod akarok lenni, te pedig légy az én büszkeségem és dicsőségem, amely felemel a porból, szimbólummá nemesít és betakar az örökkévalóság fátyolával. — Így beszélt Theuda és én repeső örömmel köszöntöttem lelkének emberfeletti nagyságát.

Majd úgy cselekedtünk, ahogy megbeszéltük. Szívünk gyönyörűségét óvatosan a földre helyeztük, lábunk elé, majd leemeltem fejéről a menyasszonyi koszorút, ezt is letettem a földre, ő pedig lehúzta ujjamról a jegygyűrűt és az áldo-

zati tárgyak tetejére helyezte. Most már üresen és ridegen álltunk a szoba közepén, mint két fa, mely önmagát fosztotta meg lombkoronájától. Egyetlen ékszerünk a lélek fényessége volt. „Életem Úrnője, — kiáltottam — Szigorú Asszony! Megtörtént! Íme az áldozat, amelyet követeltél tőlem!“

Hirtelen éreztük forró lehelletét és láthatatlan közelségének irtóztató árnyékától szerelmesem a földre rogyott és tenyerembe temette az arcát. „Légy üdvözölve, — kezdte a Szigorú Asszony — hűséges kapitányom. Jól választottál, íme, vedd ezért áldásomat. Megáldalak méltósággal és nagysággal és az örökkévalóságig rajtad ég hivatásom fekete bélyege, mely oly kevés kiválasztott homlokát díszíti. Megparancsolom, hogy az önérzet sohse hagyjon el, bármennyit szidnak, üldöznek, átkoznak és mocskolnak is, s megtiltom, hogy valaha is boldogtalan légy. Mert te most már nem te vagy, hanem én, tehát ha nem leszel örökké gőgös, engem sértesz meg. De mondd csak: ki ez, aki itt melletted térdel?“

Így feleltem: „Ő az én nemes barátnőm, ki — akárcsak én — felajánlotta oltárodra szíve minden gyönyörűségét. Kérlek, fogadd ugyanolyan meleg barátsággal, mint ahogy engem fogadtál.“

— Állj fel — fordult a Szigorú Asszony barátnőmhöz — és mutasd arcodat. Nagyon szép vagy és őszinte. Híveim közé fogadlak, de nem a szolgálóm leszel, hanem a leányom. Hajtsd le a fejedet, ó leányzó, hogy megkeresztelhesselek.

Barátnőm lehajtotta fejét és Úrnőm így szólt: „Ezentúl Imago a neved.“

Rövid szünet után így folytatta a Szigorú Asszony: „És most fogjátok meg egymás kezét,

hogy megáldhassam frigyeteket.“ Egymásba kulcsoltuk kezünket, mire így szólt: „A Szellem nevében, amely felette áll a természet rendjének, az Örökkévalóság nevében, amely szentebb, mint az emberiség halandó törvényei, kijelentem: vőlegény és menyasszony vagytok jóban és rosszban elválaszthatatlanul, egy életen át, és lelketek örök házasságban éljen egy házban a világ végezetéig. Te a híre és büszkesége légy, te pedig a gyönyörűsége és édessége!“ Szavai végeztével hirtelen eltűnt a Szigorú Asszony és mi egyedül maradtunk a szobában.

— Nagyon nehéz volt ez az áldozat? — kérkezte Imago mosolyogva.

— Életem koronája, a kegyelmek végtelen özöne — mondtam félig ájultan és rajongva.

— De most már nagyon fáradt vagy, — mondta Imago búcsúzóul — s nekem még hosszú utat kell megjárnom. Holnap újból meglátogatlak, hiszen most már örökre házasságot kötöttünk és naponta együtt leszünk.

Majd elváltunk egymástól és Imago hazatért. Én azonban még sokáig ülve maradtam az íróasztal előtt, félig kábultan a sötétségben. Agyamban a gondolatok felzaklatott óceánja tombolt és bensőmet valami ünnepi melódia töltötte be, mintha templomból távoztam volna.

És másnap reggel megkezdődött örökkévalóságra szóló házaséletünk. A világ felett lebegve szinte megállás nélkül daloltunk, ugyanazt az éneket dúdolva. Az ő hangja azonban sokkal tisztábban csengett, mint az enyém, éppen ezért gyakran abbahagytam, hogy több figyelemmel hallgathassam az ő énekét. És ha oldalán szárnyalva a földi tájak felett lebegtünk a Szigorú Asszony

országa felé, amely tisztább volt és becsületesebb, mint a valóságos országok, de megfoghatóbb, mint az álom birodalma, mert a valóság úgy hasonlott hozzá, mint az állat az emberhez, az álom pedig úgy hasonlott hozzá, mint az illat a virághoz, — Imago gyakran így kiáltott gyönyörűségében: „Ó, szerelmesem, milyen ismeretlen tájakra vezetsz? Csodálkozó szememnek ismeretlen ez a vidék, de szívem úgy érzi, ez az igazi otthona." És a káprázatos völgyek kapuiban álldogáló emberek, kik sokkal barátságosabbak, mint a földiek, testvéri szeretettel fogadtak bennünket.

És ha nehéz munka közben, belebonyolódva a fogalmak, az idő és az eszme útvesztőibe, hirtelen felvetettem fejemet, mindig az ő mosolygó szemével találkozott pillantásom. „Óh, milyen büszke szerencse, — mondta ilyenkor — hogy éppen te szeretsz engem!" És ha munka után pihenni vágytam s leszálltam vele a földi világba tréfálkozva, mintha valóban a feleségem lenne, s becéző nevekkel illetve számára is tányért és evőeszközöket raktam az ebédlő asztalra, mintha teste is mellettem ülne, ilyenformán beszélt hozzám derűsen nevetve: „Milyen nagy gyerekek vagyunk! És milyen végtelen csoda ez, hogy melletted ilyen teli szájjal tudok nevetni, mint még sohasem!"

Ez az élet egészen átformált. Megváltoztam, szinte kinyiltam, úgyhogy akadt, aki meg is kérdezte tőlem: „Érdekes, ilyen kellemesen megváltoztál?" Úgy éreztem magam, mint a fa, amelyet kiemeltek a sűrű erdőből és egy virágos rétre ültettek, a napfény kellősközepébe, a négy égtáj felől érkező eső és szél áldásába: minden gyümölcs érni kezdett rajtam.

És ez a csodálatos öröm sohasem ért volna

véget, ha egy szép napon bele nem túr lelkembe az árulás, mint a vaddisznó a veteményes kertbe. Eljegyzési kártyát kaptam tőle, egyetlen egy sor írás, vagy mentegetődzés nélkül. Olyan volt az egész, mint valami néma pimaszság.

A kártyát undorodva a papírkosárba hajítottam. A legcsekélyebb fájdalmat sem éreztem, csak fel voltam háborodva a minősíthetetlen árulás miatt és valami enyhe szomorúság fogott el az emberi kicsinyesség e bántó példaképének láttára. Valahogy úgy éreztem magam, mintha az ember túláradó szívvel csodálatos zongora-szonátát játszanék és váratlanul undok varangyosbékát látna maga előtt a kótatartón, hangjegyek helyett. Lehetséges hát, hogy egy asszony, aki eljegyezte magát az örökkévalóság fényével, az első jöttment bajusz-lovag karján belesüllyedjen a házasság mocsarába? Szinte csodálkozva bámultam az emberi gyarlóság e tökéletes példányára, mint valamikor gyermekkoromban, amikor az első rákot megpillantottam. „Hogy lehet valaki rák?" — kérdeztem annak idején. Most pedig ezt kérdeztem: „Hogy nem lehet valaki tökéletes?"

És szégyenletes bukása után hirtelen felötlött bennem a kérdés: most összedől káprázatos lelkivilágom? Aztán hangosan felnevettem. Ostobaság; mondhatnám keményebben is: marhaság! Hiszen mindezt csak te költötted beléje, a „nehéz órát", az eljegyzést, kíválóságát, nagyságát, lelki nemességét, szerelmét és barátságát. Imago nem él, egyesegyedül csak benned lakik. Az emberi, az élő Theuda jóformán nem is létezik számodra, idegen és örökké más, megismerhetetlen; hogy számtani nyelven szóljak: ő egy közömbös egyenletben az X. Amolyan jelentéktelen,

szürke madárka, amelyből tizenkettő egy tucat és amelyből minden városban legalább ötven tucat énekelget. Ismét felemeltem a pimasz eljegyzési kártyát és megszagoltam. Semmi kétség! Szinte bűzlött belőle a hétköznapiság. Éppen olyan asszony, mint a többiek. Születése pillanatában elhatározta, hogy férjhez megy. (A lehetőség szerint egy-két boldogtalan szerelem után, mert az asszonyok útja az oltárig rendszerint egy sereg eltemetett szíven át vezet.) Már én előttem is visszautasíthatott jónéhány kérőt. Amikor engem megismert, azt hitte, én vagyok az igazi. Talán tetszettem is neki. Aztán nem ért el azonnal, hát a hozzá legközelebb álló karjába vetette magát. Közönséges história, milliószor megesett, ő sem kerülhette el a sorsát, hiszen ő is közönséges volt. Távozz hát tőlem! X kisasszony, kit ezentúl csak úgy hívok majd, hogy „jelentéktelenség". Ezt különben be is bizonyítom azonnal. Idenézz! Így bánok veled is! Eltéptem az eljegyzési kártyát és behajítottam a papírkosárba. És hazug álarcoddal is elbánok azonnal! Elővettem a képét, hogy azt is széttépjem. Búcsúzóul azonban még egyszer meg akartam nézni arcát. Ezek a mélabús, mélyértelmű szemek tehát hazudtak. Ez a tavaszi szépségparádé és nemes arc aljas délibáb. Ebben a pillanatban a kép keservesen sírni kezdett: „Nem, nem, én nem hazudok, mert amikor ez a kép készült, valóban szomjúhoztam a szépséget és lelki nagyságot. És ezek a szemek, amelyek most téged néznek, valamikor csak téged láttak. Tiéd volt minden vágyam, utánad sóvárogtam hajnaltól-hajnalig. Aki elárult téged, az nem én vagyok, az sokkal öregebb nálam és semmi közöm hozzá. De nyilván nem tehet az árulásról, nem gonoszság-

ból tette, csupán gyengeségből és elesettségből. És lehet, hogy egyszer majd meg fog bánni mindent, amikor erőt vesz rajta az emlékezés, vissza fog térni hozzád és megengesztel, hogy ne járjon megbélyegzett arccal a világban, mint a bukott angyalok."

Ezek a szavak meghatottak. Megsajnáltam a képet és óvatosan felemeltem, mint ahogy az ember a halottak képével bánik. A másiknak, a hűtlennek azonban nem tudtam megbocsátani és megfosztottam csodálatos nevétől. „A te neved nem lehet Theuda, — mondottam — Pseudának foglak hívni, ami annyit jelent, hogy hazug!"

Egy szép este, amikor sétalovaglásra indultam, (a szó való értelmében lovaglásra, élő és földi lovon), hirtelen idegen ló patáinak csattogását hallottam magam megett. Azonnal tudtam, hogy ki lovagol mögöttem, mert már vártam érkezését. „Imago, — mondottam — miért lovagolsz mögöttem? Miért nem jössz az oldalamra?"

Így felelt: „Nem vagyok méltó hozzád, mert egy hűtelen vonásait hordom arcomon."

Erre én így szóltam: „Imago, drága menyasszonyom, nem te viseled az ő vonásait, hanem az ő hűtlen képe utánozza a te isteni arcodat. Gyere, ügess ide mellém és áldott legyen a te képed."

Mellém lovagolt, de arcát tenyerébe rejtette, mire én fínoman lefejtettem a kezét szeme elől. „Látod, — mondottam — milyen gyönyörű is vagy, és milyen nemes. Éppen ezért nyiltan nézz a szemembe és ne törődj a képpel, mint ahogy engem sem érdekel."

Most rámvetette a tekintetét, hálás pillantását és énekelni kezdtünk, mint valamikor régen. Hangja még fínomabb és tisztább volt, mint valaha

és úgy csengett, mint amikor az ártatlan szenved. Majdnem azt hittem, sírvafakadok. Aztán hirtelen megszakadt a hangja, rekedt hörgésbe fulladt, összeszorította ajkát, mint egy haldokló angyal, és megingott a nyeregben. „Istenem, — mondta fájdalmasan — rettenetesen megsebeztek, hangom elvesztette csengését! Éppen azért bocsáss el, Viktor és keress magadnak más Imagot; valami egészséges, erős lányt, aki bátran a szemedbe nézhet, veled énekelhet, örömöd lehet és megérdemli szeretetedet."

— Imago, — feleltem — szeretett menyasszonyom, az ember akkor sem hagyja magára a barátnőjét, ha beteg. Én pedig a Szigorú Asszony színe előtt kötöttem veled szövetséget, tehát a te arcod számomra mindenkor a nemesség és tökéletesség mintaképe lesz. Hallgasd hát vallomásomat: így betegen és szomorúan ezerszer kedvesebb vagy és ezerszer jobban szeretlek, mint akkor, amikor egészséges voltál és vidáman énekeltél.

Imago így felelt: „Nagyon sajnállak, Viktor, hogy nem tudsz elszakadni tőlem, de én ezentúl már csak szomorúságot tudok neked okozni."

— Úgy hát, — mondtam — szomoríts Imago, szeretett menyasszonyom, de én nem eresztelek el többé.

És megújítottam szövetségemet a beteg Imagoval. Viszonyunk változatlanul szép maradt, csak hogy nem hallottam többé a hangját és szemébe fájdalmas szomorúság költözött.

Így éltünk egészen a mai napig. És ő változatlanul a menyasszonyom, nem mondok le róla, mert többet ér nekem a világ minden kincsénél így némán, betegen és szomorún is. — Hajrá! Ne

csüggedj, dacolj mindennel és maradj szabad! Tiéd a Szigorú Asszony és Imago is a tiéd. Az műved, hivatásod és nagyságod, ez meg édes szerelmed! Egyéb nem érdekel! Fütyülök a földi asszonyokra! Néha jólesett, mint útközben egy pohár bor, de már meg is ittad; vége mindennek; elmúltak! Rengeteg fény és árnyék kavargott körülöttem. Óh friss fény, ó kéjes sötétség! Minden elmúlott, de az ő nevét nem feledem soha! Ezt az egyet örökre megjegyzem: az álnok Pseudáét, a hűtlen kicsi X kisasszonyét, aki elkeserítette Theudát és megbetegítette Imagot. Most itt vagyok, hogy bosszút álljak. Csak egyetlenegyszer akarom látni, hogy élvezhessem: miképpen süti földre előttem pillantását a hűtlen, tanácstalanul és félve a szürke napfényben csillogó szobában. Ehhez jogom van, ezt a büntetést megérdemelte. Ennyivel megelégszem. Váljék egészségére a mocsár és Isten áldja meg házasságát.

Úgy, és most készen vagyok, és mivel készen vagyok, be is fejezem.

Hűséges híve:

Viktor."

EZT a hosszú, töredelmes vallomást még az éjszaka első órájában útjára bocsájtotta, saját-kezüleg ejtve a levelet a postaládába. És másnap reggel, a tizenegyórás postával, megkapta barátnője válaszát.

„Igen tisztelt Barátom!

Csodálkozva és megrendülten olvastam meglepő vallomását, amely bizalmának legékesebb

jelképe. Mielőtt azonban érdemében boncolgatnám levele tartalmát, engedje meg, hogy hangot adjak ijesztő kételyemnek. Ez a kérdés szinte égeti nyelvemet, éppen azért azonnal elmondom: ugye nem gondolja komolyan, hogy leköthet egy asszonyt az elsőség jogán és eljegyezheti olyanformán, hogy arról ő nem is tud? Hiszen ez az eljegyzés csak a maga képzeletében történt meg, hogy úgy mondjam: álmában. Ugye nem gondolja komolyan? Hiszen nem is gondolhatja! Ez ostobaság és olcsó érv. Aztán azt a csúnya nevet, hogy Pseuda, nem érdemli meg Wyssné. Mert ha van a földön nyilt, egyenes és tisztességes asszony, az ő.

Arra akarta kötelezni, hogy halhatatlan legyen? Nem hiszem, hogy az asszonyok halhatatlanságra születtek. Nekünk más tulajdonságaink vannak, habár ő — úgy hiszem — teljesíthetné a maga vágyát. Rendkívüli lélek, aki rendkívüli dolgokra lenne képes, ha a sors arra rendelte volna. Wyssnét, akárcsak engem és a többi asszonyt, arra nevelték, hogy egy tisztességes férfi élettársa legyen. És ezt a hivatását a legtökéletesebben teljesíti is. Hozzátartozóinak szemefénye, rokonainak öröme, barátainak büszkesége. Az egész városban nincs nála hűségesebb, erényesebb, lemondóbb feleség és anya. Még egyszer tiltakozom az ellen, hogy földre kelljen sütnie valaki előtt a szemét. Semmi oka erre, és meg sem tenné. És lehet, hogy talán akad olyan asszony, aki megérzi egyetlen futó találkozásuk varázsát, de ennek rendkívüli embernek kellett volna lennie, aki szívének minden remegésével magáért él és lobog. Ezeket előrebocsájtva, rátérek most levelére.

Szívbéli áhítattal olvastam vallomását. Elkábulva és megsemmisülve, ijedten és ámulva.

Sajnos, nincsen elég józan eszem és éles logikám ahhoz, hogy teljesen megértsem a maga lelkének csodálatos színeváltozását, amely hol a föld legsötétebb tájait tárja elém, hol meg a fantázia legszínesebb felhőibe emel. Mondja csak, mit jelent ez a sok név, hogy Theuda, Pseuda, Imago — (X kisasszonyt magának adom). Három személy egy alakban! Az egyik nem létezik, a másik halott, a harmadik elérhetetlen és amelyik nem létezik, az beteg! Megáll az eszem! Esküszöm, már magam sem tudom, fiú vagyok-e, vagy lány? Maga, — hogy is mondjam csak, hogy meg ne sértsem, tudom, utálja ezt a megnevezést, de nem mondhatok egyebet, nem mondhatom magának, hogy sarkutazó, mert... — maga, maga költő! Vagy ha kellemesebb magának, nem bánom, próféta, vagy jós. De egyebet nem mondhatok, tudniillik vallomása csodálatosan szép; gyönyörű, mint az áldozati ének. Igen, áldozati ének Imago oltárán. Ez a mű a legmagasabb költészet diadala; nem ihlette más, mint az a démon, aki magában lakik. Az a démon, akit Imagonak, vagy a Szigorú Asszonynak nevez. (Egészen biztos, hogy közeli rokona a géniusznak!) Ebben bizonyos vagyok, mert ha egy felnőtt férfi, aki olyan okos és művelt, mint maga, feláldozza szerelmét a szépség oltárán, az nem gyerekjáték és nem holmi elillanó lidércfény! Egy szóval, én hiszek a maga Szigorú Asszonyában, kedves barátom és magában is hiszek, a tehetségében, munkájában és jövendő nagyságában, amelyet mindig is éreztem, csak bizonyítani nem tudtam. Annyira hiszek, hogy lelkemet elöntötte a gyönyörűség, amikor levelét olvastam, az a szédítő kábulat, amelyet halhatatlan művek szemlélése közben érez az em-

ber. Sajnos, elragadtatásom nem lehet végtelen, mert nemcsak csodálója vagyok, hanem barátnője is, aki a maga földi boldogságával és örömeivel is törődik. Tudniillik ijedten gondolok arra, mi történik majd magával, ha ragyogó álomvilágát (bocsásson meg ezért a pongyola regénykifejezésért!) a szigorú valóság — (erre sem találok jobb kifejezést) — rombadönti. Csodálkozom is, hogy ez még nem történt meg. Csodálom azokat a fínomlelkű embereket, akik között idáig élt, mert szinte elképzelhetetlen, hogy valaki ilyen szédítő álomvilágot építhessen fel magában a nagyváros undorító lármájában! Nem tudom ezt másképpen megmagyarázni magamnak, mint hogy egy gyengédlelkű asszony vigyázott magára. El sem hittem volna, hogy létezik ilyen felhőkbe rajzolt boldogság, ha nem olvastam volna a maga mindennél meggyőzőbb vallomását.

Csodálom akaraterejét és elszántságát, amelylyel élete útját irányítja, a Szigorú Asszony vezérletével. Egyedül, — ne haragudjék, amiért ezt mondom — nem hiszem, hogy képes lett volna rá. Maga most itt van nálunk és még sincsen itt. (Ugye megérti, mit akarok mondani ezzel? Nem magamra gondolok, hanem őrá.) Bocsásson meg, hogy ilyen kegyetlen vagyok, de szép szavai nem tudnak tévútra vezetni: azért van itt, városunkban, hogy Wyssnét viszontlássa. És miért akarja viszontlátni? Mert nem tudja elfeledni! Ez nagyon szomorú dolog. Jobb lett volna, ha mégis elfelejti. Mert nincsen keservesebb csalódás, mint olyan szekér után *futni,* — lássa, aláhúztam a szót! — amely nem veszi fel az embert. Persze, ezt nem azért mondtam, hogy szemrehányást tegyek magának, hiszen nincs lehetetlenebb feladat, mint

a felzaklatott szívnek parancsolni. Csupán attól akarom óvni, hogy túlságosan magas légvárakat építsen, mert aki magasról esik, nagyot zuhan. Megfogadja régi barátnője tanácsát? (Tudom, hogy nem fogadja meg, mégis el kell mondanom, hogy ne tehessen szemrehányást nekem, amiért nem figyelmeztettem.) Tehát: ne lássa viszont őt! Utazzék el azonnal. Ez veszedelmes vidék a maga számára; és énekelje tovább ábrándos kettősét Imagóval a megszépítő messzeségben. Imago idővel meg fog gyógyulni és visszanyeri hangját, erről biztosíthatom. Mert itt csak kellemetlenségek érik. Jegyezze meg jól, amit mondok, hiszen én nagyon jól ismerem Wyssnét, — egy ideig, hacsak futólag is, tanítványom volt — ne ábrándozzék hiába: Wyssné szívének legeldugottabb zuga is foglalt már. Maga úgysem kíván tőle szerelmet. Ugye? Hiszen ehhez túlságosan lelkiismeretes. De a barátja sem lehet, mert a sablónos koncert- és házibarátsághoz már elkésett, a tökéletes és tiszta lelkibarátsághoz pedig még ő fiatal. Pedig maga ezt szeretné elsősorban. És az Istenért, ne kutassa felsőbbrendű lelki tulajdonságait! Ez nem természete. Aki nem érezhette első találkozásuk szépségét, az a Szigorú Asszony ihletét sem érti meg és nem fogja sohasem ésszel felfogni, mit is jelent az az egeket ostromló oroszlán! Ne higgye, hogy ezzel kicsinyíteni akarom Imagója lelki tulajdonságait; ezt már csak azért sem tehetem, mert hiszen én voltam az, aki leginkább pártoltam frigyüket. De az, hogy ő hűséges felesége lett volna magának, még nem jelenti, hogy megértő barátnője is lenne. Mind a két hivatás más és más adottságokat kíván. Tehát ismétlem: hagyja el sürgősen ezt a veszedelmes várost, mert ahogy

magát ismerem, még igen nagy ostobaságokat követ el. Terhére lesz mindenkinek és maga is tűrhetetlen szenvedéseket fog kiállni.

Úgy, most már nyugtom van. Tehet, amit akar, illetőleg amit tennie kell. A sors ugyanis régen tudja, hogy milyen szerepet szánt magának. És egyben küldöm őszinte kívánságomat: érje el élete szent célját és kímélje meg magát a végzet a felesleges sebektől. Tehát szívből remélem, hogy nem látom viszont egyhamar. És milliószor üdvözlöm Imagojával egyetemben.

A maga hűséges, szerető barátnője:

Martha Steinbach

Utóirat: És vigyázzon nagyon, hogy a földi asszonyok meg ne tréfálják!"

HOGY semmit sem használ a tanácsa? — kérdezte magától Viktor mosolyogva, miután elolvasta a levelet. Miért ne használna? Hiszen az ember abban különbözik az öszvértől, hogy megfogadja az okos tanácsot. Kedves barátnőm, igaza van! Mi közöm nekem ehhez a városhoz és mi közöm ehhez a hűtlen, idegen asszonyhoz? Vége! Nincs tovább! Máris határoztál: kerüld a bajt és utazz el! Persze, előbb üdvözölnöm kell régi iskolatársaimat és barátaimat. Mert ha el is kerülöm ezt az asszonyt, mégsem fogok menekülni előle, mint József Putifárné elől. Erre aztán semmi okom! És ha véletlenségből mégis találkozom vele, észre sem veszem, hadd szégyelje magát!

És lelke mélyén hirtelen felütötte fejét az egyelőre még apró és jelentéktelen kis vágy: bárcsak látnám már azt a „véletlent!"

2

Az ostoba csalódás

MILYEN ügyesek ezek a gyerekek, ezek a régi osztálytársak. Mindegyik kikönyökölt magának egy kellemes kis zugot a városban. Az egyikből tanár lett, a másikból vezérkari százados, a harmadikból gázcső-gyáros, a negyedikből elöljáró. Valamennyi megbékélt, a legtöbb meg is házasodott. Meggömbölyödtek és hajuk kihullott. Hasznosak és megvan a helyük a társadalomban. Ezzel szemben mit ért el ő, a harmincnégy esztendejével? Se állása, se hivatása; nevét senki sem ismeri és bejelentett lakása sincsen. Egy vasat sem keres és még semmit sem alkotott. És ezek a komisz gyerekek minduntalan régi tehetségének emlékét idézgetik. „Még mindig olyan szépen rajzolsz, mint valaha?" — „És hogy állsz a zenével?" Ó szerencsétlen tehetségeim, mi lett belőletek! Megporosodtatok, elsatnyultatok a Szigorú Asszony szolgálatában. És miért? Mondom: ez a jövőm záloga. Jövő, jövő! Mindig csak jövő és sohasem jelen! Legfőbb ideje lenne már, ha végre elérném a jövőmet, hiszen harmincnégy éves vagyok!

— Emlékszel még, Viktor — mondotta Vital, a rendőrfogalmazó — öreg német tanárunkra,

Fritzlire? Rengeteget írnak mostanában róla az újságok. Azt mondják, remekműveket alkot. Kitűnő író. De Istenem, mit használ ez már szerencsétlen földhözragadtnak. Öreg és beteg szegény!

Az öreg Fritzlire mindig meleg szívvel gondolt Viktor. Ő mentette meg egyszer a kicsapástól. Mi is volt a vád? Persze, „rossz magaviselet". Polgári nyelven: lázadás! Hirtelen elhatározta, hogy meglátogatja volt tanárát.

Amikor belépett nyomorúságos szobájába, Fritzli ágyban feküdt és keservesen nyögött.

Nagy nehezen Viktor felé fordította fejét és unott pillantással mérte végig a látogatót. Aztán, mintha megélénkült volna a pillantása. Alaposan belemerült vonásainak tanulmányozásába. Ebből a pillantásból azonban nem az érdeklődés sugárzott, hanem a rideg, pontos és számító mérlegelés, amely általánosságban azokat a természettudósokat jellemzi, akik váratlanul ritka pondrót leltek. És miközben Viktor eldadogta érkezésének célját, — botladozva és vörösen, mert sohasem tudott összefüggően beszélni — a tanár tovább folytatta a természettudományi szemlélődést.

— Tehát maga is, — mondta váratlanul, félbeszakítva Viktor önvallomásokkal tűzdelt monológját — maga is! Nem is tudom, gratuláljak-e ezért, vagy sajnáljam? Hogy is mondta, mi a neve? Azt hiszem, a nevét meg fogják egyszer tanulni az emberek.

Aztán felemelte hangját és rekedten folytatta:

— De nem az öregek, mert azok nem értik meg, sem a kortársak, mert azok irigyek, sem az asszonyok, mert azok előbb a híres embert isme-

rik meg és csak aztán tanulják meg az értékeit becsülni; hanem egy eljövendő nemzedék. És most hagyjon magamra, kedves barátom. A maga helye nem az ilyen élő holttest mellett van. Elég gondja lesz még magának saját magára. Különben köszönöm, hogy meglátogatott. Nagyon jól esett. És ismétlem, ne feledje el: bizzon az eljövendő nemzedékben! És kérem, menjen már, menjen, nagyon kérem!

És amikor Viktor újból meg akarta látogatni öreg tanárát, az nem fogadta.

EDDIG egyszer sem találkozott Pseudával. Még csak egy látogatást kellett elintéznie, Keller kormánytanácsos feleségénél. „Aztán el is utazhatom, mondjuk hétfőn, de legkésőbb kedden." Már két ízben járt a kormánytanácsosné házában, de egyszer sem találta otthon; nem találta most harmadszor sem. „Úgy látszik, nem is láthatom. Tehát hétfőn utazom!" És abban a pillanatban, amint az elhatározás megszületett benne, hozták a postáját, amelyben egy meghívó is érkezett Kellernétől; szívesen látja szerda délután, teára. „Szerdán délután — írta Kellerné — nálam találkozik az Ideália. Néhány igen érdekes emberrel ismerkedhet meg és zene is lesz!" — „Zene! — mondta gúnyosan — és érdekes emberek! Ideália!" A meghívás nem érdekelte, különben is kedden el akart utazni. Aztán eszébe jutott, hogy a kormánytanácsosné valamikor sokat segítette. Nem sértheti meg. „Egye fene, — morogta — elmegyek. Legfeljebb csütörtökön utazom. Úgy sincs semmi dolgom."

A kormánytanácsosné a régi barátsággal fogadta, de valamelyest szórakozott volt.

— Kurt is itt lesz — mondotta ragyogó arccal és körülnézett, mint aki akaratlanul súlyos titkot árult el.

— Kurt? Hol is hallottam én ezt a nevet?

— Lehetetlenség, hogy ne ismerje, — mondta az asszony szemrehányón — de megbocsátom a tudatlanságát. Idegenből jött, talán nem is tudhatja.

És hosszadalmasan magyarázni kezdte Kurt ékes erényeit, tűzzel és elvakultan, mint azok az asszonyok, akik a szívükkel ítélnek. Elképesztő tehetség, csupa erény és jóság; valóságos kincs, kilenc-soros gyöngyfűzér, amelyet drága gyémántcsat fog össze. Egyszóval:

— Zsení, ez elvitathatatlan, maga az élő alázat, csupa kedvesség, báj és elragadó jóság.

És így tovább, a végtelenségig. Viktor mosolyogva hallgatta áradozását, amelynek lendülete és irama egyetlen másodpercre sem lankadt. Te csak a nép egy tagja leszel ma itt, — mondotta magának — az isteni nép, amely két szonáta között Kurtot csodálhatja. Ostobaság, már bánom is, hogy eljöttem.

A kormánytanácsosné hangja váratlanul megváltozott, mint amikor a világhírű énekesnő, kit grammofonlemezről az egész földkerekség ismer, leszáll magas céjéről és beszélgetni kezd, köznapi hangon, például két tucat hónaposretekről.

— Különben, — mondotta — Kurt nővére is itt van. Azt hiszem, maga már találkozott is vele. Wyss igazgató felesége.

Úgy, tehát most! Jól vigyázz és meg ne hátrálj. Akivel most találkozni fogsz, nem Imago,

sőt nem is Theuda, csupán Pseuda, a hűtlen! És figyelmeztetlek téged is, szívem, ne kalapálj mértéken felül.

Nagyot lélekzett és belépett a szobába.

Valóban! Ott ült az álnok, kezében kóta-könyv. Szinte ragyogott a szürke szobában. Persze, hiszen ellopta Theuda szépségét és közös emlékeik aranyos fátyolát. De nézd csak, menynyire hasonlít Imagora! Szédületes! — Vére olyan eszeveszett tempóban keringett, mint a mókus lenge fakerekében. És fülében olyan tűrhetetlen lárma zakatolt, mint amikor az ébresztőóra, lezuhanva az éjjeliszekrényről, az ágy alatt tombolja ki veszekedett dühét. Minden becsületes szentek, — morogta — segítsetek! A kormánytanácsosné közben végigvezette a szobán és bemutatta az Ideália tagjainak. Viktor gépiesen követte, se látott, se hallott. Miképpen fogadja majd a köszönését? Most az arcán pihent egy pillanatig a tekintete. Milyen érdektelen pillantás, mintha idegen lennék a számára. Aztán kezet fogtak. Az asszony megbiccentette fejét, majd megint elmerült a kóta-könyvben.

Hát ez volt minden? — kérdezte magától Viktor meglepetten. Nem, mégsem; nem ez volt minden. Az asszony előtt üvegtálacskában nagy halom tejszínhab fehérlett. Hol a habot nézte, hol a szobában nyüzsgő tömeget, majd félénken, mint aki fél a leleplezéstől, a háziasszony felé sandított és hirtelen belemerítette csillogó ezüstkanalát a tejszínhabba. Megevett egy kanálkával, majd egy másodikkal s harmadikkal is.

Micsoda fogadtatás! Szégyen és gyalázat! Haragosan az asszony arcába bámult, mindaddig, amíg esze meg nem rángatta a kabátja ujját: „Te,

Viktor, ha azt hiszed, hogy észreveszi ostoba grimaszaidat, hát nagyon tévedsz!“ Abba is hagyta a hiábavaló bűvölést és fáradtan maga elé bámult, mint a fogorvosi székben ülő beteg, ki azon elmélkedik, hogy az orvos a következő pillanatban milyen szerszámmal mászik a szájába, késsel-e, vagy fogóval?

És miközben így félájultan a szoba falának támaszkodott, füléig hatolt az össze-vissza kavargó párbeszédek egy-egy foszlánya:

— A protestánsok sokkal tisztességesebben gondozzák az országutakat, mint a katolikusok.

— A harmadik felvonásban ártatlanul bűnhődik a hős.

— Kurt is ott volt?

— A zsení mindig utat tör magának!

— Jó napja volt Kurtnak?

Vajjon mi lesz az ő első szava ma délután? Szinte megőrült a várakozástól, hogy újból hallhassa hangjának vérpezsdítő zengését. Jóideig hiába várt. De hallga csak! Most! Összecsípi szemöldökét, gúnyosan mosolyog és így szól, egészen halkan:

— Ostobaság, az udvarias emberek mind hamisak!

Olyan váratlanul érte ez a mondat, hogy majdnem felnevetett, de kuncogását mégsem tudta elfojtani.

Az asszony lassan Viktor felé fordította a fejét és hosszan a szemébe nézett: „Ami pedig téged illet, — mondotta a szeme — veled már régen végeztem!“ És miközben ismét elfordult, néhány láthatatlan gondolat suhant Viktor felé az asszony szépen fésült fejéből; egészen apró betűk-

kel írott, de napnál is világosabban olvasható gondolat: „Uram, mit akar maga tőlem? Miért néz úgy rám, mintha emlékeztetni akarna valamire? Ha valami baja van a multtal, intézze el saját magával, de engem hagyjon ki a játékból. Engem nem érdekelnek az ilyen ostobaságok. A mult a tegnapé, a jelen az uramé és a gyermekemé. Magához semmi közöm."

Se kés, se fogó nem volt: közönséges, kegyetlen fűrész. Nagynehezen lecsendesített indulatai újból feltámadtak: „Felháborító, mikre képes ez az asszony. Most a házasságával védekezik, az urával és a gyerekével! Hát elfeledte halhatatlan találkozásunk minden szépségét?"

De fülében már megint ott zümmögtek a szerteszét repkedő mondat-foszlányok:

— Gondolja, hogy számíthatunk még Kurtra? — hangzott jobbról.

— Képtelenség. Már négy óra. Nem fog eljönni.

— Én mégis azt mondom, hogy jön!

— Síma udvaroncok — mondta valaki balról.

— A nagyvárosok családi élete kimondhatatlanul sivár.

— Az úgynevezett előkelő társaságokban csupa szalmafej sétálgat.

— És mennyi ostoba szertartás, mennyi felesleges fény! Számomra elképzelhetetlen lenne az élet az ilyen főúri kastélyokban.

Úgy vélte, az elmúlt tíz esztendőben együttvéve nem hallott annyi ostobaságot, mint most, ebben a röpke negyedórában. Közben megint feldühödött. Miért nem törődnek velem itt? Meddig üljek még egyedül és elhagyottan ebben a kényel-

metlen karosszékben, mint Robinson szigetének legelhagyatottabb szikláján?

Váratlanul furcsa borzongás futott végig a társaságon, egy-két fej összehajolt, mások izgatottan suttogtak és elfojtott, távoli örömkiáltások hangzottak, mintha körmenet közelednék. És mialatt magányos szelleme — mert mi is lehetett volna egyéb, mint magányos ebben a társaságban? — azon töprengett, mi lehet az oka ennek a váratlan izgalomnak? egy férfi zúdult be a szobába. Köszönés és bemutatkozás nélkül végigsöpörte köpenyével az asztalokat, székeket, asszonyokat és urakat — Viktort is majd lesodorta a székről, anélkül, hogy bocsánatot kért volna — és leült a zongorához, szinte rázuhanva a fínom lábú székecskére. Kótát hajított maga elé a fekete állványra, leütötte a billentyüket és énekelni kezdett, anélkül, hogy valaki kérte volna. Körülbelül úgy viselkedett, mint a beszeszelt cimborák a kocsmában. Viktor körülnézett, aztán felugrott, — egy, kettő — már ott is volt a zongoránál, elkapta a kótát az állványról, az éneklő ölébe hajította és rácsapta kalimpáló kezére a zongorafedelet. A hivatlan énekes erre szó nélkül felugrott és kiviharzott a szobából. Az egész jelenet nem tartott tovább, mint amikor este váratlanul denevér röppen a szobába, csapkod egyet-kettőt a függönyök körül, aztán máris eltűnik az ablakon át a sötétségben.

— Ki volt ez az alak? — kérdezte Viktor vidáman és a kormánytanácsosné felé fordult, várva köszönetét, amiért ilyen rövid úton elintézte ezt a megvadult figurát.

De nézd csak: az emberek elfordultak, felháborodottan morogtak és arcukra harapós düh ült

— Ez nem alak! — kiáltotta Pseuda dühöngve, és szeme úgy szórta a gyilkos villámokat, mint a gyorstüzelő ágyú.

A kormánytanácsosné ijedten fordult Viktor felé és reszkető hangon súgta:

— Az Isten áldja meg magát, hiszen ez a bátyja volt, Kurt!

Viktor gerincét megdermesztette egy pillanatra a rémület, aztán Pseuda felé fordult:

— Bocsásson meg asszonyom, végtelenül sajnálom, hogy így történt.

— Nem érdekel a sajnálkozása, — felelte az asszony — én büszke vagyok a bátyámra!

Sarkonfordult és zajosan kivonult a szobából. A társaság is távozni készült.

— Oh, milyen szépen is indult ez az én zeneestém — siránkozott a kormánytanácsosné.

És amikor Viktor mégegyszer bocsánatáért esedezett, hogy ő nem tudhatta, mit cselekszik és álmában sem hitte volna, hogy ez a neveletlen, viharos fráter, ki köszönés és bemutatkozás nélkül rontott a társaságra, Kurt lehet, így szólt az asszony:

— Maga szertartásmester! Hát nem érti, hogy a zseninél éppen az a megragadó, hogy ilyen eredeti?

Lehmann, az erdész, Viktor régi osztálytársa mosolyogva fordult feléje, megveregetve a vállát:

— Viktor, Viktor, ezt csúnyán elnézted!

— Bocsáss meg, kedves barátom, nem „elnéztem“, hanem megszelídítettem.

— Nevezd úgy a gyereket, ahogy akarod; egyről azonban biztosíthatlak, Wyssnével örökre végeztél.

— Majd meglátjuk! — mondta Viktor kevélyen.

AMIKOR kiért az utcára, megállt és úgy érezte, hogy őrültek házából szabadult. Tehát ez volt az isteni Kurt! „Fínom, kellemes, tartózkodó!" Lehetséges, hogy itt más jelentése van a szavaknak, mint egyebütt a világon? Ez zsení? Lehet. Egyike a sok tízezer kontárnak, akikből minden családra esik egy. A testvérek dédelgető szeretete és a nagynénik ájult csodálata hoz ilyen szörnyszülötteket a világra.

Egyáltalán: miféle társaságba keveredtél, Viktor? És azok az ostoba beszélgetések! Ezeket a közhelyeket másutt már el sem merik mondani, mert legalábbis az a vád érné értük az embert, hogy részeg. „Az úgynevezett előkelő társaságokban csupa szalmafej sétálgat." — „És mennyi ostoba szertartás, mennyi felesleges fény." Ezek az emberek nyilván azt hiszik, az előkelő társaságok megállás nélkül olyan fényben tobzódnak, mint például a tenyészállatvásár megnyitó ünnepsége. „Síma udvaroncok." Tulajdonképpen milyennek is hiszik ezek az udvaroncot? Nyilván államilag szabadalmazott cselszövőnek, aki hajnaltól estig a trón körül sompolyog, mint a színpadi gonoszok a súgólyuk körül. „A nagyvárosok családi élete kimondhatatlanul sivár." Miért, mert a modern városi nevelés nem szívesen pofoztatja a gyerekeket? „Ostobaság, az udvarias emberek mind hamisak!" Hogy mondhat ilyet egy „népiskolák hősének" lánya, egy zsenínek nővére? És hol olvashatta ezt a bosszantóan bölcs mondást?

Mindenesetre nagyon kedvesen mondta el: biztonsággal és öntudattal, mint egy évszámot az évzáró vizsgán. „Mikor volt a szalamiszi csata?“ — „Én tudom“, reppen izgatottan a levegőbe jelentkező két ujja. Tudod, mi ő, Viktor? Majd én megmondom neked. Éretlen tacskó, aki kutyafuttában férjhez ment. Karja még a babáit ringatja ábrándosan, de ölében már ott ül a gyerek, s maga sem tudja róla, miképpen és honnét jött? Aztán ezt is megszokja és tovább játszik vele, mert hiszen mi a gyerek? Az is csak baba, és hogy él? Istenem. Láttad, hogy milyen gyönyörűséggel eszegette a tejszínhabot? Azt hiszem, legszívesebben megsímogatta volna utána a gyomrát, mint a bohócok a cirkuszban. Sajnos, ez már nem illik férjes asszonyhoz. De nagyon szép volt! Az embert szinte elfogja a vágy, hogy javítson egyet — csak az ő kedvéért — a teremtés vizsgabizonyítványán. Azt hiszem, — ha egyáltalán lehetséges — szebb volt, mint amikor először láttad. Egyszóval: kivirágzott, ahogy a regényírók mondanák. És micsoda hősiességgel védte a bátyját! Pseuda, tetszel nekem! Igaz, néha még kirúg, mint a fiatal csikók, de ez nem is baj. Ez csak azt bizonyítja, hogy nemes a vére. Nem is bánom, ha dühöng. Ellenkezőleg: nagyon jól áll neki, illik a fekete hajához. Pseuda, hidd el, mi még összebarátkozunk.

És boldogan fütyörészve ballagott végig az utcán.

Sajnos, ez az öröm, ez a gyerek-bál, csak a fedélzeten tombolt. Lent a kabinban átdöfött szívvel egy férfi hevert: a kapitány. És mire a szállóba ért, elmúlt mesterségesen szított jókedve. Szobájába lépett. „Viktor, Viktor, — mondotta

halkan — ne feledkezz meg az igazságról. Azt hitted, megállsz előtte és porig alázod pillantásoddal. Ezzel szemben mi történt? Gondolkozz csak egy kicsit. Miképpen is áll az ügyed Pseudával? Gondolkozz és csak aztán válaszolj."

Viktor rövid gondolkodás után így felelt magának: „Tudom jól, mi a baj. Ez az asszonyka boldog és elégedett. Se lát, se hall, csak önmagának él, tehát természetes, hogy az én jelenlétem felesleges a számára. A multját is eltemette, még sírkövet sem állított a sírhalomra. Ez az oka annak, hogy nem akart észrevenni. Viszonyunkat a jövőben a következőképpen látom. Szellemi fölényem nem segít rajtam, mert ezt véges eszével nem is képes felfogni. Sőt, ez csak káromra lehet. Akármivel érvelnék is, ő makacsul megmarad állításai mellett, melyeket másoktól kért kölcsön. „Nem az én világomból való" — hogy Steinbachné szavait idézzem. Aki a „népiskolák hősét" tiszteli és Kurtot imádja, nem becsülheti Viktort. Ez természetes is, mert az egyik kizárja a másikat. Hiszen a „népiskolák hőse" az apja, Kurt pedig a bátyja. Ilyenformán a vére ellen kellene küzdenem és minduntalan megsérteném a kegyeletét. Ennek folytán . . ." — itt azonban megakadt az érveléssel, mert semmiképpen sem talált megnyugtató kiutat.

A befejezés helyett lelkének legrejtettebb zugában szólalt meg egy hang: „Reménytelen". És mintha csak vezényszó lett volna, hirtelen millió hang harsant benne, össze-vissza üvöltve és tombolva: „Reménytelen, reménytelen!" A hangok áradata aztán egyre dagadt, erősödött, mint az elégedetlen közönségé, amely a hosszú szünet után egyre pimaszabbul sürgeti a függöny felgördültét.

Viktor erre feladta a harcot, megsemmisülve és összetörve.

És ebben a pillanatban megkopogtatta vállát a józan ész:

— Hallod, Viktor, a nép ítéletét? Gondolom, te is az ő álláspontjukon vagy, mert nekem is ez a véleményem. Itt már nem terem számunkra fű.

— Mit tegyek tehát?

— Csomagolj azonnal és utazz el.

— Gondolod, hogy önérzetem megengedné ezt? Hogy sebzetten és megszégyenítve sompolyogjak el innét, miután felbőszült Odysseusként érkeztem a városba?

— Hát jobban esik önérzetednek, ha halálos sebektől vérezve és epébe fulladt szívvel kell majd távoznod négy-öt vesztett csata után?

— Én úgy érzem, a sors elégtétellel tartozik nekem. Legalább egyszer le kell győznöm az árulót!

— Ne számíts a sorsra. Rosszul fizető adós. Gyere velem, légy okos és ne rohanj fejjel a falnak.

Viktor nagyot sóhajtott és néhány másodpercig csendesen maga elé bámult. Aztán így folytatta: „Lehet, hogy igazad van. És azt sem mondtam, hogy nem adok neked igazat. De szeretnék még egy kicsit gondolkodni a dolgon. Holnap végleges választ adok. Most pedig lefekszem."

KINYUJTÓZVA, valamelyest megnyugodva hevert ágyában. Arra gondolt, hogy holnap elutazik és már-már úgy érezte, nincs is itt. Ebben a pillanatban megszólalt a szíve, halkan, panasz-

kodva: „Kár, sokkal szebb búcsút kívántam neked. Nem, nem, ne érts félre. Nem akarom megmásítani elhatározásodat, hiszen elismerem, eszünknek van igaza, végeredményben ő a legokosabb valamennyiünk között; csupán sajnálom, hogy ilyen állapotban kell elutaznunk és hogy Pseuda egy életen át ellenségünk lesz. És remélem, azt is tudod, hogy soha az életben nem láthatod viszont őt. A kép pedig, amely megmarad benned róla, holtodig ellenséges és goromba lesz, pontosan olyan, amilyennek ma, az utolsó pillanatban láttad. Én másképp képzeltem el a búcsút. Azt hittem, pillantása kedves lesz, amikor elbocsájt magától és — mit tudom én — talán még meg is simogat. Mindenesetre valami szépre gondoltam, valami kedvesre, amit érdemes egy életen át dédelgetni. Ez nagyon jól esett volna neked — tudniillik rólad beszélek és nem magamról, mert hiszen én csak arra való vagyok, hogy szenvedjek — és azt hiszem, orvosság lett volna a beteg Imagónak."

És így beszélt a szív órákon át, egyhangúan és keserűen, míg Viktor lassan elszunnyadt.

Éjjel, úgy hajnal tájt, furcsa álom lepte meg. Pseudával találkozott; tó közepén, egy sziget partján ült, mint az elvarázsolt királylány. Körülötte békák és gyíkok nyüzsögtek. Kurt, mint békakirály, hatalmasakat ugrálva, kalandos mondatokat brekegett a levegőbe. „Hát nincs királyfi a földön, ki megmentsen a békák közül?" — sírt Pseuda keservesen. És a parton ott ült a férje, hatalmas orgonacsokorba temetkezve, karját időről-időre felesége felé tárva és kiáltozva: „Mentsétek meg őt, mentsétek meg őt!" Szeme eszeveszetten forgott üregében és majd elájult már az

izgalomtól. Viktor mosolygott és nem mozdult, mert hiszen ő csak álmodott.

És amikor reggel kiugrott az ágyból, frissen, erősen, harciasan és megbékélve, így kiáltott: „Nyugodj meg Pseuda, jövök már és elragadlak a békák közül!“ Felöltözött, kinyitotta az ablakot, nagyot szippantott a hegyek felől ömlő éles levegőből, majd kettőt dobbantott: „Hogy-hogy reménytelen? Ki meri azt állítani, hogy „reménytelen?“ Hiszen nem üres a szíve! Lelke van, mint minden embernek, és a lelkében ott a mag, amelyben mozdulatlanul álmodik a vágy; — ő talán nem is tud róla — sőt! biztosan nem tud róla — a vágy a szépség, nemesség és tökéletesség után, amit ebben a környezetben sohasem kaphat meg. Csupán alszik. Tehát itt kell maradnom, a közelében. Előbb vagy utóbb hatni fog rá egyéniségem varázsa — illetőleg, jobban mondva, égő tekintetem és a távolról érkezett ember különössége — és a lelkemből kipattanó szikra lángra fogja lobbantani az ő lelkét is. Az álom elszáll, Pseuda felébred és napnál fényesebben ott ragyog majd előtte az én elmém világossága. Lélek a közönségesség ellen, szellem a renyheség ellen, egyéniség az unalom ellen: ez lesz a harc! Fegyverem a varázslat, vezérem pedig a Szigorú Asszony! Hajrá! Ki győzhet le engem?!“

Megreggelizett és elindult, hogy valamiféle tűrhető hónapos-szobát keressen, úgy vélte ugyanis, hogy ez a lelki gyógymód hosszabb időt fog igénybe venni, tehát ostobaság a drága szállodát fizetnie.

— Jó, hogy jössz! — üvöltötte a józan esze, amikor Viktor este fáradtan hazatért a szállodába.

És két gondolat, félrehúzódva a többi közül, súgdolódzva elbújt agya egyik sötét sarkában.

A józan észhez közelebb álló gondolat így szólt: „Ismét egy őrült, aki előbb levágatja a lábát és aztán kérdezi csak meg, hogy minek is kellett levágni.“

A távolabb álló gondolat így felelt: „Istenem, szerelmes szegény!“ De aztán már rohant is, eszeveszett gyorsasággal, nyaka köré kapva a lábát, Viktor ugyanis annyira feldühödött a szemtelen megjegyzés hallatára, hogy néhány kezeügyébe eső tárgyat hajított utána.

Szerencsére fantáziája közben karonfogta és az ablakhoz vezette. „Hagyd békén őket, hadd pimaszkodjanak. Gyere. Mutatok valamit.“ Mintegy három ujjnyira széthúzta a függönyt, éppen csak annyira, hogy látni lehessen azt a tágas színpadot, amelyen Pseuda és Viktor állt egymás mellett, kéz a kézben. Aztán megint megszólalt: „Látod? Tehát ne hátrálj! Nincs elérhetetlen magasság! Minden a tiéd, amit bűn nélkül megszerezhetsz; akár barátság, akár szerelem!“

— És ez csupán csak kis intelem volt, holmi csekély ízelítő, hogy fogalmad legyen róla, mi vár rád, — suttogta kedvesen a fantáziája, miközben ismét egymásra húzta a két függöny-szárnyat — később még érdekesebb dolgokat mutatok majd neked. Csak türelem. Feledhetetlenül szép lesz.

3

A kedélyesség poklában

DE hogyan éreztethesse a makrancos hölgygyel személyiségének varázsát? Találkoznia kell vele, még pedig gyakran, a lehetőség szerint mindennap, hiszen az ilyen egyéniségből kovácsolt fegyverek nem arra valók, hogy az ember távolból hadakozzék velük. De hol találkozzék vele? Milyen kérdés! Hát hol? Természetesen a lakásán, mert különben mi a fenének tart az ember helytartót? Wyss különben is meghívott.

A helytartó rendkívül szívesen fogadta és közel három óra hosszat beszélgettek tudományos kérdésekről. Felesége azonban, akinek a látogatás tulajdonképpen szólt, láthatatlan maradt. És amikor távozásakor mégis összeakadt Pseudával (véletlenül), olyan jeges pillantást vetett rá, hogy nem hihetett egyebet: nem látják szívesen a Münster-utca hatban.

Ez az út tehát járhatatlan. Más, semleges helyet kell keresnie a találkozásra. Érdeklődni kezdett, merre jár az asszony és kivel szokott találkozni? Az egybehangzó válaszok kivétel nélkül azt jelentették neki, hogy Pseuda társadalmi élete jóformán kimerül az Ideália üléseinek látogatásá-

val. Keserves szívvel nagyot sóhajtott: „Ideália!“ Egyszer már belekóstolt ebbe az élvezetbe, Kellerné összejövetelén.

— Bah, — sóhajtotta ismét — ezek azért a végeredményben kedves és derék emberek. Teli vannak jósággal, csak hát nagyratartott műveltségükön erősen érzik a helybéli iskola hatása. És milyen önuralommal fojtották vissza indulataikat, amikor az a kellemetlen esetem volt Kurttal! Tehát: gyerünk.

És elhanyagolva egyéb meghívásait, sőt Steinbachnét is, teljes szívvel és lélekkel csatlakozott az Ideália üléseihez, legyőzve undorát s tartózkodását.

A tagok is nagy szeretettel fogadták, mégis hamarosan megbomlott közte és a társaság közt a mesterségesen és nagy áldozat árán megteremtett egyensúly.

A szakadás első oka az volt, hogy Viktor irtózó rémülettel menekült mindenféle társulás elől és szíve minden indulatával gyűlölte azt a szót, hogy „egyesület“. És ez nemcsak hogy egyesület volt, hanem még úgy is hívták, hogy Ideália! És a tagok csak azt tekintették teljes értékű embernek, akiben olthatatlan tudás-szomj lakott és aki hajnaltól-estig kéjelegni tudott a zene élvezetében. Zene nélkül olyan tanácstalanok voltak, mint az az arab, akit tevéje faképnél hagyott a sivatag közepén. „Nem játszanék nekünk valamit?“ — kérdezték egymástól, minél gyakrabban. Ez a „valami“ szinte kiüldözte a világból. A kérdésnek ezt a változatát is gyakran hallotta: „Nem beszélne nekünk valamit?“

Összeférhetetlenségük tételét szabatosabban talán így fogalmazhatnók meg: az Ideáliát min-

den érdekelte, Viktort semmi. (Azért, mert arcokkal és versekkel túlzsúfolt lelke képtelen volt már új benyomásokat magába fogadni: kicsordult, mint a bánattal túltelített emberből a könny.)

Különbözőségük fő oka azonban: Viktorból hiányzott az a nevező, amely oly hasonlóvá tette az Ideáliában tömörült egyenleteket; nem voltak családi gondjai, nem volt hivatása, hivatala és ilyenformán nem szorult rá ezeknek az összejöveteleknek nyugalmas álmot előkészítő ringatására. Hogy úgy mondjuk, kóbor cigány volt, nem családi rabszolga. Már az a körülmény is ellenszenvessé tette, hogy nem csinált semmit, csak várt valamire (talán Pseuda megtérésére). Ezek a zenéért rajongók gyűlölték a céltalanul ácsorgókat.

Ilyenformán a hőn óhajtott béke helyett valami feszültség támadt közöttük. Nem volt eléggé „kedélyes" a társaság számára, amely őt viszont untatta. Természetesen mindenképpen titkolta, hogy nem érzi jól magát közöttük, mert nem akarta a Fekete Péter szerepét vállalni ebben az együgyű játékban. Ha egyedül vagy, titkold érzéseidet! „Hogy érzi magát köztünk? Megszokta már körünket?" — „Óh, kitűnően! Remekül érzem magam!" — mondta udvariasan és sóhajtva, mint a partra vetett bálna.

Azután vigasztalni kezdték, helyi módra, az ismert népdallal szólva: „Minek búsúlsz, édes lelkem, hisz csak magad tehetsz róla!" Minden bölcs mondás nyomán egy intelem fakadt és szinte elárasztották a parancsoló módban fogalmazott tanácsok: „Ezt kell tennie", „így kell gondolkodnia", vagy „ezt ne tegye", „erre ne gondoljon". Ezek szerint tehát mit tegyen? Vagy mit ne tegyen? Ne engedje „magát behálózni", „magát

megvadítani", „magát kisemmizni". Viszont „le kell győznie önmagát", „fel kell szabadulnia", „ki kell másznia a letargiából" (hallod, Viktor? remek kifejezés: letargia!) és „meg is kellene nősülnie." — „Igen, igen. Miért ne? Keressen magának valami kedves, mulatságos, erélyes asszonyt, aki majd kirángatja a letargiából" (győztél Viktor, megvan a jelződ: letargia). Különben is lehetetlen ember. Miért nem használja ki azt a számtalan pompás lehetőséget, amit ez a város nyujt? Kedden például igen érdekes előadás lesz a múzeumban, a régi germánok szerelmi életéről, vasárnap pedig egy hét esztendős hegedűművész hangversenyez a népiskolában. (Helyben vagyunk: népiskola!) Ne csóválja a fejét! Ez nem amolyan sablonos csodagyerek, aki bársonyruhában a legvadabb ostobaságokat hegedüli össze. Ez művész, a szó legnemesebb értelmében! És miért nem énekel az Ideália összejövetelein, vagy miért nem játszik valamiféle hangszeren? Hopp! Remek ötlet! December negyedikén, az Ideália alapításának évfordulóján ünnepi színi előadást rendezünk. Vállalhatna egy szerepet! Például maga lehetne Neptun, vagy a hegyek szellemének egyike. És miért nem lép be már végre az Ideáliába? És miért nem tegezi az urakat, akkor mindjárt kedélyesebben társaloghatna velük?

Azt is megkísérelték, hogy felrázzák benne a szunnyadó temperamentumot. Gyakran játszottak társasjátékot, szembekötősdit, zálogosdit, hol az ollót. Ilyenkor megragadták a karját és magukkal akarták cipelni: „Jöjjön már! Ne vágjon ilyen savanyú képet, segítsen rajtunk! Ne legyen mindig olyan ünnepélyes!" De ez sem segített, mire megállapították, hogy javíthatatlan egoista, aki fel-

tétlenül F-mollban énekel, ha a többieknek Ciszdurhoz van kedvük. Azonkívül azt is rásütötték, hogy szőrös-szívű reálista, semmivel sem törődik, még a műveltségével sem. Mert rettenetesen műveletlen! (Példának okáért nem olvasta Tassot!) Aztán kicsit élesebb hangon kezdtek beszélni vele, de Viktor ezután is hajthatatlan maradt és makacs. Az Ideália lassan-lassan olyan problémájának tekintette Viktor megmentését, mint például a családfő elutazására összesereglett családi tanács a frakk becsomagolását. Az egyik azt ajánlotta, hogy az ujjait kell összehajtogatni, a másik a gallért féltette, a harmadik a frakk szárnyaival bibelődött, a negyedik meg a selyem hajtókát egyengette szakadatlanul. A frakk végül is eltűnt a kofferban, ketten rátérdeltek a szélére, hogy összébb nyomják a zár körüli részeket, a család legifjabb nőtagja pedig fínoman ráült a disznóbőrből szabott bőröndre.

Azt egyikük sem vette észre, hogy Viktor egyet utál kimondhatatlanul: a folytonos helyreigazítást és a javítási szándékot. Ezzel az „üzlettel" ugyanis maga foglalkozott legszívesebben. Attól pedig egyenesen megőrült, hogy állandóan a külsejét kritizálták. Semmivel sem voltak megelégedve rajta; tetőtől-talpig kifogásolták. Furcsa módon beszélt, meglepő volt a kiejtése, haját és bajuszát lehetetlenül vágatta, ruhája és cipője fantasztikusan különös volt. A legtöbb bajt inggallérjai okozták! És hiába védekezett a támadások ellen, nem tudta meggyőzni az ostoba kisvárosi közvéleményt.

Ezzel a kisvárosi közvéleménnyel különben is untig elég baja volt. Túlfínomult idegei annyira felfokoztak minden sérelmet, hogy a tűszúrást

veszedelmesen genyedő sebnek, az érdeklődés hiányát pedig halálos sértésnek érezte. Ilyenformán akárki hibázott, — akár ő, akár az Ideália — mindig csak ő itta meg a levét ezeknek a „tévedéseknek". De milyen „tévedések" történhettek az Ideáliában? Hiszen ezek az emberek esztendők óta együtt vannak, összeszoktak, közösek a céljaik; tehát már azt is megszokták, hogy esztendők óta utálják egymást, különösképpen ünnepnapokon, amikor egész nap ráérnek erre. De ő mit kezdhetett velük? Átkozott érzékenysége, túlfínomultsága és rettenetes emlékező tehetsége, amely semmit, de semmit sem ejtett az áldott feledés sötétjébe, fogékonysága, amely még a gonosz gondolatokat is kitalálta, és rendszeretete, amely a legkisebb sérelmet is feljegyezte agyába, olyan szorgalommal gyüjtötte az akaratlan és okkal mondott sértéseket, hogy lassan-lassan úgy érezte magát, mint a medve, amelyet megtámadtak mézük védelmében a méhek. Hiszen gyakran elismerte, hogy ezek a bántó intelmek tiszta barátságból fakadtak, csak sajnos, ez a barátság veszedelmesen emlékeztetett a fogfájásra. És a méheket olv kövérre hízlalta képzelete, hogy gyakran nagyobbak voltak a medvénél is. Lassan olyan gyanakvó lett, mint a láncra fűzött házőrző eb az alkonyat első órájában. Szakadatlanul támadásra készen állt és úgy gyüjtötte az élet kellemetlen pillanatait, mint a bélyeggyüjtő a ritkaságokat. Egyszer Wehrenfels tiszteletes felesége a bal kezét nyujtotta feléje búcsúzáskor. „Ezt biztosan akarattal tette, hogy megbántson!" — futott végig agyán a gondolat és egész éjszaka álmatlanul hánykolódott ágyában, a szörnyű sértéssel foglalkozva. „Magával nem lehet összeférni" —

mondta egy alkalommal Richard körorvos felesége. Ez a megjegyzés ismét tönkretette napját; kemény penitenciát rótt magára, hogy megengesztelje Richardnét; lelkét ugyanis mindíg tisztán tartotta, várva az utolsó ítélet harsonáit. — „Lehet, hogy igaza volt — mondta este magának. — Összeférhetetlen vagyok. De mit tegyek? Nem tudok megváltozni, legfeljebb csak megjavulni.“ És hosszú levelet írt egyik távoli barátnőjének ezzel a mottóval: „Feleljen őszintén, kérem: valóban összeférhetetlen vagyok?“ A barátnő válasza így hangzott: „Nevetséges kérdés. Nincs könnyebb dolog, mint magával békességben élni, csak ismerni kell a módját. Magát szeretni kell és ezt néha-néha meg is kell magának mondani.“

TERMÉSZETESEN azt, akiért az Ideáliába járt, csak a legritkább esetben láthatta. „Wyssné kimondhatatlanul házias, — hangzott a magyarázat — csak az urának és gyermekének él.“ Ennek ellenére az volt az érzése, hogy Pseuda távolmaradásának más oka is van: ő. Az aszony nem akart találkozni vele. És azok az esték, amelyeken Pseuda nem jelent meg az Ideália összejövetelén, borzalmasak voltak. Viktor behúzódott az egyik sarokba, mereven arra a székre bámult, amelyen az asszonynak kellett volna ülnie, ha véletlenül mégis eljött volna, nem hallotta, mit beszélnek hozzá és nem is válaszolt a kérdésekre. A várakozás hiábavalóságát az ilyen estéken az oktalan remény szégyene is tetézte. És az ilyen összejöveteleket követő napokon szinte öntudat nélkül bolyongott az utcákon, reménytelenül, mint az a kí-

sértet, amely elfeledte a temetőhöz visszavezető utat.

Azokon a napokon pedig, amikor Pseuda váratlanul megjelent, élete tökéletes pokollá változott, az asszony ugyanis egyebet sem tett, mint törlesztette azt a fájdalmat, amelyet Viktor ejtett Kurt lelkén. Pseuda vitézül hadakozott, vurstlibeli pofozógépnek nézte Viktort. Megállás nélkül támadta, kínozta, ahol csak érte. Abban a pillanatban, hogy Viktor kinyitotta a száját, máris röppent felé a gyilkos válasz. Természetes tehát, hogy az ilyen estéken számtalan sebből vérzett érzékeny lelke. „Utálom a hízelkedőket", vágta egyszer fejéhez az asszony, amikor véletlenül kiszaladt száján a dícséret: „Milyen szép is maga!" Más alkalommal pedig, amikor az elaggott és idióta Európáról értekezett, így torkolta le: „Maga sznob!" Ezt természetesen csak asszonyi meggondolatlanságból mondta, de őt szíven találta a szó, mert komolyan vette. És mert komolyan vette, bánkódott is miatta alaposan. Három álmatlan éjszakán át harcolt ezzel a szóval. Virgácsot, parazsat és skorpiót fektetett maga mellé az ágyba és ezekkel kínozta sarokbaszorított érzékenységét, amíg a harmadik hajnalon megszületett benne a döntés: érdemtelen erre a jelzőre. Nem, ő nem sznob. Aki leveszi a kalapját, miközben alamizsnát ejt a koldus tenyerébe és éppen úgy kezet fog a tolvajjal, mint lelkipásztorával, vagy aki világos nappal is köszön esti hölgyismerőseinek, az nem lehet sznob. És aki tűzzel s vassal igyekszik legelkeseredettebb ellenségét meggyőzni a maga igazáról, az nem hízelkedő! „Hát akkor miért mondják ezt nekem?!" — kiáltotta felháborodva. És

olyan arckifejezéssel bámult az asszonyra, mintha Pseuda kiütötte volna az egyik szemét.

Közben a kormánytanácsosné, aki utálta társaságában a nézeteltéréseket, elhatározta, hogy rendet teremt köztük. És mert Viktort is szerette és Pseudát is, kedves asszonyi logikátlansággal kisütötte, hogy ha valaki A-t szereti és B-t is, úgy természetszerűleg A is szeretni fogja B-t. Tehát ki fogja küszöbölni a közöttük álló „tévedést". Azonnal hozzá is fogott a békítési akcióhoz. Viktornak Wyssné csodálatos erényeiről beszélt, az asszony előtt pedig hősünk kiválóságát magasztalta. Wyssné hajlott is a békére, hiszen lelkében szinte tüzelt az erények mérhetetlen légiója, amelyet a szeretet festett a szív falára széles, vastag ecsetvonásokkal, mint a templomfestők a freskót a székesegyház kupolájába. Egy kikötése volt csupán: Viktor bánja meg Kurttal szemben elkövetett udvariatlanságát és változzék meg, de minél előbb, hogy társaságban is elviselhető legyen. És miközben Kellerné meggyőző szavait hallgatta, összeállította a frissen hallott dícséretek alapján Viktor lelki képmását, annak ellenére, hogy nem szívesen foglalkozott a témával, mert gondolatai kevélyen tiltakoztak Viktor jelenléte ellen.

Minél többet látta ezt az embert, annál jobban unta, — nem, nem: nem lelki okokból, nem is gondolt arra a sértésre, amely Kurtot érte — ezt most már a napnál is világosabban tudta. Elsősorban laza életfelfogását ítélte el! Különösképpen azután, hogy Viktor nem is titkolta véleményét az itteni viszonyokról. „De ne legyünk igazságtalanok, — mondta önmagának — keressük meg a jótulajdonságait." De bárhogy forgatta is magában Viktor képét, sehogy sem tudott előnyös

vonásokat felfedezni rajta. Tulajdonságainak hosszú lajstroma veszedelmesen emlékeztetett holmi bűn-listára.

Férfiatlan, túlkedves, szinte édes fellépése, erőtlen-velőtlen jelleme, halk hangja, túlhajtott udvariassága, túlfinomult öltözködés-módja, erőszakolt, idegenkedő beszéd-modora, átláthatatlan, sokrétű és sokértelmű lénye, zárkózott és csigaházba vonult természete, amely mindennap más álarcban jelent meg az emberek előtt („én tudniillik csak az egyenes, becsületes és egyszerű embereket szeretem"), modorossága, frivol életfelfogása, amely mindent kicsúfol, a várost, a társadalmat, az erkölcsöt, a vallást, költészetet és művészetet, gúnyolódó bölcsmondásai, amelyekből hiányzik a mélység, komolyság és alaposság, valamint a melegség, érzelem és ideál — nem, nem az ilyen embert nem lehet becsülni. (Például, hogyan élhet az ember zene nélkül? Nincs szíve! Egészen biztos, hogy nincs!) És hiányzik belőle a kedélyesség. Három hete van itt és még senkivel sem barátkozott össze. És örökös lázadása, tapintatlansága, őrültségei, amelyek nem egyszer a legvadabb sértés határait súrolták! „Például csak a legnagyobb nehézségek árán tudtuk leszoktatni arról a rögeszméjéről, hogy engem „kisasszonynak" szólítson. Egész biztos, hogy ellenkezésem nem volt igazságtalan. Ezt a meggyőződésemet különben Kellerné és az uram is osztja. Apám is bizonyára elítélte volna." Egyetlenegy szóval döfte volna le: „Ez az ember nem tiszta!" Szinte hallotta apja régi hangját, amint dörögve vágja oda Viktor arcába az igazságot. És mert a kormánytanácsosné éppen Viktor tehetségét dícsérte, így szólt:

— Dehát hol rejtőznek azok a tehetségek? — És felemelte vádolón a hangját. — Kérem, mutassa csak meg egyetlen előnyét, egyetlenegyet! Mihez ért ez az ember? Vagy mit tud? Én csak azt látom, hogy semmihez sem ért!

— Esze van. Ezt csak elismeri? — vélte Kellerné.

— Esze? — kiáltotta bőszülten és tiltakozva Wyssné — én szeretem az értékes embereket és nálam többre senki sem értékeli az észt; éppen ezért kérdem: mire van esze ennek az embernek? A szellem és az ész, véleményem szerint, édestestvére az igazságnak, szépségnek, és cselekedetekben s művekben jelentkezik. Az ész mindenütt jelen van, ahol nemességről és kiválóságról esik szó. Így hát nem nevezhetem észnek, amit ez az ember művel. Apró és jelentéktelen szójátékait utálom; gyűlölöm az állítólagos ész ilyenfajta megnyilvánulását. Természet helyett azt mondja, hogy Madame Lóerő? Ez szellem? „A szépség a legrosszabb szépség“ — hát ez meg mi? Ez is szellem? Mert ha igen, úgy én sürgősen igazolványt fogok kérni arról, hogy ostoba vagyok. Kurtban is lakik némi szellem, de hát az egészen másképp fest! Nem?

És mert Kellerné is élénken helyeselt, beszélgetésük Kurt éktelen dícséretébe fúlt.

Jóideig beszélgettek még Kurtról és Pseuda, elérzékenyedve bátyja lelki szépségétől, felajánlotta békejobbját, mondván:

— Az elesett és tehetetlen embereket fel kell emelni.

Természetesen Viktor megint meghiusította a békekísérletet. Ez érthető is volt, hiszen Pseu-

dát, Wyss direktor szeretett feleségét nem ismerhette el egyenértékű tárgyaló félnek. Először is meg kellett volna térnie és vissza kellett volna öltöznie a régi Theuda szűzi lelkébe.

Ez a kudarc sem törte le Kellernét. Elhatározta, hogy új tárgyalási alapot keres. Viktort és Kurtot kell először összebékíteni. „Nagyon jó ötlet, — mosolygott a kormánytanácsosné és kezét dörzsölte — nem is lesz nehéz, majd szépen bemutatom őket egymásnak és így tovább..." A találkozás alkalmára harmónium-hangversenyt rendezett. De itt sem sikerült a béke, sőt viszonyuk még jobban elmérgesedett. És megint Viktor játszotta a sértett szerepét, pedig nagynehezen már beleegyezett a találkozásba és el is ment — akarata ellenére — a hangversenyre. Sőt, nem is gonoszkodott Kurttal, csak olyan fölényesen kezelte, hogy az négy-öt pofonnak is beillett. Ilyenformán ez a lehetőség is kútba esett. „Mi szükségem volt erre a kellemetlen találkozásra? — kérdezte magától — hiszen ehhez az emberhez semmi közöm és Pseudát sem akarom megengesztelni. Semmi közösségem vele. Idegen ember!" Aztán Kurt jutott megint az eszébe. „Érdekes, — gondolta — semmi közöm hozzá, mégis úgy érzem magam, amikor meglátom, mint a kutya, amikor macska kerül elébe. Megmagyarázhatatlan. El kell egyszer alaposan olvasnom az állattant. Harapnom kell, mihelyt eszembe jutnak Kurt vonásai." De tévedett: erre a kérdésre nem az állattanban kellett feleletet keresnie. Az igazi próféta szent dühe lázadt benne az ál-próféta ellen. Egyszóval: a talmi-zsenít üldözte akaratlan is a Szigorú Asszony ihletére.

A kormánytanácsosné közben feladta a cél-

talan küzdelmet. Természetesen Pseudával szemben is elvesztette a csatát.

— Reménytelen ember, — mondotta Wyssné — nemcsak ostoba, hanem kötekedő is. Irigyli bátyám zsenialítását, hát minduntalan beléje köt.

Így hangzott Pseuda ítélete és az asszony arról is gondoskodott, hogy Viktor tudomást szerezzen ítéletéről. (Különben mire valók volnának a hangos mellékmondatok és megjegyzések?)

Ez az új „igazságtalanság" ismét felháborította, de csodálkozott is egy kicsit. „Mi köze neki egyáltalán a bátyjához? Kurtnak semmi köze a cselekményhez! Már a puszta jelenléte nagy hibája ennek a különben oly érdekes darabnak." A továbbiakban képtelen volt ésszel felfogni, miért nem halad az ügye Pseudával? Napról-napra távolodnak egymástól. Mint már annyiszor, ismét megkérdezte magától: „Tulajdonképpen minek is akadékoskodik Pseuda? Mikor akar már végre felébredni? Azt hiszi, évtizedekig várok a megtérésére? És lehetséges, hogy lesz ez még rosszabbul is?"

Lehetetlen állapot. Mit tegyen hát? Nincs más megoldás, hiszen leghatásosabb eszközét, a „lélek varázslatát" is igénybe vette már. És Pseuda ennek is ellentállt. Mi ennek az oka? Szinte hihetetlen, hogy lelkének lobogó tüzei nem tudták lángralobbantani Pseuda lelkét. Véleménye szerint ennek csak egy magyarázata lehet: ez a szikra csak abban az esetben hatásos, ha a lélek legforróbb extázisa pattantja ki. Ő pedig meglehetősen lagymatag módra támadta idáig az asszonyt.

Tehát elhatározta, hogy összegyüjti erőit és

visszavonult magányába. Napokig fűtötte lelkét és amikor már úgy érezte, lángol körülötte a levegő, elindult a Münster-utca hat felé, hogy otthonában keresse fel a hidegszívű hűtlent. Magában mégegyszer összegyüjtötte a varázslatos sugarakat és megállt a ház előtt, izzó szívvel és elszántan, pedig tudta, nem lesz könnyű a küzdelem.

Wyssné aznap este véletlenül régi iskolatársnőjét látta vendégül, akivel egy röpke órára visszamenekültek a nem is olyan távoli lányság ragyogó időibe, elfeledkezve a háztartási gondokról és az anyaságról. Hiszen olyan jólesik—nemde — változatosság kedvéért néha-néha visszaidézni a bolondos multat. Amikor Viktor a szobába lépett, éppen egylábon ugráltak az asztal körül, az egyiknek a fején gyereksapkácska, a másikén meg cilinder hajbókolt. Vidáman kuncogtak és még arra sem érdemesítették Viktort, hogy észrevegyék. Viktor csendesen leült az egyik sarokba és némán figyelte önfeledt játékukat. Negyedóra hosszat ült így a sarokban és arról elmélkedett, tulajdonképpen mit is ér az ő „lélek-varázslata?" Aztán észrevétlenül, mint ahogy érkezett, elhagyta a házat és összetörve hazasompolygott.

Most ingott meg életében először az önbizalma. Rettenetesen félt, mintha diadalszekerének hátsó kerekei hirtelen eltörtek volna és rokkant tengelyén zötykölne végig az aréna keményre döngölt versenypályáján. És amikor elbocsájtotta szellemét, hogy nézzen körül a világban és keressen valamiféle vigaszt, felfedezte szeme előtt azt a két, egyelőre még felgöngyölt fekete függönyt, amely vékonyka szálon hintált az ürben és csak a végső csengőjelet várta, hogy legördülhessen.

És mert ez a „lélek-varázslat" sem sikerült,

nem tehetett egyebet, mint hogy utolsó eszközéhez folyamodott, amelyet pedig azokra az időkre tartogatott, amikor Pseuda lelkének már teljesen meg kellett puhulnia; ezt az eszközt nemes egyszerűséggel úgy nevezte, hogy: „varázslat a képpel". Az erre a célra szolgáló kép Theudát ábrázolta lány korában, a varázslat pedig úgy folyt volna le, hogy elviszi a képet az asszonynak, aki megpillantva ifjúkori képmását, fellelkesítve az emlékektől, száműzi magából Pseudát. Körülbelül úgy képzelte el a helyzetet, mint mikor a megrögzött gonosztevőnek megmutatják fiatalkori arcképét és az összetörve az emlékezéstől, bevallja bűneit és megfogadja, hogy soha többé nem vétkezik. Óvatosan kinyitotta bőröndjét és elővette Theuda képét (a szentképet!), azt a bizonyosat, amelyet három esztendővel ezelőtt kapott volt Steinbachnétól; de mert nem érezte magát elég erősnek, úgy vette ki a képet az ingek közül, hogy elfordította fejét, mert félt az esetleges feltámadó emlékek győzhetetlen rohamától. Ezzel a képpel felfegyverkezve, — akár egy töltött revolverrel — ismét nekivágott másnap a Münster-utcának. Elszántsága javarészt tettetett volt, mert az utca elején bevallotta magának, hogy ezt a fegyvert mégsem kellett volna igénybevennie, hiszen ilyen durva érvvel gyerekjáték győzni. Belépett a szobába. Pseuda még nem volt ott. A zongorára állította a képet és szótlanul, eszeveszetten dobogó szívvel várta a hatást.

Ebben a pillanatban lépett be Pseuda és tekintete azonnal felfedezte a képet a zongorán.

— Kitől kapta ezt a képet? — kérdezte élesen, mint a kihallgatást vezető bíró.

— Steinbachnétól — mondotta ijedten.

— Micsoda jogon ajándékoz Steinbachné magának rólam készült képet?

Viktor hangtalanul meredt maga elé.

— Különben is, — folytatta az asszony rövid szünet után — ez nagyon rosszul sikerült kép.

Így hatott tehát rá a „szentkép"!

Helyzete így igen súlyossá vált, mert hiszen több ütőkártya nem volt a kezében. Igaz, a harcot még mindig nem adta fel, de most már csak a csoda segíthetett rajta. Napokon át törte a fejét eredménytelenül, amíg teljesen elöntötte szívét a szomorúság.

Az Ideália következő összejövetelén Tassoról folyt a beszélgetés, majd szóbakerült az is, milyen hatással van a lángész az asszonyokra? Pseuda kijelentette, hogy véleménye szerint a kimagasló szellemek egészen kivételes hatással vannak a nőkre. Majd szavainak igazolására keserveset sóhajtott.

— És maga el is hiszi állításainak igazságát? — kockáztatta meg a kérdést Viktor.

— Annyira elhiszem, — felelte az asszony — hogy az ellenkezőjéről is meg vagyok győződve. Tudniillik, hogy a jelentéktelen embereket észre sem veszem.

És hogy Viktor véletlenségből se higgye azt, hogy nem róla van szó, gúnyosat bólintott feléje. A fájdalom valósággal átdöfte a férfi szívét, s a felháborodás arcába kergette a vért. „Mondd csak meg a véleményedet" — uszította a Szigorú Asszony.

Az első pillanatban arra gondolt, hogy valami gorombaságot vág az asszony fejéhez, aztán jólneveltsége és tisztessége megfékezte, s így szólt:

— Honnét tudja olyan biztosan, hogy én

nem vagyok rendkívüli ember, vagy akár lángész?

A mondat olyan pimaszul és elviselhetetlenül hangzott a nappali világosságban fürdő szobában, hogy maga is elszégyelte magát, a társaság tagjai pedig elfordították fejüket és földre sütötték a szemüket, mintha valami malacságot hallottak volna.

Szerencsére Wehrenfels tiszteletes megmentette a helyzetet:

— Nem ártana, kedves barátom, — mondotta — ha elolvasná előbb Tassot, mielőtt vitát provokál ebben a kérdésben.

— Ezt jól megkaptad! — ragyogtak körben a megittasult szemek.

Mérhetetlen szomorúságához újabb érzés csatlakozott: a nyomorúság. Ez a nyavalya már megérkezése óta benne bújkált, de csak most tört ki rajta, valamennyi tünetével. Lelkében kongott az üresség, a szíve kietlen pusztasággá változott és úgy érezte magát, mintha belseje végtelen agyag-sivatag lenne. Vagy talán honvágya van? Nem, nem. Igaz, hogy ez az érzés emlékeztet a honvágy kínzó gyötrelmére, mégis egészen más. A honvágyban van egy kis költészet, fény, szín, valami centrifugális reménytelenség, utazási vágy; ebben viszont semmi sincs, csak nyomorúság, nyomorúság és nyomorúság.

Egy este, — az Ideáliából bandukolt hazafelé — hirtelen tudatára ébredt, mi is ez a fájdalom. Az utcák már üresek voltak és a házak sötétek, csupán egy kocsmából csapott feléje lárma, üvöltés és alkohol-gőz. Most már bizonyosan tudta, mi kínozza: a nagyvárosi fényben láthatatlan nyomorúsága, amely itt a kisvárosban lassan-lassan magára talált és életre kapott. Az egyik temp-

lom lépcsőjén kutya üvöltött, fájdalmasan és hosszan. Megértette a kutyát, mert maga is üvölteni szeretett volna.

ENNEK ellenére jóbarátságban maradt az Ideáliával. A tagok is szerették a maguk módján, bár egyet-mást kifogásoltak rajta, azaz pontosabban: mindent; ám ennek ellenére elismerték, hogy Viktor mégis az ő emberük. Viktor pedig tovább hallgatott és a jószerencsét leste, kitartóan és türelmesen, hogy végül is már csodálkozni kezdett türelmének szelídségén. Az ellenségeskedés tüzét megint csak egy ártatlan beszélgetés gyujtotta fel. A küzdelem persze ezúttal is egyoldalú volt, — Viktor hadakozott egyedül — ugyanis a másik párt, az Ideália, nem ismerte az ilyen vadabb indulatokat. A harc különben igen groteszk körülmények között folyt le, ő később az „amazonok csatájának" nevezte ezt a jelenetet.

Richard doktor feleségénél találkoztak. Vagy egy tucat igen csinos asszony ült a szobában — köztük Pseuda — és Viktor, mint az egyedüli férfi. Igen szeretetreméltó módon fogadták és Viktor élve az alkalom előnyével, ugratni kezdte őket, finoman és szellemesen, ahogy azt a társadalmi illemszabályok az ilyen esetben előírják. Egész sereg kis mulatságos históriát mesélt el az asszonyok kedves ostobaságairól, természetesen lángolva a női nem iránt érzett szeretettől. Az egyik történet akaratlanul is megsértette azt a különös fogalmat, amely csak ebben a városban volt ismeretes és úgy hangzott (elég furcsán), hogy a hölgyvilág misztériumának dogmája. (Bonyolult

kifejezés!) Ő, mint a szent középeurópai asszony tisztelője, megjegyzésével annyira felingerelte e helyi dogma jelenlévő képviselőit, hogy azok felhördülve a szentségtöréstől, egetverő csataordítással rontottak rá — az amazonok csatakiáltása! — és így védekezni sem tudott. Zavarában hirtelen arról kezdett beszélni, milyen kedves látvány a cigarettázó asszony. Ez aztán betetőzte veresége. Az egyik asszony idegesen hadonászva fejtegette, mennyi bajjal jár ez a káros szenvedély, a mult héten például — az újságok is megírták — egy ágyban cigarettázó orosz diáklány elaludt, a cigarettától meggyulladt az ágy és a diáklány elégett, csak egy marék hamu maradt belőle.

— Nagyon helyes! — kiáltotta az egyik.

— Örülök neki! — szónokolt a másik.

— Bárcsak égne el minden asszony, aki dohányzik! — pattogott a harmadik.

Ezek a léha megjegyzések felpaprikázták igazságérzetét és a benne tomboló prófétai düh legszívesebben lávával s égő szurokkal árasztotta volna el ezeket a vérszomjas asszonyi lázadókat. Ugyanis tökéletes hűséggel megelevenedett benne a kép: miként ugrik ki a diáklány égő hálóingben az ágyból, kiabálva és megrémülve, miként igyekszik szabadulni a halálos tűzből, hogyan táncol körbe a szobában, végül mint rogy tehetetlenül a padlóra, hogyan emészti el a szomorú szobában a mohó tűz és hogyan állják körül örömtől tapsolva ezek a helybéli ál-szentek. „Gyilkosok“ — égett szemében a vád. És ebben a pillanatban értette meg először, miért halálos ellenségei a próféták az asszonyoknak?

Aztán a lázadó asszonyok sorban odajárultak a kerekes-asztalhoz, hogy teával és sonkás

kenyérrel némítsák el már amúgyis lankadó mérgüket, de Viktor még ekkor sem ocsudott fel a kábulatból s képzeletében még mindíg ott égett a tehetetlen haláltáncosnő képe, meg a körülötte tomboló ál-szentek serege. Viszont a tizenkét bűnös asszony a valóságban még a légynek sem ártott, — illetőleg csak a legyeknek úgy nyár elején — de ő már nem tudta megszelíditeni képzeletét és mindegyikük homlokára rásütötte a Kain-bélyeget, hasonlóképpen az Ideália többi tagjára is, mert ez a megátalkodott gyülekezett jóban-rosszban vállalta egymás erényeit és bűneit. (Hiszen csak bűnük volt!) „Lehet, hogy a rendőrség és a bíróság karja nem ér el benneteket, — morogta magában — de engem nem szédítetek tovább! Miattam járhattok-kelhettek, mint a szentek a városban és érzelmes Schumann-dalokat énekelhettek naphosszat! Az én szememben bűnösök maradtok örökre, ti, gyilkosok!“ A vád most már kiirthatatlanul gyökeret vert lelkében, az égő orosz diáklány elszenesedett ujja vádolva mutatott az Ideáliára és bosszúra izgatta, mint Hamletot atyja szelleme.

Egyelőre azonban véka alá rejtette ellenséges érzelmeit. A bosszú még csak a távolban villámlott, dörgése nem hallatszott! És néhány nappal az „amazonok csatája“ után megérkeztek az első levelek a távolból. Milyen más levegő! „Ünnepelve és dicsőitve szeretteinek körében talán még nem feledkezett meg rólunk, távoli barátairól...“ Ünnepelve és dicsőítve! Óh, milyen ostobaság! Szeretteim! Gúnyolódni akarnak velem?! „Alig tudjuk már nélkülözni szeretetreméltó egyéniségét, fényes szellemét, jóságát és...“ Ismeretlen fogalmak! Szeretetreméltó egyéniség! Szellem! Jóság!

Milyen szép idők is voltak, amikor még akadtak olyanok is, akik elismerték erényeit! Ezek a levelek úgy hatottak rá, mint a sötét hajnalban váratlanul megszólaló ébresztőóra. Öntudata ugyanis lassan teljesen eltompult, a mindennapos sérelmek megfosztották érzékenységétől, a horizont megszűkült feje körül és elérkezett az az idő, hogy természetesnek vette: minden bajnak ő az okozója. Úgy érezte magát, mint az az állattan-órákon mutogatott nyavalyás ló, melyre az élénk képzeletű rajzoló az összes ló-betegségeket ráfestette. Most hirtelen felébredt, a látókör kitágult körülötte és büszkesége is eget kért. Milyen ellentétek! Az idegen messzeség tárt karokkal várja, hírnevet kínál és szeretettel ostromolja — még a hibáit is elnézik! Az otthon viszont üldözi, gyűlöli és felfuvalkodott szemtelenséggel bírálgatja kitűnő személyét. Ez az összehasonlítás felkavarta keserűségét, amely hat hosszú hét alatt gyűlt össze benne, s olthatatlan harci tüzet gyujtott benne. Ne hallgass tovább ostobán! Támadj, ahol teheted! Rohanj közéjük, tépd le arcukról az ál-szenteskedés álarcát és vesd a tűzre ostoba imatekercseiket, amelyekkel egymás erényeit bizonygatják istenüknek, a hiúságnak! „Hallgassatok és figyeljetek! Most én beszélek! És leleplezlek benneteket! Elkészültetek? Tehát figyeljetek jól. Mi a ti „erényetek"? Jól felvágott nyelv, amely elkábítja locsogásával a körülállókat. A „nyiltságtok"? Szemtelenség, amely mindenkibe belemar, mindenkit elítél, csak a saját szemében nem veszi észre a szálkát. Az „őszinteségtek"? Hazugság, amely látszólag kemény szavakkal mondja meg szemtől-szembe az igazságot, hogy aztán minél több csúfságot mondhasson el a gyanútlanul távozó-

ról — természetesen távollétében. Mi az „igazságosságtok"? Apró dolgokban szinte az önkínzásig tisztességesek és egyenesek vagytok, hogy aztán nagy dolgokban feltünés nélkül hazudhassatok. Veletek csak úgy kötnék becsületszóra üzletet, hogy írásba foglalnám ígéreteiteket és négy tanúval íratnám alá! Mi a „kedélyességtek"? Nyájba tömörült egoizmus! Birkabőrbe bujtatott vidámság. Aztán, ha valamelyiteket baj éri, a többi megfeledkezik róla! Kedélyesség! És ugyanígy álltok a családotokkal, a rokonaitokkal! Csak hajítson közétek az ember egy gazdag nagynénit, ki mindegyiteknek rokona, majd kiderül, mennyire tisztelítek a rokoni kötelékeket! És a „zenétek"? Óh, ti kurjongató jégcsapok! És a képzettségtek, irodalom-szeretetetek! Ha véletlenségből kinyitnám előttetek a Paradicsom kapuit és a kaputól balra előadást tartanék a paradicsomi gyönyörökről, ti gondolkodás nélkül az előadást rohannátok meg, észre sem véve magát a kínálkozó gyönyörűséget! „Érdekes, érdekes", üvöltenétek helyetfoglalva az unalmas, szürke teremben."

— Így fogok veletek beszélni! Készüljetek fel a támadásra!

Aztán eszébe jutott, hogy az Ideália fogadótermében, sajnos, nincs szószék, ahonnét az ember úgy döröghetné el erkölcsnemesítő intelmeit, mint nagybőjt idején a papok. „Ne féljetek, — nyugtatta meg aztán magát — majd egyenként mondom el nektek a véleményemet. Azon kezdem, aki először közelít hozzám kenetteljes pofával. Az egész tál intelmet a képébe öntöm!" És mint támadásra készülő bika, leszegett fejjel rohant az Ideáliába. Aztán körülnézett, szeme csillogott az eljövendő harcok gyönyörűségétől, csak éppen

ellenfelet nem talált. „Igen, a fene egye meg, azt hiszem, ezek összebeszéltek és szavukat adták egymásnak, hogy kedvesek lesznek hozzám, mert látják, hogy készen állok a harcra.“ Természetesen ez a kedvesség nyomban le is fegyverezte. „Pedig milyen gyönyörűség lett volna belevájnom valakibe két kihegyezett szarvamat!“ De semmit sem tehetett, mert a legnagyobb sértés, amit a fejéhez vágtak, körülbelül így hangzott: „Hogy érzi magát, kedves uram-barátom? Remélem, nem hűlt meg a napokban, amikor úgy esett az eső. Ugye nem? No, hála Istennek, nagyon megnyugtatott.“ Izgatottan, de hiába keresett ellenséget, senki sem állt kötélnek. És Kurt? Ugyan. Annak elég, ha meglátja Viktor kalapját az előszobában. Már rohan is el ész nélkül. Aztán, — mi tagadás — Kurtnak olyan jóságos szeme van, hogy meg sem bántotta volna. Ilyenformán nem tudott mit kezdeni felpaprikázott indulataival.

Leszegett fejjel járt fel és alá a szobákban és a belső tűz annyira túlfűtötte minden megnyilvánulását, hogy tekintete szinte átfúrta az embereket, arcára gúnyos grimaszok ültek és hangja kegyetlenül csengett, szinte parancsolón és ellentmondást nem tűrőn, mint a régi zsarnokoké. Szeméből villámlottak a parancsok: „Ne merjetek hozzám közeledni és ne merjetek velem ellenkezni!“ Már csak az hiányzott, hogy néhány kemény képű zsoldost fogadjon szolgálatába és azoknak kíséretében keringjen az Ideália gyanútlan zeneőrültjei között.

Persze, ez a vad megjelenés ismét csak elriasztotta esetleges ellenfeleit. Senki sem állta útját, óvatosan kikerülték s úgy bántak vele, mint valami kiszámíthatatlan és meg nem szelídített

kedves állattal. A pap csak mosolygott, amikor megpillantotta és kedvesen így szólt szomszédaihoz:

— Nézzétek, a megvadult Nepomuk!

Szellemes megjegyzésén nagyot nevettek.

A doktor stigmatizált apácához hasonlította, az erdész meg jószándékú elefánthoz, amely ismeretlen okból váratlanul megvadult.

Viktor egész este hallgatott. Maga elé bámult, dühöngött, majd később fáradtan leült és el is szomorodott. De ekkor sem közelített hozzá senki, mert féltek tőle, nem tudták: melyik pillanatban tör ki a vihar. És senki sem akarta vállalni azt az ódiumot, hogy ártatlanul szenvedjen Viktor dühétől.

Richard, a körorvos ugyanis megkísérelte, hogy jobb kedvre derítse és a következő mondattal fordult Viktorhoz:

— Remek könyvet olvastam az algák érzésvilágáról, **feltétlenül** el kell olvasnia!

Viktor dühösen felugrott és ráordított az orvosra:

— Micsoda jogon merészel maga nekem parancsolni?

A vihar a következő pillanatban már el is ült, a doktor ugyanis szó nélkül magára hagyta az üvöltőt, de beszélgetésükből új szállóige született és számtalanszor suttogták el az este folyamán (persze úgy, hogy Viktor ne hallja): „Doktor úr, **feltétlenül** a szájába kell vennie ezt a ceruzát!“ — „Doktor úr, **feltétlenül** be kell hoznia a zsebkendőmet az átmeneti kabátom zsebéből!“ — „Doktor úr, most **feltétlenül** haza kell mennie!“ Nem, ilyen képtelen emberrel nem lehet érintkezni.

És amikor Wyssék egy őszi estén — mint minden esztendőben — vacsorára invitálták a város tehetős polgárait, a helytartó egyenes kívánságára, Pseuda Viktornak is küldött meghívót. A vacsora napján aztán egymást érték a mentegetődző lemondások, úgyhogy este nyolc órakor hárman ültek a dúsan terített asztalhoz, Wyss, Pseuda és Viktor. A rettenetesen megsértett háziasszony úgy bánt Viktorral egész este, mint a sekrestyés az üres perselybe ejtett nadrággombbal. „Bah, — vigasztalta magát Viktor — már úgyis vizes vagyok, ennél vizesebb úgy sem lehetek." És Wyssné ettől a naptól kezdve egyszerűen és röviden úgy hívta Viktort, hogy „szörnyeteg".

— Ezt a Viktort már nem lehet elviselni — hangzott az általános vélemény. — Viktor beteg — javították aztán mentegetődzve az ítéletet.

És ez utóbbi megállapítás volt a helytálló: a bika földre szegezett fejjel állt az arénában és az orrából folyt a vér.

— Úr Isten, hogy fest maga!? — kiáltotta egy alkalommal a rémült Steinbachné, mikor az egyik utcasarkon véletlenül belebotlott Viktorba. És ugyanezen a napon sürgős levelet kapott barátnéjától: keresse fel azonnal. Szívesen eleget tett volna a hívásnak, de félt tőle, félt szikrázó okosságától.

4

Viktor és Pseuda párviadala

„MÁR úgyis vizes vagyok, ennél vizesebb úgysem lehetek" — vélte Viktor. Tévedett! Mert az igazi zuhatag csak ezután következett. A gyászos vacsorát követő valamelyik nap délutánján ismét összeakadt Wyssnével, aki ezúttal az udvariasság szükségtelenségéről értekezett. (Udvariasság! ez megint egyik vesszőparipája volt az Ideáliának!)

— Hm, hm, — nevetgélt Viktor — azért kíváncsi lennék, kedves direktorné asszony, mit szólna, ha valaki elmulasztaná magával szemben a kötelező udvariasságot?

Az asszony természetszerűleg azonnal védelmébe vette az udvariatlanságot és kijelentette, fütyül mindenféle ilyen hajbókoló galantériára és őszinte szívből örül annak, ha valaki nem gyötri őt állandóan az udvariasság kellemetlen és boszszantó figyelmességeivel. Viktor erre elhatározta, hogy próbára teszi az asszonyt, saját magával cáfoltatja meg szigorú határozatát. Éppen ezért távozáskor úgy helyezkedett el az előszobában, hogy pontoson Pseuda előtt álljon és mosolyogva nézte,

— hátán összefont karokkal és mozdulatlanul — miképpen emeli le Wyssné súlyos perzsabundáját a fogasról és miképpen veszi fel saját maga. A bunda ujja igen szűk volt és ezért a művelet elég hosszú időt vett igénybe. Viktor szeme diadalmasan ragyogott: „Tudod már, kedvesem, mire való az udvariasság?" Az asszony azonban félreértette gesztusát, hiszen gyakorlatlan esze sohasem szokott visszafele következtetni, különben is megszokta, hogy úgy tekintse és értékelje a dolgokat, ahogy azok megjelennek előtte. Viktor szemléltető oktatását tehát helyesbíthetetlen udvariatlanságnak minősítette, annál is inkább, mert a nyilvánosság előtt történt, a zsúfolt előszobában és mert Viktort általánosságban úgy ismerték, mint a megtestesült udvariasságot, ki a ceremóniamesterek hivatás-szeretetén is túltett előzékenységével. Cselekedetét tehát szándékos és durva sértésnek vette. És micsoda tekintetet lövelt feléje! Ez már nem is volt tekintet, hanem egy köteg élesre fent és mérgezett nyílvessző! Viktor tanácstalanul nézett körül. Mit tegyen hát? Magyarázza meg? Reménytelen dolog, hiszen úgysem hinné el. Kérjen bocsánatot? Az asszonyok sohasem bocsájtanak meg. „Írjuk a régi kontóra, — vigasztalta magát — hiszen ez nem az első igazságtalanság, amit el kellett szenvednem. És ki tudja, talán nem is olyan veszedelmes a história, mint amilyennek most fest."

Aztán kiderült, hogy mégis olyan veszedelmes, mint amilyennek festett. Az asszony ettől a naptól kezdve mindig felhorkant, amikor megpillantotta Viktort és olyan hangokat hallatott, mint a ketrecbe zárt fiatal párducok, majd utánoz-

hatatlan és csodálatosan szép mozdulattal hátatfordított neki.

Az első és második alakalommal nem bántotta az asszony viselkedése, sőt bizonyos örömmel vizsgálgatta Pseuda feléje fordított, remekszép hátát. Harmadszorra azonban megdühödött és a következőképpen fenyegette magában: „Vigyázz, te kis majom, mert egyszer csak vége szakad türelmemnek, aztán hiába morogsz már, mint az engedetlen párducok! Karomba fogsz omlani és sírva kapaszkodsz majd a nyakamba, hogy „jaj nekem, bocsásson meg!“ és sóhajtva simogatod majd a kezemet, hogy „és mi lesz az urammal, a gyermekemmel“ és vadul átkarolva így búgsz majd a fülembe, hogy „te, te én megőrülök“ és így tovább, ahogy az már ilyenkor lenni szokott. — De vigyázzunk csak! Hátrább az agarakkal, ilyesmit mégsem tehetek. Hiszen ha ez a házasságtörés amolyan igazi házasságtörés lenne, szerelmes és kábult bűnös viszony! De ezt az egészet csak képzeletem találta ki. Mégsem tehetek tönkre ezért egy családot! Megsértett férfiúi önérzetem nem kívánhat ekkora áldozatot, mert hiszen mi lenne a vége? Pseuda a víznek menne, ismerem most már jól a jellemét. Hollá! Ilyesmit nem teszek! Először: mert nem teszem, másodszor: mert elkövetkező életemet és harcomat csak tiszta lélekkel győzöm a célig. Az ura pedig mégiscsak a barátom! Éppen ezért nem, nem és nem. Tehát szaladj oda hozzá kedvesem és mondd neki: Bébé! Kínozz csak, majd én is kínozlak, hogy a falra mászol dühödben. És én közben nyugodtan retket fogok enni. Igen, igen, retket. Mert mennél jobban gyűlölsz majd, annál jobban örülök. Nem hiszed el? Nem baj, mindjárt bebizonyítom.“

És nyomban meg is kezdte hadjáratát. Szorosan az asszony nyomába szegődött és megállás nélkül ugratta, természetesen csak a tisztesség határain belül. Hol bosszantotta, hol meg kedveseket mondott neki, mindíg az ellenkezőjét, mint ahogy az asszony várta.

Minden mondatával Pseuda legszentebb érzelmeit sértette és szinte kéjelgett a sok ostobaságban, amit az asszony elé hordott. — Észrevette-e már asszonyom, hogy a modern nők lelke napról-napra durvább lesz? Vagy megfigyelte-e már, hogy a zenebolondok szíve és érzésvilága egyenes arányban sekélyesedik a meghallgatott zenedarabok számával? — Vagy bámulattal beszélt a női ösztönnek arról a különös és csodálatos sajátosságáról, amely ezer férfi közül halálos biztonsággal választja ki a legnagyobb szamarat és belészeret! Vagy azt magyarázta, hogy a házasságtörés tulajdonképpen elemi iskolája a férjeknek, ez neveli őket a házastársi udvariasságra. Meg, hogy az embernek akarata ellenére is „erényesnek" kell maradnia ebben az átkozott fészekben. Vagy miért mondják róla és a hozzá hasonlókról, hogy feslett, amikor ő csak a szépség áldozata, a női test szépségének következménye és követője. Különben is csak ostoba és álszent tagadása a vágyódásnak, amit ebben a városban művelnek a hölgyek és urak, mert mi a való helyzet? — pontosan ez: „Ha egy nőnek azt mondom, gusztustalan, megsértődik; de ha a vágyódás felébreszti étvágyamat, boldog lesz és szolgálni fog. Világos. Nem?" Ugye ez jólesett? Mintha egy kígyót kellett volna lenyelned. No, nem baj. Egészségedre! És gyerünk tovább. „Sohasem tudtam megérteni, hogy a kalózkapitány minek okoskodik az elra-

bolt szűzekkel? Hiszen azok már nem tudnak védekezni. Legfeljebb csúnyán néznek. Istenem, hát csúnyán néznek. Az ilyen esetekben teljesen másodrangú kérdés az arc." Parancsolsz még hasonló dolgokat? Nem? Jó, hát akkor gyerünk tovább. „Az igazi férfi életében nincsen egyetlen olyan pillanat, amelyben ne kívánná az összes szép asszonyokat. Aki ezt tagadja, vagy nem férfi, vagy hazudik."

Pseuda csak hallgatott, nem vitatkozott. Csupán a pillantása szólt beszédesen, körülbelül ilyenformán: „Ha egyszer úgy hozná a sors, uram, hogy a robogó vonat alá kerülne, nem kiáltanék maga után, legfeljebb kellemetlenül érintene — a látvány."

Mire szemtelen pillantása így válaszolt: „Nagyságos asszonyom, ha úgy érezné egyszer, hogy meg akar pukkadni, szóljon nekem idejében, hogy biztosíthassak magamnak egy darabkát magából — emlékül."

Ha kegyesebb hangulatban találkozott az asszonnyal, egyéb gyengéit piszkálgatta, például iskolai műveltségét, az Alpok mögött lebukó nap rózsaszínjében csillogó hazaszeretetét, vagy pásztorlelkű népi rajongását.

Séta közben például ezt a dalt énekelte legszívesebben az asszony:

Minden reggel felkelek,
S megfejem a tehenet!

— Tud maga egyáltalán fejni, direktorné asszonyom? — kérdezte ilyenkor Viktor gúnyosan.

Mire az asszony más nótába kezdett:

Nem adhatok egyebet,
Ezért hát csak tegezlek!

— Remek! — kiáltotta Viktor — életem egyetlen vágya, hogy tegezzen!

Kurt mellett még egy gyengéje volt az asszonynak, Lajos, a nyurga unokabátyja, ki télennyáron az Alpok csúcsait mászta. Ezt a hosszúlábú túristát, — csak azért, hogy az asszonyt bosszantsa — a kétfejű sasok apjának nevezte. (Ezzel Lajos „hegyi" tulajdonságaira célzott, sasok, kövek, meg egyebek.)

Aztán egyáltalán miért olyan büszkék ezekre az Álpokra? „Hiszen nem maguk csinálták és ha maguk csinálják, föltétlenül valamivel laposabbra sikerülnek." Különben is, eltekintve az Alpoktól, ezek az emberek alaposan túlértékelik az élettelen természetet. „A magam részéről többre becsülöm egy szépasszony legkisebb lábujját, mint a legcsodálatosabb gleccsert. És az is elvitathatatlan, hogy egy jólálló cilinderben több lélek van, mint a legszebb napnyugtában, a napnyugtát ugyanis egy mammut is észre tudja venni, de a cilinder megítéléséhez tökéletesen fejlett emberi ízlés kell."

Vagy különféle ostoba tanácsokkal szolgált Pseudának. Amikor az asszony arról panaszkodott, hogy vandál módra tönkre teszik a város történelmi nevezetességeit, így szólt: „Csak nagyon lassan csinálják. Véleményem szerint néhány üteget kéne a környező hegyekre vontatni és aztán halomra lőni ezt a kalyiba-várost." És amikor azon siránkozott, hogy a táj jellegzetes népvise-

lete és nyelvjárása lassan kiveszőben van, azt ajánlotta neki, hogy a rabokat daróc helyett népviseletbe kellene öltöztetni s a nemesi családokat kötelezni kellene, hogy nyelvjárásban beszéljenek.

Ezek a hangulatok aztán rendszerint arra ragadtatták, hogy elkeresztelje a közismert fogalmakat. Közös szülővárosukat például Erényhelynek nevezte. A helyi politikát „periódikus izgalomnak" hívta, amely akörül forgott, Frigyest, vagy Ferencet válasszák-e meg? „Durvaság" helyett azt mondta, hogy „önérzet", „gorombaság" helyett meg, hogy „öntudat". A „tapintatlanságot" a lélek „nyelvhibájának" bélyegezte.

És mindezt olyan kedves, álszent és derűs arccal tudta elmondani, hogy Pseudát majd szétvetette a méreg. Aztán rengeteg anekdotát mesélt, — valamennyit ő találta ki — csak azért, hogy még jobban bosszantsa az asszonyt.

— Ismeri nagyságos asszony, — kérdezte ártatlan arccal — Stepansky grófnő, Beethoven és Pfutsini karnagy esetét?

— Nem és nem is akarom ismerni — felelte Pseuda, dühtől reszketve.

— Nagyon nagy kár, — válaszolta Viktor — mert ez a história végtelenül tanulságos és megszívlelendő. Stepansky grófnő egyszer vendégül látta Beethovent és Pfutsinit. Asztalnál ültek éppen, amikor valaki megkérdezte tőle: „Mondja csak, grófnő, véleménye szerint ki a nagyobb művész, Beethoven, vagy Pfutsini?" Mire a grófnő így szólt: „Nem szabad kettőjüket összehasonlítani. Mindegyik nagy művész, a maga módjára. Kiegészítik egymást!"

— Különben is: zene és asszonyok — mondotta. — Igen érdekes kísérletet ajánlok magának,

asszonyom. Válassza ki a konzervatórium legtehetségesebb zongoraszakos leánynövendékét és zárja össze tíz esztendőre a zongorájával, távol minden férfitől. Mit fog tapasztalni tíz esztendő mulva? Azt, hogy a kislány régen bezárta zongoráját és egy öreg macskával él együtt. A zongorát azért zárta be, mert nincs ideje, a macskát meg azért szerezte, mert nem tud mit kezdeni az idejével.

És amikor egyízben Wyssné ismét az asszonyok magasabbrendűségéről beszélt, Viktor így felelt:

— Tökéletesen igaza van, asszonyom, csak némi kis baj van. A maga tételét idáig csak az asszonyok cáfolták meg.

— ?

— Nem érti? Majd megmagyarázom. Ha egy anya hat nőnemű torzszülött után végre fiút hoz világra, olyan tisztelettel rajongják körül, mintha a Messiásnak adott volna életet. És egy négyzetmérföldnyi területről összesereglenek az összes asszonyok, hogy megcsodálják az álom-gyereket, a fiút, a fiúcskát, a bubikát. A kis Messiásból aztán később kanton-elüljáró lesz, ha szerencsés bölcsőben született.

MINDEZZEL tökéletesen elérte azt, amit akart. Pseuda kimondhatatlanul gyűlölte. Most már nem úgy üdvözölte, mint a dühös fiatal párduc, hanem, mint a frissen fürdött tisztaság, ha koszos utcagyerekkel akad össze. Ez kimondhatatlan örömet szerzett a férfiúnak, mintha például ő nyerte volna meg a marathoni csatát. „Látod, — mondta magának örömmel — milyen kö-

zömbösen nézel már rá?“ Aztán nagyot nevetett: „Ki akartad szabadítani a békák közül és magad is békává változtál.“ — „Viktor, — válaszolta a józan esze — most már azt kell hinnem, teljesen megőrültél.“ — „Nem baj, — válaszolta Viktor mosolyogva — egy okkal több, hogy megőrjítsem őt is.“

Az egyik délután hirtelen utána szólt valaki az utcasarkon:

— Te láma!

Dühösen megállt és visszafordult, hogy megtudja, ki a szemtelen hang tulajdonosa.

— Nem kell megfordulnod, én vagyok, az eszed. Én mondtam, hogy te láma!

— Milyen jogon nevezel lámának?

— Mert olyan elszántsággal dolgozol az ellenkezőjén annak, amit el akarsz érni, hogy megáll az eszem.

— Semmit sem akarok elérni.

— Dehogyis nem akarsz elérni. Majd mindjárt meg is mondom, mit akarsz. Az a titkos vágy fűt, — tudom, nem mered bevallani magadnak — hogy annyira felmérgesítsd ezt a vad asszonykát, hogy egy szép napon csapot-papot faképnél hagyva, a nyakadba boruljon.

— És ha ez lenne a vége? Talán tévedtem a számításaimban? Számtalan esetet hallottam már, hogy a legvadabb gyűlölet hirtelen szerelemmé változott.

— Te regényes őrült, te, — mondta az esze — tégy amit akarsz, nem vagyok a pesztonkád.

Viktort azonban fülön ragadta a kétség, ijedten megfordult és hazarohant. Leült és alaposan megvizsgálta eddigi működését. Kétségbeesetten döbbent rá, hogy eltévesztette az utat, ingoványra

tévedt. Mégis az eszének volt igaza. Pseuda dühe és gyűlölete nem az a fajta, amely valaha is szerelemmé szelídülhet. Rettenetes felfedezés. Nem folytathatta tehát tovább ezt a játékot, hiszen minden csípkelődő szava távolabb hajtotta tőle Pseudát. De mit tegyen hát akkor? Térjen vissza oda, ahonnét elindult és kezdjen mindent elülről? Kérjen mindenért bocsánatot, alázza meg magát milliószor, feledtesse el az asszonnyal lehetetlen viselkedését, aztán kezdje elülről a küzdelmet jósággal, melegséggel, szívvel és megadással? „Hát még mit nem! Majd megőrültem! Hiszen akkor még a büszkeséget is ki kéne irtanom magamból. Meg időm sincs erre az ostobaságra. Itt még nem tartunk, hála Istennek!"

Igen, igen, de hát akkor mi a teendő? Bármennyit kutatott is, nem talált kiutat. Dühösen dobbantott egyet: „Minek is törődöm vele? Megtér, vagy nem tér meg, elmerül-e a mocsárban, vagy sem? Mit érdekel engem? Nem vagyok lelkipásztora és gyóntatóatyja. Vagy tán azt hiszi, lélektani magánórákra járhat majd hozzám? Már akkor is túlbecsültem, amikor ugrattam néha. A jövőben csak akkor törődöm vele, ha szépen megkér erre. Különben sem ismerem. Wyssné? Ki az? Valami vizi szörnyeteg; vagy a fákon fészkel? Magot eszik, vagy szénát? Látott már asszonyom bolhát a semmiségbe ugrani a lepedő széléről? Hát így ugrott ki maga is emlékeimből. Egy, kettő, három — és kész. Mindennek vége. Pseuda lelkem, megszűntél létezni!"

Így szólt és hátatfordítva a világnak, fittyet hányt Pseuda emlékének. Óh, milyen könnyűnek érezte most magát, hogy elfeledte ezt a rettenetes teremtést! Mintha kihúzták volna a fájós fogát.

No és most mit kezdjen vadonatúj szabadságával? Ezer csábító lehetőség jutott eszébe. „Mi lenne például, ha a változatosság kedvéért beleszeretnél valakibe?“ Kitűnő ötlet, hiszen időtlen idők óta nem ízlelte ennek a bódító szirupnak édességét — szinte hihetetlen. Valami egészen utolsó, jelentéktelen perszónába kellene beleszeretni, hogy aztán az asszony, tudomást szerezve róla, — mert mit lehet eltitkolni ebben a pletykás városban? — megpukkadjon a féltékenységtől. Példának okáért mi lenne, ha egy pincérnővel szűrné össze a levet? Igaz, utálta az alkoholt, de azért legyőzte gyerekes irtózatát és belépett az első kocsmába. A lányt, aki kiszolgálta, Pamelának hívták. Meginvitálta asztalához és beszélni kezdett neki, anélkül, hogy látta volna a lány arcát; nem akarta ugyanis, hogy bármiféle szépség is befolyásolhassa eltökélt szándékát. Pamela kuncogva hallgatta Viktor dagályos mondatait és agyoncukrozott szóvirágait, s viháncolva kellette magát a férfi mellett, kéjesen tekerődzve, mint a csiga a langyos májusi esőben. Aztán váratlanul felugrott, dühösen sziszegve és a sárgaréz cukorszórókkal körülrakott kassza mögé rohant. Viktor csak az első mondatát hallotta; ilyenformán hangzott:

— Ostoba, öreg majom.

„Persze, persze, — morogta magában — a gyöngyfogait dícsértem, s csak most látom, hogy egy szál foga sincsen.“

Harmadnap véletlenül találkozott Wyssnével, aki meglátva Viktort, örömmel sietett feléje. No nézd csak, nézd csak, hogy megváltozott egyszerre!

— Gratulálok, — mondta Pseuda vidáman

mosolyogva — mikor vezeti oltár elé isteni Pameláját?

— Te ravasz teremtés, te — morogta és tovább rohant.

A szerelmes kalandot nem így képzelte. Hiszen már megérkezésekor is tudta, hogy ebben a városban szó sem eshet szerelmes csatározásokról. Keressünk hát barátokat! Igen sokat beszéltek neki egy bizonyos Wixel András nevű antikváriusról, akit Wyssné tiszta szívből gyűlölt. „Hamisbőrbe kötött András" — így aposztrófálta őt röviden. Hirtelen úgy érezte, sírig tartó barátságot kell kötnie ezzel az emberrel és azonnal fel is kereste üzletében. Wixel tárt karokkal és meghatódva fogadta Viktor váratlanul felajánlott barátságát. Azonnal el is határozták, hogy jövő vasárnap kirándulnak a Guggis-rétre és ott pecsételik majd meg sírig tartó szövetségüket.

A vasárnap remekül telt el délig, aztán ebéd után visszaindultak a lábuk alatt csillogó városba. Tőlük jobbra népdalokat éneklő tornászegyesület masirozott lefelé, balra pedig az önkéntes tűzoltó egyesület rezesbandája trombitált friss harcidalokat. Viktor szótlanul, összeharapott ajakkal viharzott le a dombok közül az össze-vissza fonódó melódiák kiszámíthatatlan ütemére, miközben Wixel Goethe és Schiller költészetének különbözőségéről értekezett, bonyolult körmondatokat pattogtatva a tornászegyesület tenorjának bömbölésébe. Viktor zúgó fejjel bámult a lent hallgató Münster-utca felé, amely csodálatosan megszépült a napsugaras vasárnap délután nyugalmas áhítatában. „Mégis csak Pseudának volt igaza, ez az András hamisbőrbe kötött majom."

Tehát a férfibarátság is csődött mondott. Va-

lami mást kéne kitalálni. Színház? Istenem, milyen színház lehet ebben a városban?! Különben sem szerette a színházat. Talán hangverseny? Jó, próbáljuk meg. De, jaj Istenem, ő is ott volt! A második sor szélén ült és ahogy megpillantotta ábrándos arcát, hirtelen hamisan kezdett szólni minden hangszer. Aztán a látogatói sem kérdeztek egyebet: „Nem tud valami újat Wyssnéről?" — „Mikor látta őt utoljára?" Dühösen ágytakarója mintáira bámult és rendszerint így felelt: „Wyssné? Érdekes, mintha már hallottam volna ezt a nevet." Aztán az utcán is megszólították, nem tud-e valami újságot a direktornéról, erről a kedves, aranyos asszonyról. „Utálatos, tolakodó teremtés, — morogta — ragadósabb, mint a legszemtelenebb bogáncs." Már azt sem tudta, hová meneküljön az asszony neve elől. Legegyszerűbb lenne, ha elköltöznék valahová, csendes, távoli vidékre, kecskék közé, amelyek bizonyára nem tudnak arról, ki is az a Wyssné?

Tehát miért nem utazik? Hiszen arra való a vasút! Aztán eszébe jutott, hogy Wyssné egyszer ezt mondta: „Érdekes, még sohasem voltam Lengendorfban." Tehát Lengendorfot még nem fertőzte meg Pseuda. Ezért másnap Lengendorfba utazott. Megérkezésének pillanatában elhatározta, hogy mégis utánajár, ismerik-e itt Wyssnét — ha igen, azonnal tovább megy — és ezért rövidke vígjátékot rendezett a pályaudvaron a maga mulattatására.

Leszállt a vonatról és azonnal felkereste az állomásfőnököt, akitől udvariasan megkérdezte, hogy ismer-e egy bizonyos Wyssnét (valami igazgató felesége), tudniillik őhozzá jött látogatóba. Egyben arra is megkérte, magyarázná meg neki,

miképpen lehet a legrövidebb úton Wyssné házához érni? Az állomásfőnök csodálkozó tekintettel megcsóválta fejét, aztán behívta a pénztárost, de ez sem ismerte Wyssnét. A pénztáros megkérdezte a portást, a portás az Arany Szarvas londinerét, a londiner az omnibusz-kocsist, — a Fehér Gólya saját omnibuszának kocsisát — de egyikük sem emlékezett erre a névre. Végül is a rendőrhöz ért a kérdés, aki a következő határozattal zárta le a vitát: „Nem kérem, ebben a városban nem lakik semmiféle Wyssné" — és bizonyos sajnálkozó tekintettel mérte végig Viktort, hogy hiába utazott ide. Viktor azonban alig tudta tűrtőztetni magát végtelen örömében: „Látod, felfuvalkodott és kevély teremtés, ezek az emberek még arról sem tudnak, hogy létezel. Minek tolakszol hát annyira?" A kedves lengendorfiak, akik Wyssnének még a nevét sem hallották, hirtelen nagyon megtetszettek neki. Arca kiderült és olyan elbájoló kedvességgel bánt a város jelenlévő polgáraival, mint valamiféle inkognitóban utazó herceg. Mindenkit levett a lábáról. Egész nap József császár szerepét játszotta, — természetesen nem a külsőségekben, csak szívből — mert nagyon megszerette ezt a kedves, mulatságos, bájos, bátor, szívélyes népet, amelyhez Wyss direktor állítólag létező nejének még a híre sem jutott el. És milyen csodálatos környezetben feküdt ez a Lengendorf! Milyen káprázatosak itt körben ezek az erdőkoronázta hegyek, amelyeket a lengendorfiak talán már észre sem vesznek! Az ember tüdeje szinte kétszeresére növekedett e kimondhatatlanul édes levegőben. És olyan meggyőződéssel dícsérte a város éghajlatát, hogy a Fehér Gólya tulajdonosa, aki elkábult az eljövendő idegenforgalmi lehető-

ségektől, kedvezményes szobát kínált neki a következő nyárra, ha Lengendorfban üdíti fel a nagyvárosban elfáradt lelkét. (Pillanatnyilag is a Fehér Gólya lakója volt.) És olyan ünnepi ebéddel lepte meg Viktort, hogy le kellett feküdnie étkezés után egy röpke félórára, a nyugalmas emésztésre való tekintettel. Estére az egész város a barátja volt, a pap, az orvos, a jegyző, sőt a háziszolga és a házőrző eb is. És késő éjszaka, amikor ismét visszautazott Pseuda városába, úgy érezte, ismeretlen világot fedezett fel és a mai napig nem értékelte kellőképen Lengendorf szépségeit.

ÉS KÁBULTAN az elmult nap gyönyörűségeitől, leszállt a vonatról. De már vissza is hőkölt. A tömeg közepén ott állt Pseuda, Pfininger professzor oldalán. Hatalmas robajjal dőlt össze benne az a hit, hogy Pseuda már nem létezik.

— Tehát, — kérdezte magától — miképpen higgyen az ember a természeti törvényeknek? És miért bízzék a logikában? Szent meggyőződésem volt, hogy Pseuda nem létezik és most itt áll előttem. És ha itt áll előttem, bizonyára létezik is. Ettől még a szofisták sem lesznek okosabbak! Tehát már csak egy kiút van számomra, bezárkózom a szobámba. A kulcslyukon mégsem mászhat be hozzám.

Hazarohant lakására, bezárta szobája ajtaját, rátolta a reteszt, lefeküdt a heverőre és malmozni kezdett ujjaival. Már jóideje feküdt mozdulatlanul, amikor hirtelen enyhe köd öntötte el a szobát. A köd lassan megsűrűsödött, emberi alakot öltött, az arc is láthatóvá vált és néhány pillanat

mulva előtte állt Pseuda, szépségének ragyogó varázsában. „Kérlek szépen, Pseuda — mondotta kedvesen, de erélyesen — igazságérzetedre és szemérmedre hivatkozom. Nem érdekel, miért gyűlölsz és miért üldözöl, csak egyet mondok: a város, az utcák, minden a tiéd, de ezt a szobát hagyd békén. Ez az enyém."

— Ugyan, ugyan, drága Viktorkám! — nyugtatta a józan esze — hát nem látod, hogy ez nem Pseuda, csupán a mostohanővére, Anasztazia Fantasztázia?

— Ő sem érdekel — válaszolta Viktor.

— Én mégis itt maradok, — szájalt a képzelete — mert én jól érzem magam ebben az alakban. Ha neked nem tetszik, ne nézz ide, senki sem kényszerített erre.

És a képzelete tovább játszott a szobában, az ágy és a szekrények körül táncolva, viháncolva és tombolva. Úgy látszik, nincs mentség! Az ítélet, hogy szűntelenül ezt a jelentéktelen teremtést lássa, életfogytiglanig szólt. De hát végeredményben ezt is ki lehet bírni. Van, akit a szúnyogok gyötörnek a szobájában, őt Pseuda kínozza. Ezt a tréfát is el lehet viselni; egyszerűen nem kell törődni vele.

Másnap este, váratlanul mint a bomba, az a hír robbant bele nyugalmába, hogy Pseuda beteg. (A hírt a szobalány hozta.) Jó néhány pillanatig tartott, amíg magához tért kábultságából, s máris úgy érezte magát, mintha hangyabolyba esett volna. Miképpen viselkedjék ezzel az új veszedelemmel szemben? Szívbéli részvétről természetesen szó sem lehet. Ezt a lehetőséget el kellett vetnie. Hiszen Pseuda áruló, emlékek mérgezője és Imago halálos ellensége! Viszont mégis csak saj-

nálnia kellett, hiszen beteg volt és nyilván szenvedett is. Mi tehát a megoldáshoz vezető középút? Nehéz próbatétele ez az érzelemnek és veszedelmes játék is. Tudniillik, ha úgy mutatja, hogy sajnálja, ez arra utalhat, hogy nem közömbös a szívének. Ha pedig részvétlenül veszi tudomásul betegségét, az a vád érheti, hogy szívtelen és érzéketlen. A feladat annyira megerőltette, hogy éjfélig hánykolódott az ágyban, de ettől sem lett okosabb. Sőt! És az a szörnyű gondolat is felébredt benne: mi történik, ha ez a betegség valóban komoly és a végén még...! Nem, nem, elképzelhetetlen. Különben is a sors nem játszhat vele ilyen aljas játékot. Ilyen olcsó eszközökkel nem lehet felébreszteni az együttérzését. És az éjszaka másik felét azzal töltötte, hogy forró fohászokat mormolt a sorshoz: bárcsak gyógyulna meg Pseuda és ne kellene jónak lennie hozzá. A szörnyű lelki gyötrelem annyira megviselte, hogy reggelre jóformán maga is belebetegedett.

Pillanatok alatt felkelt, reggelijét sem ette meg és futva indult a Münster-utca felé.

— Kedves helytartóm, — üvöltötte már a küszöbről Wyss igazgató felé — remélem nem komoly a felesége betegsége?

A helytartó csodálkozva fordult feléje:

— Miért kérdez ilyeneket, uram? Hiszen a feleségem nem is beteg? Egy kicsit fájt a foga... De mondja csak, miért nevez maga engem helytartónak?

— Semmi, semmi — mondta keserves hangon, megfordult és elrohant.

Tehát a sors meghallgatta imáját. Csak a foga fáj. Most már szinte bánta, hogy nincs komolyabb baja az asszonynak. „Várjunk csak! —

mondta aztán magának — egy-két jótett sohasem árt. Miért ne háborúskodjunk lovagiasan? Ezt az előnyt nem adhatom magamnak. Fáj a foga, tehát az én fogam is fájni fog. Első a lovagiasság! Nagyon helyes! Kitűnő gondolat, nem? Ez az udvariasság háborúja!"

Végigrohant az utcán és becsengetett a nevezetes fogorvos, Effriger kapuján. (A házat, sajnos, már ismerte régebbről.)

— Kérem, doktor úr, — mondotta — húzza ki ezt a fogamat.

Kinyitotta a száját és rámutatott egy fogra.

— De hiszen ez a foga teljesen egészséges, — mondta Effriger — talán erre a pudvás zápfogra gondolt. Nem? Itt alul. Ezt mindenesetre kihúzzuk, nem fog neki ártani.

Viktor közben súlyos harcot vívott lelkiismeretével: lovagias dolog-e olyan fájdalommal kérkedni, amely egyúttal haszonnal is jár? Aztán mégis úgy döntött, hogy rozoga zápfogától szabadul meg.

Effriger közben fagyasztani kezdte az ínyét. Most újból jelentkezett a lelkiismeret: „Mondd csak, Viktor, helyes ez? Azért jöttél, hogy fájdalmáért fájdalommal fizess. És most befagyasztatod a fájdalmadat?"

Viktor szégyenkezve hallgatta lelkiismerete szavát, de nem hárította el a fagyasztás zsibbasztó áldását, ugyanis a kis szekrénykében csillogó fogorvosi műszerek (különösképpen az az átkozott fogó) megbénították akaratát. És hogy elhallgattassa lelkiismeretét, kihúzatta még egy zápfogát; igaz, ez is odvas volt már és Effriger ezúttal is igénybe vette a fagyasztót.

Hazafelé menet azon gondolkodott; tiszte-

letre méltó gesztus volt-e cselekedete, vagy sem? Egyrészt nem mindennapi dolog két fogat kihúzatni csak azért, mert egy másik embernek fáj a foga, másrészt áldozat-e két odvas fogtól megszabadulni, különösképpen ilyen módon: fagyasztva, fájdalom nélkül? (Kétségtelen, hogy ilyen mérvű aszkézisért még senkit sem avattak szentté.)

Kicsit elfáradt a kettős áldozattól és szívesen leült volna egy félórára. Az eszébe sem jutott (lévén antialkoholista), hogy kocsmába menjen, ezért elhatározta, — a lehetetlen időpont ellenére, hiszen reggel kilenc óra volt mindössze — hogy valamelyik ismerőse vendégszeretetét veszi igénybe. Richardné erre felé lakott, tehát nála kopogtatott. Bocsánatot kért az alkalmatlankodásért, de nagyon rosszul érzi magát. Richardné meleg szívű asszony volt, azonnal ráparancsolt, hogy dőljön végig a heverőn, majd beléerőszakolt egy pohár malagát. Az ital valóban megerősítette és néhány perc mulva távozni akart.

— Csak maradjon szépen, — mondotta Richardné — hiszen még mindíg olyan fehér, mint a fal. Maradjon nyugodtan. Engem nem zavar.

Viktor már félórája ülhetett a vendégszobában, amikor vidám arcú, kedves lányka lépett a szobába.

— Ez a fiatal hölgy — mondotta Richardné — bizonyára tetszeni fog önnek, màrcsak azért is, mert nagyon kedves és csinos, amit nyilván maga is észrevett, de, ismétlem, tetszeni fog magának azért is, mert Wyssné mentette meg annak idején az életét.

Aztán be is mutatta.

— Planita Maria Leona kisasszony, váro-

sunk legkitűnőbb zongoraművésznője, s egyben legcsinosabb lánya is, aki már sok férfi fejét csavarta el — tette hozzá biztató mosollyal.

— Igen, igen, — mondta a lány mosolyogva és szemében a legmélyebb hála tüze égett — Wyssné asszonynak köszönhetem az életemet. Különben korántsem vagyok olyan veszedelmes teremtés, mint ahogy Richardné mondotta.

Richardné aztán néhány szóval elmesélte, hogy a zongoraművésznő diáklány korában a közeli tó mélyebb tájaira tévedt, fuldokolni kezdett, mire a szép Theuda (ahogy már akkoriban nevezték) kimentette.

— Szó nélkül, — mondotta a lány — ruhástul beleugrott a tóba, mintha a világ legtermészetesebb dolga lett volna. Még ma is látom a pillantását, amikor megragadta a derekamat. Már alig tudtam magamról. Szám teli volt vízzel és a hang belémrekedt. Aztán már kint is voltam a parton. Jóformán el sem határoztam, hogy meg kell halnom, máris éltem. De milyen rosszul voltam aztán! El sem mondhatom magának! Az bizonyos, hogy a zenében rengeteg szépség van és én imádom a zenét, de biztosíthatom magát, a világ összes zenedarabjaiban nincsen annyi szépség, amennyi Theuda egyetlen pillantásában volt, amely így kiáltott felém: „Légy bátor, Mária Leona, megmentelek!“ Vagy féltucat lány fürdött mellettem. Akármelyikük kimenthetett volna, csak a kezüket kellett volna kinyujtaniok. De egyikük sem vett észre semmit. Miattuk megfulladhattam volna. És a legszebb az, hogy sem Theuda nem tud úszni, sem én. Még ma sem tudom, hogyan kerültünk élve a partra.

Viktor figyelmesen hallgatta az elbeszélést

és közben olyan arcot vágott, mint a paraszt, akinek ekéje mellé meteor hullott. Hogy volt képes ez a gonosz, megátalkodott Wyssné ilyen csodálatosan szép és önfeláldozó cselekedetre? Vagy talán minden gonoszságát az ő számára tartogatta? De miért éppen az ő számára? Millió gondolat kavargott a fejében, de egyre sem kapott választ. És közben megállás nélkül ezt a fiatal, kedves lánykát nézegette, aki Wyssné nélkül már régen a sírban porladna. És amikor Planita kisasszony felállt, hogy hazamenjen, Viktor is felállt és engedelmet kért, hogy elkísérhesse.

— Hogy még néhány percig csodálhassam szépségét — mondotta komolyan.

— Persze, — nevetett a lány — csak jöjjön.

— Nagyon jó, — dörzsölte a kezét Richardné — most már nem aggódom Viktorért, mert aki magától vállalkozik arra, hogy hazakísér egy csinos lányt, az már nem lehet beteg.

MIUTÁN Viktor elbúcsúzott a lánytól, megint csak a maga gondolataival kezdett foglalkozni: „Ha én fuldokoltam volna, nyilván nem nyujtotta volna felém a kezét. Nem, nem! Sőt, kövekkel dobált volna célba a fejemre. De vigyázz csak! Ki az ott az utca túlsó végén? Csak nem Pseuda? De bizony, ő az. És nézd csak: egészséges. Még csak be sincs kötve az arca. Csak nem az én két fogam szabadította meg a fájdalomtól? Ugyan, őrültség ilyesmire gondolni! De talán mégsem lehetetlen?“ Lovagi cselekedetének tudatában, megindult az asszony felé és azon ábrándozott, milyen köszönő szavakat kap majd

tőle. Pseuda azonban elfordította fejét, mintha nem venné észre, megállt egy kirakat előtt és a kalapokat nézegette mindaddig, amíg Viktor el nem ment mellette.

— Hát jó! Eredj csak tovább! Már a köszönésemet sem fogadod! Még csak ez hiányzott! — Aztán széttárta a karját és így szólt magának: — Látod, Viktor, ilyenek az emberek! Te éjszakákon át nem alszol és azon töröd a fejed, miképpen menthetnéd meg őt. És erre ő? Nem fogadja a köszönésedet!

Cselekedetét olyan közönségesnek minősítette, hogy undorral kihajította az emlékezetéből Pseuda képét. Gondolatai azonban egyre dühöngőbb vitustáncot jártak agyában, úgyhogy lassan már azt hitte: a fájdalom helyett élesre fent kések forognak a szívében. Kétségtelen, hogy a sors rendelte így: a rosszat ő viseli, a kellemeset meg Pseuda. Bizonyos, hogy mérhetetlen gonoszság kell hozzá: egy fuldokló fejét kövekkel dobálni! De az bizonyos, hogy ma sokkal szebb, mint valaha is volt, különösképpen azóta, hogy hallotta Planita kisasszony históriáját.

Aztán hirtelen újabb gondolat vetődött fel benne: „Hátha csak ugratni akart? Hátha belülről kedvesen mosolygott?“

Egész nap ezen töprengett, de nem tudott dönteni: se jobbra, se balra. És amikor este a sötét szobában, szokása szerint, megjelent előtte Pseuda arca, — ragyogóbban mint valaha — megkapta kérdésére a választ: Pseuda mosolygott!

Erre dühösen így szólt a fejhez: „Mit jelent ez a mosoly? A mosolygás sokértelmű nyelv!

Érthető választ kérek! Pseuda, követelem, magyarázd meg, miért mosolyogsz felém?"

Válasz helyett a mosolygás elszélesedett és mélyén csúfondáros kis fekete pontocska jelent meg, s egyre nagyobbodott.

Viktor dühösen kiáltotta: „Te gonosz asszony! Ne csúfolj! Az rendben van, hogy utálsz, egész nap, minden órában üldözöl, kővel dobálod fuldokló fejemet, de ne csúfolj! Ne gyötörj, ne kínozz! Megtiltom!" Most hirtelen minden eltűnt, csak a csúfondáros pont lebegett előtte s egy lassan ringó győzelmi zászló.

— Azt hiszed, győztél? — kiáltotta most — azt hiszed, letepertél? Hát nem! És éppen ezért nagyon kérlek, — a tisztesség nevében — dugd el azt a győzelmi zászlót.

De mintha a levegőnek beszélt volna. A zászló tovább lengett, sőt a mosolygás lekúszott Pseuda szeméből a szája szögletébe és a csodálatos metszésű száj gúnyos mosolyba torzult. És a mosolygás lassan-lassan pokoli méreteket öltött, olyannyira, hogy Pseuda arca néhány pillanat mulva ördög-lárvává vörösödött és homlokán két apró szarv jelent meg. A kép ennek ellenére még mindig Pseudára emlékeztetett.

Ezt aztán már nem tudta elviselni Viktor. „Távozz!" — kiáltotta és nagyot ütött a szellemkép fejére. Erre a szellem ezer részre szakadt és szerteömlött a szobában. Majd lassan-lassan megint előbújtak az egyes részek, a szekrény mögül a győzelmi zászló, az ágytakaró széléről az ördöglárva a két szarvacskával és a függöny ráncai közül Pseuda mosolygó arca; de nem álltak megint együvé, hanem bizonyos távolságban egymás mellett lebegtek. Egyetlen szellem helyett tehát

már három volt a szobában. Viktort elfogta a sötét félelem: „Mi történt, Viktor, — kérdezte magától — lehet, hogy megőrültél?“ Aztán a józan eszéhez fordult: „Ha az ember őrült, azt hiszi a szellemekről, hogy élő emberek. Embereknek látod ezeket a szellemeket?“ Mire így válaszolt: „Nyavalyát! Pontosan tudom, hogy ezek szellemek, a képzeletem játékai. Sajnos, képzeletem olyan mérhetetlen, hogy akaratom nem tud uralkodni rajta.“ „Helyes, — felelte az esze — akkor ne is törődj ezzel, képzeleted tegye azt, amit akar.“ Megnyugodott és azonnal lefeküdt.

Másnap reggel arra ébredt a még lesötétített szobában, hogy a szellemek még mindig ott keringenek a szekrények és függönyök körül. Az egyik sarokban a zászló lengett dühösen, a másikban az ördög-lárva röhögött, a hamutartóból meg Pseuda szép arca tekintett feléje.

— Hát ez így megy már örökké?

Igen, így ment most megállás nélkül. Percről-percre új ellenséggel kellett küzdenie: hol a képzelete támadta meg, hol a szellemek, hol meg az a bárgyú gondolat, hogy már nem tud különbséget tenni álom és valóság között. Ez a harc annyira lefoglalta minden erejét, hogy más gondolattal nem is tudott foglalkozni. Viszont a küzdelem is kilátástalan volt, de nem hagyhatta abba, ugyanis minden pillanatban be kellett magának bizonyítania, hogy nem őrült, csak a képzelete játszik vele. S amit délben tizenkettőkor legyőzött, az ebéd után félegykor megint feltámadt. Örökös hajsza volt ez ezzel az átkozott ördöghármassal, amely megállás nélkül ott keringett a szobában. Még lélekzetvételre sem jutott ideje. És a szellemek egyre növekedtek. Éjszaka még

csak az ágy sarkában vinnyogtak, de most — nappal — már az ablakpárkányra ültek, felmásztak a háztetőkre és ráültek a hegyek csúcsára.

Nem őrült meg, csak dühöngeni kezdett. Megesett, hogy üvöltve végigrohant az erdőn, vagy nekitámadt a vele gyanútlanul beszélgető körorvosnak, mert közéjük szállt hirtelen az ördöglárva és pofon akarta vágni a gúnyosan vigyorgó képet. És belsejében fekete folyóként keringett a méreg, — itt-ott vörös pettyekkel — mintha valami tárt sebből tintás vér folyna.

Egy este aztán leterítette a fáradtság: „Elég, — mondta — nem győzöm tovább erővel, már semmit sem tudok, menekülni sem tudok... elég, elég!"

Mintha csodálatosan szép férfi lépett volna a szobába. „Viktor" — mondotta a szép férfi és megfogta Viktor kezét.

Viktor belebámult a szép férfi arcába, aztán a tenyerébe temette az arcát és így kiáltott: „Jó akarok lenni! Jó és semmi más, mert csak ehhez értek!"

— Igen, igen, — mondta a szép férfi — légy csak jó, a többi mellékes, ne törődj ilyen ostobaságokkal, hogy őrület, meg egyebek.

Erre hirtelen megszakadt a sebből ömlő véres tintafolyam, csak a szellemek maradtak még a szobában.

Ez csütörtökön történt. És szombaton reggel váratlanul megpillantotta az utcán Pseudát. Egy kőhajításnyira mehetett előtte. Hirtelen utána vetette magát, de mert magán érezte a szép férfi tekintetét, így nyugtatta lázongó belsejét: „Csak nyugalom! Ne légy ideges! Fínoman beszélj vele, hiszen végeredményben semmi sem tör-

tént, csak alaposan a szemébe nézel majd annak a szellemnek, amely napok óta oly pimaszul gyötör."

És amikor utólérte az asszonyt, szinte földbe gyökerezett a lába a csodálkozástól. „Hát ez minden? Ez az apró kis nő? Hiszen alig egyméter nyolcvan. Nevetségesen kicsiny. És él, nem is szellem, nem hadakozik! És az az ízléstelen kalap a fején! Kiábrándító leleplezés!"

TEHÁT megtalálta a talizmánt Pseuda ördögi játékai ellen. Csak a testével kell találkoznia, máris eltűntek a pokoli képek. És most az asszony félt is tőle. Tehát rajta! Ettől kezdve naponta meglátogatta és hosszasan bámulta, mint a macska az egérlyukat. „Ugye, most félsz?" Most már csak azt szerette volna látni, miképpen változik Pseuda szellemmé. Mert ez mégsem lehet utolsó látvány: a szépasszonynak ördögfeje nő! Meg is kísérelte, hogy leleplezze. Éppen ezért gyakran félrefordította a fejét, aztán villámgyorsan az asszonyra vetette pillantását, de úgy látszik, az mindig gyorsabb volt. Nem tudta leleplezni.

És a szellemek lassan-lassan elmaradtak, mert most már tudták, hogy mesterükre akadtak. Egyszer-kétszer még kísérleteztek a forma kedvéért, aztán teljesen eltűntek.

És most már úgy látszott, hogy ez a végtelenségig így lesz, amikor egy este, váratlanul új vendég érkezett Wyssékhez, éppen akkor, amikor a helytartó nem volt odahaza. Az asszony dalokat énekelt az új vendégnek, majd azt a dalt is el

akarta énekelni, amelyet annak idején Viktornak énekelt első találkozásuk alkalmával, a fürdőhelyen. Ezt minden mellékgondolat nélkül tette, hiszen számára minden dal csak zenedarab volt. Viktor azonban úgy érezte, megreped a szíve; állati fájdalom hasított a lelkébe. „Felháborító, — mondta magának — hogy ez az asszony így elárulja magát, meggyalázza a halott Theuda emlékét, aki pedig az ő testvére és az én menyasszonyom volt! Idegeneknek mondja el a fájdalmamat?" És a felháborodástól elakadt a szava. Mozdulni sem tudott, amikor Pseuda előkereste a dal kótáját és közömbös mozdulattal a zongorára vetette. Amikor aztán a billentyűkre tette kezét, Viktor hirtelen felugrott és így kiáltott:

— Ezt a dalt pedig ne énekelje!

Nem így akarta mondani, ilyen durván és parancsolón, de a fájdalom beléje fojtotta a szelídebb szavakat.

Pseuda a homlokáig elvörösödött.

— Kikérem magamnak ezt a hangot — mondta keményen. — És különben is: milyen jogon parancsol nekem? Ki határozza meg, hogy mit énekeljek?

— Én! — kiáltotta Viktor.

Pseuda elfordította fejét és azért is énekelni kezdte a dalt. Lassan énekelt és sokáig, négyszer is megismételve a refrént, hogy ezzel is bosszantsa Viktort. Viktor pedig mozdulatlanul ült a sarokban és hallgatott. Alig tudta türtőztetni magát. A dal végeztével aztán felállt, az asszony elé járult és fájdalmas tekintetét Pseuda arcára szegezte.

— Várjunk csak, — villant az asszony pil-

lantása — ha mégegyszer ilyen hangot használ velem szemben, akkor...

— Nem, nem, — mondta magának hazafele menet — ez nem mehet így tovább. Valaminek történnie kell.

De, hogy minek, az nem jutott eszébe.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

5

Viktor megadja magát

OKTÓBER végén váratlanul megjött a hó. (Szokatlan dolog, de már megesett.) Az Ideália elhatározta, hogy megünnepli a táj első fehér vasárnapját, s szánkó-kirándulást rendeztek. A kirándulásról hazatérőben megpihentek egy erdei kocsmában. Viktor hamarosan megitta a forró teát és visszatért ahhoz a szánkóhoz, amelyben Pseuda és két úr társaságában idáig utazott. A kocsis ezekkel a szavakkal fogadta:

— A kedves felesége az első szánkóban ül.

A kocsis tudniillik azt hitte, hogy házastársak, mert egész úton veszekedtek.

— Várjon csak — mondotta Viktor lelkendezve, elővette a pénztárcáját és egy aranyat nyomott a kocsis markába.

A kocsis megcsillogtatta az aranyat a szánkó lámpájának fényében, majd ijedten így szólt:

— Uram, hiszen ez arany!

— Tudom, — mondta Viktor — tartsa csak meg.

— De miért?

— Mert a város sokezer lakosa között maga az egyetlen, akinek esze is van.

Beült a szánkóba, s hazáig ki sem nyitotta a száját. Mihelyt hazaért, így fordult a józan eszéhez:

— Az utóbbi időben meglehetősen elhanyagoltalak. Ne haragudj érte és segíts most rajtam.

— Sohasem szoktam haragudni, — felelte az esze — beszélj hát, miképpen lehetek segítségedre?

— Ez és ez történt velem útközben. Kicsit gyanús az egész história. Magyarázd meg, mit jelent mindez?

Majd elmesélte esetét a kocsissal és az arannyal.

— Tehát valóban az igazságra vagy kíváncsi? — kérdezte az esze.

— Csak az igazság érdekel. Még magamnak sem szeretek hazudni.

— Helyes, tehát figyelj jól. És figyelmeztess, ha valahol hibáznék. Tehát: ugye azért adtad a kocsisnak az aranyat, mert Pseuda férjének nézett és meg akartad jutalmazni érte?

— Természetesen.

— Tehát, mert meg akartad jutalmazni, jólesett a tévedése?

— Talán.

— Semmi talán. Határozott választ kérek: igen, vagy nem?

— Hát nem bánom, legyen: igen.

— Semmi „hát nem bánom": igen, vagy nem?

— Igen.

— Jó. Tehát, ha egy harmadik, kívülálló ember, egy kocsis tévedése, — már tudniillik, hogy Pseudát a feleségednek nézte — olyan jól esett, hogy megért neked egy aranyat, ez azt jelenti: ha

Pseuda valóban a feleséged lehetne, kimondhatatlanul boldog lennél.

Viktor felugrott és tombolva tiltakozni kezdett a következtetés ellen. Mire az ész megjegyezte:

— Miért üvöltesz? Ha csak azt akarod hallani, ami jól esik, szerződtess lakájt, az majd hízeleg egész nap. Isten veled, én megyek, veled nem lehet okosan beszélni.

— Nem, nem! Maradj kérlek, nem gondoltam komolyan. Tehát azt hiszed, ez az igazság? Őrültség! Az ember nem szerethet valakit, akit semmire sem becsül.

— Óh, lala! — kiáltotta az ész — ez ostoba kifogás volt! A férfiak javarésze csak olyan nőt szeret, akit semmire sem becsül. Aztán nem is igaz, hogy nem becsülöd semmire. Ezt csak szeretnéd, de idáig nem sikerült. És nem is fog sikerülni, mert titokban csodálod. És csodálnod is kell, mert nem vagy ostoba és látnod kell Pseuda kivételes és nagyszerű erényeit. De minek is vitatkozunk? Bizonyítsd be inkább, hol csúszott hiba a következtetésembe.

Viktor erre olyan arcot vágott, mint a makkegészséges hipochonder, ki az alsó ajkán kis lázkiütést fedezett fel: „Úr Isten, csak nem rák?“ — „Hát még mit nem?“ — nyugtatják meg barátai, de ő már rohan is az orvoshoz, aki kineveti, mire a hipochonder így szól: „Jó, jó, csak ne nevessen kérem, örüljön, hogy idejében jöttem és hogy a dolog egy röpke műtéttel elintézhető.“

Ilyen kétkedő tekintettel fordult a józan eszéhez.

— Lehetetlen, kérlek, — mondta — az ilyen

dolgok nem jönnek hirtelen. Az előjeleknek jóval előbb mutatkozniok kellett volna.

— Mutatkoztak is — válaszolta az ész. — Emlékezz például arra az estére, amikor Richardéknál visszalopództál a sötét ebédlőbe és megetted azt az almáslepényt, amelybe ő vacsora közben már beleharapott.

— Ostobaság.

— Egyetértek veled. És éppen ez szól ellened, hogy ostobaságokra vagy kapható miatta. Emlékezz például arra az estére, amikor Wysséknél vacsoráztál. Megálltál egy pillanatra Pseuda hálószobájának nyitott ajtaja előtt, mire a szobalány meg is szólított: „Rosszul érzi magát uram, hogy ilyen nagyokat sóhajt? Hozzak talán egy pohár vizet?“ Nos, emlékszel erre?

— Én sóhajtottam? Nem emlékszem rá!

— Elhiszem. Az ember rendszerint tudomásán kívül sóhajt. De azt már nem hiszem, hogy sóhajtásodat a szobalány találta ki. És emlékezz csak vissza: egyszer a kéményseprőnek is azt mondtad, hogy kedves Pseuda, mire a kéményseprő így felelt: „Bocsásson meg uram, az én nevem nem Pseuda, hanem Hürlimann Auguszt.“

— Ez csupán a szórakozottságomat bizonyítja.

— Ez csupán azt bizonyítja, hogy nincs is más gondolatod, mint Pseuda. És miért loptad el a zsebkendőjét? És miért segítetted aztán keresni, amikor pedig éppen olyan jól tudtad, mint én, hogy a zsebkendő a tárcádban van? És még most is ott van! Ugye? Fogadjunk, hogy ott van. Miért pirultál el?... Aztán az a rablóhistória a fogfájással... És különben is hová tűnt a régi kedved? Állandóan olyan arcot vágsz, mint a horogra

akadt hal, amelyet a halász partra rántott. Miért veszekszel mindenkivel és miért szidod állandóan a világot, mint a köszvényes járásbírák? Mert hiányzik valami az életedből. Hogy mi? Egy szóval megmondom: Pseuda. Íme, ez az igazság, ezt szeretted volna annyira hallani!

A kegyetlen beszélgetés után Viktor órákig nem jutott szóhoz. Némán ült szobájában, aztán váratlanul így kiáltott: „Jelenj meg, büszke lovag!"

És a büszke lovag megjelent, ragyogó páncélban, egy oroszlán társaságában: „Itt vagyok, — mondotta keményen — rendelkezz velem!"

— Nagy veszélyben vagyunk! Áruló van közöttünk! Az aljas fráter megszegte Imagónak adott szavát és beleszeretett egy közönséges földi asszonyba. Vigyázz nagyon és hozd elém a nyomorultat, aki valami Pseuda, vagy Wyssné nevű asszonynak udvarol.

— Szavad parancs — kiáltotta a büszke lovag és eltűnt az oroszlánnal egyetemben. És néhány pillanat mulva már vissza is tért az oroszlán és egy apró nyulat fektetett Viktor lába elé: „Íme a bűnös" — mondotta. Majd megfordult és eltűnt.

— Gondolhattam volna, — morogta Viktor mérgesen — szóval a szív, ez a gyenge nyulacska. Ez hozott megint szégyent a fejemre.

Fülénél fogva felemelte a nyulat és így szólt hozzá: „Hát nem érzed, te egysejtű, gerinctelen torzszülött, hogy magad alatt fűtöd a poklot? Figyelj jól, elmondom néked a bolond szerelmesek öt parancsolatát (olyan egyszerű az egész, hogy egy giliszta is megjegyezheti):

— Az első parancsolat: A világ egyetlen asz-

szonya sem képes elviselni, hogy őt szeressék először. Beleszeret valakibe és aztán könyörög csak a viszontszerelemért. „Nem, nem, ez szinte hihetetlen, ugye, nem is igaz?“ — ez a mondat vezetőmotívuma szerelmének. Ellenkező esetben kegyetlenül megkínoz. Mert azt szeretné, hogy őt kínozd, és ha nem kínozod, téged kínoz. Ezt persze nem rosszaságból teszi, csak ez természetének alapja. Tudod mi az: természet? A megmásíthatatlan rosszaság. Megértetted? Felelj!

— Kvikk — sírta a nyúl.

— Igen, kvikk. Tehát ehhez igazodj! A második parancsolat: A férjes asszony szívét alulról felfelé kell meghódítani, házasságtöréssel. Ezt a módszert azonban utálom. Ugye, te is? Mi következik ebből? Felelj!

— Kvikk — hangzott a válasz.

— A harmadik parancsolat: Ha feleségül vehettél volna egyszer valakit és elmulasztottad megtenni, úgy ez az asszony — mindegy, milyen indokolással — holtodig üldözni fog. A negyedik parancsolat: A megelégedett feleség és boldog anya szívében éppen olyan képtelenség szerelmet ébreszteni, mint a jóllakott gyomorban éhséget. Mondd: kvikk!

— Kvikk.

— Az ötödik parancsolat: Ha egy asszony utál téged...

— Kvikk.

— Várj ezzel az átkozott kvikk-kel, amíg befejezem a mondatot.

A nyúl azonban kiugrott a kezéből és sivítva elrohant. „Ennek jól megmondtam, — nevetett Viktor — ez már mozdulni sem mer többé.“

És hogy még alaposabban megnyugtassa

magát, körüljárta lelkének sok emeletes palotáját a tetőtől a tudatalatti pincékig, s mindenütt elmondta bölcs parancsait. A sokemeletes állatkert lakói figyelmesen hallgatták szavait, Viktor ugyanis mindenkit a maga nyelvén szólított meg. A nemesebb állatoknak elmondotta, milyen nagy és dicső feladat vár rájuk, — a jövő és a hírnév — éppen ezért feledjék el ezt az ostoba kis asszonykát, ezt a Wyssnét. Az alsó emeleteken lakó vadabb állatoknak meg régi kalandjairól beszélt és ügyes szóvirágokkal arra utalt, hogy nemsokára talán megint részük lesz ezekben a szépemlékű élvezetekben. Majd ismét felment a tetőre, előszólította az oroszlánt és a következő üzenetet kiálttatta vele a mélybe: „Valamennyien hisztek most már nekem?"

— Hiszünk! — üvöltötték az állatok kórusban.

— Jó, tehát viselkedjetek ezek szerint és vigyázzatok egymásra!

MOST megnyugodott. Igaz, ez a nyugalom kicsit elfárasztotta és a nagynehezen kivívott egyensúly felett ott lebegett a félelem. Úgy érezte magát, mint az az óriás, aki hatalmas oszlopokat tart megfeszített vállán, állja még a terhet, de lába már annyira reszket a megerőltetéstől, hogy legszívesebben összerogyna: csapja agyon az a sok átkozott oszlop, legalább nem kell többé erőlködnie.

Az első huszonnégy óra volt a legnehezebb, amíg beletörődött, hogy reggel fel kell kelnie és elölről kell kezdenie a keserves munkát. Mintha ezt

kérdezte volna magától: „Vajjon tífuszom lesz, vagy csak úgy érzem magam?“

Az első napot követő három nap aztán már könnyebben telt. Sőt annyira felvidult, hogy el is ment helytartójával az egyik sörözőbe. Arról beszélgettek, mi a különbség az antik és a mai szerelem között? Megvitatták a kérdést minden oldalról és igen derűsen elbeszélgettek a szerelem különféle problémáiról. (Nem, nem, aki erre képes, az nem lehet szerelmes!) A beszélgetés egyre mélyülő hevében a helytartó a következő megjegyzést röpítette a sörszagú levegőbe:

— Biztosan tudom, tapasztalatból beszélek, hogy az úgynevezett igazi, poétikus szerelem meghal a birtoklással, példának okáért a házassággal.

Ej, ej! Helytartóm, hát már itt tartunk? Meguntad, mint basa a háremét? Wyss is észrevette, hogy túllőtt a célon és ki szerette volna javítani a könnyelmű megállapítást:

— Illetőleg, — mondotta — ez a vége az álszerelemnek. Az igazi, poétikus szerelem a házasság alapja, helyesebben a házasságban támad csak életre!

Viktornak azonban mindegy volt már, kit is szeret a helytartó és miképpen szereti? Mindegyre az járt a fejében, hogy józan esze multkoriban becsapta és feleslegesen ijesztgette. Éppen ezért el is fogadta a helytartó vacsora-meghívását péntek estére. Igaz, egy pillanatig tiltakozott a kísértés ellen, de aztán engedett, hiszen tiltakozásának mindössze egynegyed része volt „valódi“ tiltakozás, a megmaradt háromnegyed rész örömmel vette a meghívást.

A csütörtökről péntekre virradó éjjelen kü-

lönös álma volt. (Pedig napközben nem történt vele semmi különös: dolgozott reggeltől-estig, aztán fáradtan lefeküdt.)

Azt álmodta, hogy hálószobájában Pseuda ugrál körbe-körbe. Egyik lába mezítelen volt, a másikat harisnya fedte. „Hol a másik harisnyám? — kérdezte dühösen — segíts már, te lusta fráter, egyedül sohasem lelem meg!“ Leült a padlóra, levetette harisnyáját és feldobta a levegőbe. A következő pillanatban két harisnya viharzott le az égből és úgy pörögtek a szobában, mint a szélmalom kerekei. Néhány pillanatig csend volt, aztán Pseuda felkelt a földről és Viktor ágya mellé állt. Nem volt rajta egyéb, mint egy rövidke gyereking. „Helyet kérek!“ — kiáltotta, oldalbalökte Viktort, hogy az begurult a falhoz és befeküdt melléje az ágyba. Viktor csodálkozva feléje fordult és így szólt: „De hát mondd csak, nem vagy már a helytartóm felesége?“ — „Én? — nevetett Pseuda — hogy kérdezhetsz ilyen ostobaságot és hogy juthat eszedbe ilyen szamárság? Hiszen akkor az ő ágyában feküdnék!“ Viktor még most sem tért magához a csodálkozástól: „Tehát mégis csak lehetséges, hogy a feleségem vagy? Óh, Istenem, hiszen ez hihetetlen! Csak nem álmodom?“ — „Mi van veled? — kérdezte Pseuda mérgesen — térj már magadhoz! Persze, hogy a feleséged vagyok, hiszen, ha nem lennék, akkor nem a mi gyerekünk ringatóznék ott a bölcsőben, hanem a helytartóé.“ — „Óh Pseuda, Pseuda, — mondta — tudod, milyen szerencsétlen voltam az előbb? Azt álmodtam: a helytartóm felesége vagy.“ „Hogy álmodhat az ember ilyen hülyeségeket, — mondta Pseuda — ilyen tisztességtelen hülyeségeket? Pfuj, szégyeld magad!“ Belerúgott

Viktor lábába és befogta fínom kis kezével a száját.

Aztán hirtelen felébredt. Sötött a nap. Megtapogatta a tapétát és rádöbbent: minden fordítva van; egyedül fekszik az ágyban, Pseuda meg a Münster-utcában a helytartó mellett. Nagyon elszomorodott, mert most már tudta, miért lepte meg az álom: szíve legmélyebb vágya költötte e látomást. És szomorúan állapította meg: szerelmes, mégpedig menthetelenül, testestőllelkestől. És kit kellett szeretnie, — óh átkozott megaláztatás! — azt az asszonyt, akit gyűlölt, aki semmibe vette, akit nem is ismert, valami X kisasszonyt! És éppen vele esett meg ez, a szent Imago vőlegényével. Legszívesebben azonnal meghalt volna. Szomorúan a fal felé fordult és megkísérelte, hogy megfeledkezzék érzéseiről és az öntudatáról. És valahányszor eszébe jutott valami, földre terítette a szégyen, olyan kegyetlenül, mintha súlyos kövekkel megrakott felhő ereszkednék rá. Miután azonban teste jelentette, hogy halálról szó sem lehet, mert tökéletesen egészséges, nagynehezen felkelt; hiszen az ember állva éppen úgy szégyelheti magát, mint fekve.

Késő délutánig a szobájában sétált, vagy íróasztala előtt ült és szomorú gondolataival hadakozott. Egyszerre aztán eszébe jutott, hogy ma péntek van. Ma kell a helytartónál vacsoráznia. Így? Ilyen állapotban? Így menjen oda? Őhozzá?! Képtelen gondolat. De az ígéret kíméletlenül belémart, mint a mészároskutya az engedetlen borjúba, és kényszerítette, hogy eleget tegyen a meghívásnak.

Szörnyű este volt. Abban a pillanatban, hogy

belépett a Münster-utca hat ebédlőjébe, észrevette: nem is vártak rá. Csak zavar a jelenléte.

Viszont ő is szívesebben lett volna a világ bármelyik táján, mint éppen ebben a szobában. Ezt a jelenlévők is nyomban megérezték. És zenét kellett hallgatnia! Szörnyű kegyetlensége a sorsnak! Akarata ellenére történt itt minden, de annyira tanácstalan volt, hogy meg sem tudott mozdulni.

Aztán észrevette Pseuda fáradt, szomorú tekintetét. Az asszony a zongora mellett ült, lesütötte szemét és nyilván rútul megzavart zeneestéjét síratta. Olyan szomorú volt, hogy már haragudni sem tudott Viktorra. „Tudod, szegény Pseuda, — mondotta magában Viktor — most sajnállak, de nem tudok segíteni rajtad; magam is túlságosan szomorú vagyok ma este."

A társaság idő előtt szétoszlott, lassan hazaindultak.

Viktor az előszobában felejtette esernyőjét; visszament érte.

— Várjon kérem, — mondotta a szobalány, miután átadta neki az esernyőjét — azonnal hozok gyufát, mert már eloltottam az előszobában a gázlámpát.

— Köszönöm, de felesleges — válaszolta Viktor és kilépett a kertbe.

— Vigyázzon, — szólt utána Pseuda hangja — a küszöb után három lépcső következik.

Mintha ablak nyílt volna meg az égben és napsugár suhant volna a szívébe; napsugár, amelyen millió kis éneklő angyal hintázott. Hát lehetséges ez! Neki szólt ez a figyelmeztetés? Neki, aki egyebet sem tett, mint kínozta, üldözte, bántotta Pseudát, neki, aki ezt az esetét is tönkretette?

Óh milyen nemesség! Mekkora jóság! És te őrült, elvakult bolond, te lenézted ezt az asszonyt? Ha hibás valaki közületek, az csak te lehetsz! Igen, igen, te! Mert Pseuda jó és te gonosz vagy! „Vigyázzon, a küszöb után három lépcső következik.“ Hallottad? Neked mondta ezt. És mint a hárfák és harangok égi zenéje, úgy muzsikált megvadult szíve.

Nekivágott az éjszakának. Futva ért haza. Lakásának ajtajában megállt és széttárva karját a Münster-utca hat felé fordult:

— Imago! — kiáltotta az éjszakába — nem, több vagy Imagónál, mert hiszen jóságodat a testiség pátosza nemesítette meg! Theuda és Imago vagy egyetlen személyben!

Aztán berohant szobájába és összegyüjtötte lelkének minden lakóját. „Gyerekek! — kiáltotta — csodálatos hírem van a számotokra! Szerelmes vagyok és szerethetem is őt szívem minden melegével, tüzével, minden korlát és törvény nélkül, minél mélyebben, annál jobb! Mert ő nemes és jó!“

Szavait óriási örömrivalgás követte és lelkének lakói körültáncolták. Egyre gyűlt körülötte a tömeg; olyan arcokat is látott maga körül, akikről idáig nem is tudott. Fáklyák világítottak az éjszakában és a rivalgók fejét fényes koszorúk övezték. Mosolyogva nézte az ünneplőket és boldog volt, hogy megengedte magának a szerelmet. Úgy ült a szobában az újjongás felett, mint valami király, aki sok esztendei számüzetés után visszatért szerettei körébe és a nép könnyes hódolattal járult elébe. És ebben a pillanatban fényes küldöttség indult feléje. A menet élén a büszke lovag haladt hófehér selyemruhában,

mellette pórázra kötve az oroszlán. „Fenség! Dicső Uram, — mondotta a büszke lovag komolyan — az összes lovagi rendek nevében szólok most Hozzád: üdvözlégy nagy elhatározásodban, amelyet mi már régen vártunk!“

— Hát miért nem mondtátok meg ezt előbb nekem? — kérdezte Viktor.

— Nem tehettük, mi ragaszkodtunk fenséged szigorú parancsaihoz.

Tehát a dicső lovagi rendek is pártolják szerelmét! Most már tudta útját, boldog volt és megelégedett. Óh, dicső megoldás: szeress, ha szeretned kell!

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

6

A megtérített

ABBAN a pillanatban, hogy Pseuda Imagóvá változott, mennyei fényben kezdett ragyogni. Ez érthető is volt, hiszen Imago földöntúli teremtmény, képzeletének szülötte, a Szigorú Asszony ihletett lánya és élete égi óráinak szent énekesnője. Viktor szerelme ilyenformán vallás volt. És csodálatos módon istensége itt lakott a városban, láthatóan s elérhető közelségben.

Természetesen örökké kétkedő hite gonosz mosolygással fogadta ezt a rajongást: „Őrültség! — kiáltotta — bolondság és szégyen! Ez a közönséges asszony, ez a Wyss igazgatóné, az Ideália díszelnöke, ez lángol ebben a mennyei fényben?! Rohanj orvoshoz, Viktor! Rendelj magadnak idejében különszobát az őrültekházában!" És nemsokára már ezer hang ordította feléje: „Megállj! Vigyázz! Bebizonyítunk mindent!" A vad üvöltésbe váratlanul keserves hang fonódott: „Vigyázzon, a küszöb után három lépcső következik." A szíve szólt így, fájdalmasan panaszkodva és tudatát elöntötte a mélyből feltörő szerelmes áhítat árvize, majd minden összekeveredett benne: a bizonyosság, a kétség, a gondolatok, a bizonyí-

tékok — az egész pokoli zűrzavar. És az összes ellenvetéseket olyan dühvel űzte ki magából, mint a templomba tévedt ebet a szentélyből.

Óh, szent közelség! A hegyek és völgyek, az egész táj megszépült pillantásától; a város utcái és terei templommá váltak léptei nyomán. Olyan könnyűnek érezte magát, hogy gondolatai a felhők közt kalandoztak, a határ kivirult körülötte; ahová nézett, színes arabeszkeket látott és a fülében édes orgonaszó hullámzott. Minden megszépült! A kovács kalapácsának csattogása, a gyermekek kiáltozása, a varjú károgása lent a kertek alatt; mindez úgy hatott rá, mint valami fenséges, földöntúli kozmikus költemény. Érzései meggazdagodtak az asszony közelségétől és olyan boldog volt, hogy nem is akarta látni őt, csak a Münster-utca sarkáig kalandozott esténként.

Egy gondolat bántotta csupán. Megtérése szép volt és varázslatos, csak kérdés, tud-e erről ő is? A gondolat kíméletlen volt, éppen ezért eszébe jutott: mi lenne, ha megvallaná megtérését Wyssnének? Aztán elvetette az ötletet, mert ebben az esetben szerelmét is be kellett volna vallania, ehhez pedig túlságosan büszke volt. És józansága is ez ellen szólt; mert mi történnék, ha bevallaná szerelmét az asszonynak, aki talán nem is szereti őt? Összeomlana körülötte minden és vállalnia kellene a rajongó szerelmes szerepét. Erre pedig nem volt szüksége. Szívesen szolgálja minden tehetségével az ideált, de nem válik nevetséges udvarlóvá. Meg aztán mi értelme az ilyen póri megoldásra, mikor egészen más eszközök állnak a rendelkezésére, például az érzések átvitele lélekről-lélekre.

Megparancsolta tehát lelkének: „Eredj

Theuda lelkéhez, aki nem más, mint Imago és jelentsd neki: az az ostoba és vak fickó, ki idáig gyűlöletével és pimaszságával üldözött, meghalt. Új ember áll most előtted, a megtérített, aki leborulva fényességed előtt, Imagot tiszteli benned és szépséges arcod ragyogásában istenét dícséri! Eredj hát lelkem, mondd el ezeket és térj vissza azonnal a válasszal."

Nemsokára meg is jött a válasz: „Találkoztam Theuda lelkével. Az ablakhoz támaszkodva állt szobájában és a csillagos ég tiszta kékjébe bámult. Amikor észrevett, megfordult és így szólt: Asszony vagyok, ez a büszkeségem és a tisztaság a becsületem. Eredj vissza és mondd meg gazdádnak: Addig nem beszélhetek vele, amíg be nem bizonyítja, hogy megváltozott, amíg bocsánatot nem kér a megbántott asszonytól és le nem vezekli bűnét."

Viktor ismét visszaküldte lelkét az asszonyhoz a következő válasszal: „Bűneimet már levezekeltem, hiszen éreztem pillantásod tisztító fényét és láttam nemes homlokod megbocsájtó fehérségét. Fogadd hát el vallomásomat: Csodálatos templomot láttam, amelynek lassan kinyílt a kapuja. A kapuban megjelent a papnő, fényesen és kápráztosan, mögötte a föld összes asszonyai, az élők, holtak és az eljövendők, a húsból valók és a képzelet asszonyai. Szótlanul magam elé meredtem, a hit elöntötte a szívemet és így kiáltottam: Hiszek benned, te szép, te tiszta, te becsületes asszony, kinek gondolata dal és aki maga vagy az odaadás s önfeláldozás. Arcodon az isteni szépség visszfénye tükröződik, lábad nyomában nemesség s nagyság fakad. Kezed intésére az aljasság szétfoszlik a sötétségben és

láttadra mosolyog a nap. Óh asszony, milyen csodálatosan szép vagy! Ebben a pillanatban megállt és egy beteg fölé hajolt, ki az útmenti árokban hevert. Erre így kiáltottam: Óh bölcseség, hintsd meg hamuval a fejedet! Térdeljetek le mind ti bölcsek, mert itt jön a könyörületesség királynője! — Eredj hát lelkem és mondd el neki vallomásomat."

Nemsokára újból megjött a válasz: „Találkoztam lelkével, éppen a gyermeke bölcsője fölé hajolt. Amikor észrevett, rámnézett és felelt. Szigorú ítélete így szól: Hű szolgálója s tisztelője vagyok szeretteimnek. Te lázadó, lenézed apámat és megbántottad bátyámat. Tiszteld apámat és békülj ki bátyámmal, úgy elhiszem, hogy megtérésed őszinte."

A válasz fellázította Viktort. „Nem akarom tisztelni apját és nem akarok kibékülni bátyjával, — szólt — mert mindketten ellenségei a szellemnek és gyilkosai az igazságnak. Én az igazság bajnoka vagyok, felettük állok!"

És morogva elfordult, mire józan esze megkérdezte:

— Beszélhetnék talán én is?

— Beszélj.

— Azt mondod, felettük állsz. Hogyan állhat az ember azok felett, akiket lebecsül? Kurt messze fölötted áll, mert látszólag neki van igaza. Itt van tinta, toll és papír. Gyerünk, írj neki levelet, ne hosszút, csak néhány sort mindössze és fejezd ki legőszintébb sajnálkozásodat, amiért nem értettétek meg egymást. Ez a levél ledönti majd az igazságtalanság pokolian magas csúcsairól, te meg kellemetlen tehertől szabadultál meg.

Szíve is közbe szólt, hízelegve: „Hiszen Kurt az ő bátyja."

A büszke lovag meg így vélekedett: „A Szigorú Asszony királyi kapitánya nyugodtan beismerheti hibáját, ha az neki is úgy tetszik. Attól még nem lesz kisebb ember."

— Nem tehetem, nem akarom — ellenkezett. S ebben a pillanatban megnyílott a szoba mennyezete és felcsillant az ég távoli kékje; egyre fényesedett, miközben édes hárfa-hangok töltötték meg a szobát és megszólalt a hang, az ő hangja: „Vigyázzon, a küszöb után három lépcső következik."

— Imago! — kiáltotta szerelmesen — te szent, te magasságos, te nemes: hiszek neked! — És eszeveszett iramban levelet írt Kurtnak, bocsánatot kért a sértésért. A levél nem volt hosszú: büszke, pársoros írás, híjján minden felesleges kertelésnek.

Másnap ceruzával írott postai levelezőlapot kapott, amelyen nem volt aláírás. A lap így szólt:

A lelkesültség ittas szárnyalása!
A filozófusok az egyetemek bohócai!
Legmagasabbra a galamb repül! Óriási!!

A lapot először Kellernének mutatta meg, s az azonnal meg is fejtette a rejtvényt: Kurt kezeírása volt. A különös mondatok Viktor leggyakrabban használt mondásai voltak, s nyilván rendkívül tetszettek Kurtnak. A lap különben azt jelentette, hogy Kurt megbékélt.

— Ugye eredeti? Zseniális! — kiáltotta Kellerné.

— Látod, Viktor, — mondotta örömmel az esze — ez remekül sikerült. Véleményem szerint

most már sokkal jobban érezheted magad, könnyebben és szabadabban. Nem?

Viktor így felelt: „Nemcsak könnyebben és szabadabban, hanem nemesebben és előkelőbben is."

— Tehát folytasd! Utad első felét megjártad, ne állj meg hát. Most bizonyítsd be, hogy tiszteled az apját.

— Az ő apja, — szólt magához Viktor — tehát hasonlít rá. Arcukban rengeteg a közös vonás, tehát az apja arcát fogom tisztelni.

Elment a legközelebbi papírkereskedésbe és megvette a „népiskolák hősének" ismert arcképét, majd szobájának falára akasztotta a Neukomm-család politikai tekintélyének eredetét, hogy szíve szerint tisztelhesse az arcát. Leült a kép elé és bámulni kezdte, de a szigorú jellem tekintetének hamis tüze annyira felbosszantotta, hogy a képet ismét leakasztotta a falról és egy halom elhasznált újság alá rejtette a „népiskolák hősét" olyanformán, hogy íróasztalának szépen faragott márvány levélnehezékét is rátette, mert félt, hogy a kép talán mégis előmászik alóla.

— De mégis csak az ő apja — könyörgött a szíve.

— Valószínűleg nem véletlenségből áll márványszobra a városháza előtt. Bizonyára voltak szép és nemes érdemei — mondta az esze.

Viktor erre felemelte a levélnehezéket és elővette a képet. Néhány pillanatra belefeledkezett a szigorú Neukomm szemlélésébe, majd ismét visszaakasztotta a képet a falra, de a képes felével befelé. Sehogyan sem tudott megbarátkozni ezzel a szigorú arccal.

— De mégis csak Theuda apja — mondta

magának — és Theuda Imago. Mit tegyek, hogy hozzászokjam ehhez az archoz? Ez a férfi már esztendők óta kint fekszik a temetőben és a sír komoly dolog. Gyerünk ki hozzá, ott talán meg tudok barátkozni vele.

Kiment a temetőbe és megkereste Theuda apjának síremlékét. Amikor megállt a domb előtt, a mélyből egy hang szólt felé: „Kit keresel?"

— Neukomm úr szellemét — válaszolta Viktor.

— Itt nincsenek urak és szellemek, — felelte a hang — s minálunk senkinek sincs neve. Amikor még éltem, éppen olyan tehetetlen ember voltam, mint a többiek, akik itt születtek, éltek, küzdöttek és botladoztak. Már régen megbocsájtottam azoknak, akik vétettek ellenem és üdvözlöm barátaimat. Két ember tartozik már csak hozzám a földön: két gyermekem, kiket legutóbb a koporsóm után láttam támolyogni. Ha földi ember vagy és módodban áll, beszélj gyermekeimről, hogyan élnek itt a földön?

— Gyermekeid sora igen jó — felelte Viktor. — Szeretik és tisztelik őket ebben a városban. És én, aki előtted állok, jóbarátjuk vagyok.

Ahogy kimondta ezt a mondatot, Kurt képe is megszépült benne.

— Kimondhatatlanul hálás vagyok, — sóhajtotta a hang — hogy hírt hoztál gyermekeimről. És mert a barátjuk vagy: megáldalak.

S amikor Viktor hazaért, a kép már arcával a szoba felé lógott az almazöld tapétán.

És Viktor újból elküldötte lelkét Theuda lelkéhez: „Parancsaidat teljesítettem. Kibékültem bátyáddal és szövetséget kötöttem apáddal, a hála

és áldás szövetségét. Elhiszed most már, hogy megtértem?

A válasz így hangzott: „Találkoztam a lelkékével, a háza küszöbén állt és a város tornyait számlálgatta. Amikor megpillantott, szigorú hangon így szólt: Hű polgár és hazafi vagyok. Te minduntalan gúnyolod városom és hazám szokásait. Majd csak akkor hiszek megtérésedben, ha ezeket a bűneidet is levezekelted."

Viktor megdühödött a válasz hallatára és lelkét a következő üzenettel küldte Theudához: „Asszony! Igaz, hogy szent vagy előttem, de szellemed szegény. Csak istennő vagy és nem isten. Ne feszítsd túl a húrt! A szívem a tiéd, az áhítatom és a lelkem is. De a meggyőződésembe ne kontárkodj bele! Eredj lelkem és mondd el ezt neki."

Theuda lelkének válasza így hangzott: „Mint amilyen biztos, hogy Theuda, azaz Imago a nevem, olyan biztos, hogy nem hiszek megtérésedben addig, amíg meg nem békélsz a népeddel."

Viktor tombolni kezdett a válasz hallatára, csúf szidalmakkal illette istennőjét, mint a bandita Madonnáját, ha véletlenül nem sikerült a postarablás.

— Ha majd abbahagytad a dühöngést, — szólalt meg az esze — nekem is lesz hozzád egykét szavam. Tudniillik Theuda kérésében van némi igazság, te ugyanis holmi politikai szörnyeteg vagy!

— Azt hiszed?

— Nem csak hiszem, hanem biztosan tudom. Úgy járkálsz szülővárosod utcáin, mint az indián, aki szabadnapot kapott és betévedt a néprajzi múzeumba. Elviselhetetlen vagy! Figyelj hát jól. Tanuld meg hazádat tisztelni. Nem kell megijed-

ned! Senki sem kívánja tőled, hogy lövészegyleti szónok váljék belőled! De egy kis tisztességes hazafiság nem fog ártani.

Viktor leült és az ész beszélni kezdett neki a népről: miképpen élnek az egyszerű emberek, hogyan dolgoznak, milyen az érzésviláguk, hogyan származott belőlük minden: szépség, ész, művészet, becsület, emberség. Beszélt a jellemek sokféleségéről és megmagyarázta, hogy végeredményben a politika sem egyéb, mint válfaja az idealizmusnak, „amolyan szőlőtő-szikárságú idealizmus, de mégiscsak idealizmus."

Viktor először kétkedve hallgatta az előadást, aztán elöntötte az érdeklődés tüze, majd felugrott és így kiáltott: „Váltójogot szeretnék tanulni!"

— No látod, — mondotta az ész ridegen — most beleestél az ellenkező végletbe: minek neked a váltójog? Hiszen anélkül is tisztességes polgára lehetsz hazádnak.

— Éppen azért akarok váltójogot tanulni, mert tisztességes polgár vagyok — felelte Viktor.

Azonnal elment a könyvkereskedésbe, megvásárolta a váltójogról írott összes szakmunkákat, azonkívül még vagy tizenöt könyvet, elsősorban város-történetet és alkotmányjogot. Minél tudományosabb volt a könyv, annál jobban megnyerte tetszését. Azután megrendelte a hivatalos lapot és a képviselők parlamenti beszédeit. („Uraim, remek! Kicsit bonyolult és érthetetlen, de remek! Csodálatos szónoklatok!") Végigjárta a városi múzeum poros termeit, órák hosszat ácsorgott régi kapuk és ócskatetejű házak előtt, hogy minél jobban hasson rá ősei szelleme. Minden parasztgyereket megszólított az utcán, el-

kísérte őket — teheneiket vezetve — a vásártérre és csodálta honfitársai különös érzésvilágát.

És amikor már úgy érezte, eleget tett szülővárosa multjának, elküldötte lelkét Theudához: „Közöld vele, hogy utolsó parancsát is teljesítettem.“ A válasz így hangzott: „Tevőlegesen végy részt a munkában!“ — „Tevőlegesen? — mondotta az önérzete — milyen kegyetlenül és gorombán vágta fejemhez ezt a parancsot. Úgy látszik, elfeledte, hogy csak saját jószántamból tértem meg. Csak nem korbáccsal akar idomítani?“

De hát a hiéna, amely már átugrott három lángoló karikán, átugrik a negyediken is, ha kényszerítik. Elhatározta, hogy a következő választáson élni fog szavazati jogával.

— Mondd csak, barátom, — mondta volt iskolatársának, az erdésznek — kire szavazzak a következő választáson? Tudniillik eleget akarok tenni választópolgári kötelezettségeimnek. Tudod, nem értek a politikához, azért fordultam hozzád.

— A kérdés nagyon egyszerű, — válaszolta az erdész — csak azt szeretném tudni, konzervatív vagy-e, vagy liberális?

— Mi a kettő között a különbség?

— Hát azt nagyon nehéz néhány szóval elmondani.

— Nem baj: melyik áll közelebb az egyházhoz?

— Azt hiszem, a konzervatívizmus.

— Hát akkor én liberális vagyok — mondotta és a liberális jelöltre szavazott.

Theuda lelke azonban még ezzel sem elégedett meg. Ez a gesztusa nem jött szívből — üzente neki.

— Nem jött szívből? — dühöngött Viktor — hát majd én megmutatom, hogy mi jön szívből!

Megátkozta istennőjét és elhatározta, hogy a lelkében élő millió oroszlánt és sárkányt ráereszti az asszony ellentmondó kedvére.

Egy nap váratlanul megtalálta a megoldást, annak ellenére, hogy nem is akarta és nem is gondolt arra, hogy ez a megoldás. Az utcán sétált, amikor hirtelen megütötte a fülét két idegen ficsur csúfolódó párbeszéde. Az arra haladó katonaszakaszt gúnyolták. Viktor melléjük lépett és kegyetlenül rájuk pirított, majdnem felképelte őket. Jóformán még magához sem tért, amikor máris ott állt mellette a lelke és megveregetve vállát így szólt: „Ez remek volt, barátom, ez aztán belülről jött!" És hirtelen úgy érezte, azurkék tó közepén úszik, melynek hullámain számtalan Theuda-fej hintál mosolyogva, integetve.

Theuda most már hitt megtérésében.

Viktor megbékélve és vidáman kitárta lelke kapuit és így kiáltott szívének: „Hej, szívem, azt hittem: én vagyok az okos és te gyenge, ostoba kis nyúl vagy! Hát fordítva történt minden! Én voltam az ostoba és te voltál a bölcs! Valamenynyiünknél okosabb voltál, mert egyedül te vetted észre, hogy Theuda nem más, mint Imago. Éppen ezért kiemellek az érdemtelen sötétségből és te lész minden szolgám parancsolója. Te vagy bennem a király, óh szív! Parancsolj és vágyadat azonnal teljesítem. Sőt ne is szólj, csak kívánj! Én megértem szavadat némán is!"

A szív táncolva ugrált Viktorban: „Óh szent szabadság! — kiáltozta — látod, hogy nekem volt igazam és mégis bekötöttétek a számat, mint egy

ellopott stiglicét. Most aztán szeretni fogok, őrjöngve és tombolva, utolsó lehelletemig."

— Nem bánom, — felelte Viktor — csak egyre vigyázz: ne keverj szent és tiszta szerelmembe holmi tisztátalan vágyakat!

— Itt állok előtted, — válaszolta a szív — gyujts bennem világosságot és vizsgáld meg legrejtettebb zugaimat.

Viktor gyertyát gyujtott és megvizsgálta szíve legsötétebb folyosóit is és amikor a körúttal végzett, így szólt:

— Szerelmed tiszta és szép. Tehát szeresd őt utolsó lehelletedig.

A szív nagyot sóhajtott:

— Vele szeretnék élni a nap minden órájában, attól a pillanattól, hogy kinyitja szemét, egészen öntudatának utolsó villanásáig, az éjszaka sötétségéig.

— Élj vele, — mondotta Viktor — megengedem.

És a szív így is cselekedett, ott élt Theuda mellett kora hajnaltól késő estig. Ott ült mellette ebédnél és így biztatta: „Egyél csak és légy boldog." És amikor Theuda öltözködött, így szólt hozzá: „Ne ezt a ruhát vedd fel, hanem azt az újat, azt a szépet, mert gyönyörű vagy és kedves."

Majd így szólt a szív:

— Szeretnék szíve mélyébe bódulni és szeretni mindent, amit ő is szeret, az urát, a gyerekét, még a virágokat is az ablaka előtt.

— Tégy úgy — mondotta Viktor.

És szíve belopódzott Theuda szívébe és szerette mindazt, amit Theuda szeretett. Majd így szólt Theuda urához: „Testvérem, olyan barátra akadtál bennem, akit nem becsülhetsz eléggé! Ne

törődj már a jövővel, mert rám most már mindíg számíthatsz.“ S a gyerekhez: „Kis lábad még bizonytalanul botorkál a világban és szemed az átláthatatlan jövő ködébe mosolyog. De ne félj, én melletted állok most már és minden bajt elhárítok fejed felől.“ És az ablakban álló virághoz: „Vigyázz nagyon, virulj és illatozz, hogy Theuda kedvét lelje benned. Nem is tudod, milyen csodálatos világba látsz innét a párkányról.“

— Áldássá szeretnék változni, — mondta aztán a szív — amely elkíséri minden útjára, mint az Isten áldása. El akarok minden bajt hárítani róla.

— Szép és becsületes szándék, — felelte Viktor — tégy akaratod szerint.

És a szív úgy cselekedett, ahogy mondotta; áldássá változott és elkísérte az asszonyt minden útjára. És amikor a hajnal pirosra festette az eget, megcsókolta Theuda szemét és így szólt hozzá: „A kakas szól már, kelj fel és ne félj, ez a nap boldogságot tartogat számodra.“

És ha rossz kedve volt Theudának: „Ne szomorkodj, hiszen te vagy az emberek öröme és boldogsága.“

És amikor a bánat gonoszul odalopakodott a Münster-utca hat elé, így kiáltott: „Állj meg! Ki vagy? Tévedtél. Ide nem teheted be a lábadat, mert ez a ház szent, itt lakik Theuda-Imago!“

— Pompás fickó vagy szívem, — mondta Viktor — van még valami kívánságod, vagy már megelégelted a játékot?

— Nem, nem, — kiáltotta a szív — nekem sohasem elég, mert szerelmem minden pillanatban újabb szerelmet szül. Mennél jobban szeretem, annál többet szeretném szeretni. Ezt a Theu-

dát imádom, de nem ismerem még a régi Theudát; a lányságát, a gyerekségét, az eredetét és azt azt isteni magasságot, amely erre a földre küldötte. Engedd meg képzeletednek, hogy elvezessen engem erre az útra.

— Legyen akaratod szerint — mondta Viktor.

Képzeletéhez fordult: „Te nyughatatlan, haszontalan madaram, ki egy pillanatra sem maradsz mellettem és a legvadabb ostobaságokkal bolondítasz évek óta, hallgass rám! Hallottad, hogy mit mondott a szív? Tehát kösd fel szárnyadat és szállj azokba a magasságokba, ahonnét Theuda származott."

— Remek, — nevetett a képzelet — ez nekem való feladat. Hiszen én csak odafent érzem magam jól. — Szólt és megragadva Viktort, nekivágott a mennyei útnak. Végigszáguldottak azokon az ösvényeken, amelyek a megszületendő lelkeket kalauzolták le a mélybe és Viktor elmerülve gondolataiba, Theuda idő előtti multjának nyomait kutatta a lelkek kavargó tömegében. Néha egy-egy pillantást vetett a mélybe, azokra a hegyekre és erdőkre, amelyek a kislány Theuda első érdeklődő pillantását látták. Szinte belebódult a fenséges látványba és szédülten bámulta a gomolygó felhőket, ragyogó fénycsóvákat, a létért küzdő világokat és az időt, amely itt mozdulatlanul állt.

Gyenge ember lévén, hamarosan belefáradt ebbe a földöntúli látványba és ijedten így kiáltott: „Elég! Kegyelem! Ez már túlságosan sok!" Képzelete dühösen rázta fejét: „Dehogy elég. Azt hiszed, hiába jöttem ilyen magasra? Ez az én világom, nem állok meg az út közepén!" És nem tö-

rődve Viktor panaszos kiáltásaival, tovább repült felfelé. Ekkor érdekes kép tárult eléjük:

A mennyei rét közepén egy lány sétált egy fiú mellett. A lánynak két lelke volt és ez a két lélek lassan-lassan magába szívta a körülötte lévő többi lelket is. Közben tovább sétáltak, összekarolva és egymást nézve. Ez az igazi szerelem, ez a szépség, — gondolta Viktor — ehhez képest a földi szerelem silány majom-parádé.

— Mi közöm nekem ehhez a fiúhoz, meg ehhez a lányhoz? — morogta szíve dühösen. És a soklelkű lány arca ebben a pillanatban veszedelmesen hasonlítani kezdett Imago arcához.

Így szórakozott Viktor újdonsült szerelmével. Szíve Theuda földi másával játszott, képzelete pedig a földöntúli Imago szépségével. Mindíg azt mondta magáról, a szerelem az éltető eleme. Hát most alaposan élhetett! Egész nap játszott, fütyörészett, mosolygott, ugrándozott és a szent, szép boldogság fényében fürdőzött. A boldogság különben annyira hatalmába kerítette, hogy már nem is tudott prózában beszélni. Verselt és énekelt. Szép fehér papírokra ügyetlen vonalakat húzgált, mintha kótát akarna írni és ezekre a vonalakra fűzte fel örömkiáltásait.

— ZAVAROM talán? — kérdezte a helytartó kedvesen és helyet foglalt Viktor mellett.

Tudományos kérdésekről beszélt, majd zenéről, de érzett rajta, hogy jövetelének nem ez a célja. Kicsit zavart is volt. Végül nagy lélekzetet vett és nekivágott az igazi témának:

— December negyedikén ünnepeljük az Ideá-

lia alapításának évfordulóját. (Hiszen ezt már régen tudja.) És ebből az alkalomból néhány jelentéktelen verset írtam — ötödfeles jambusok — és szeretném, ha mi ketten... már ön és én... tudniillik dialógusban írtam meg a verseket... mondanók el. Természetesen csak úgy, ha önnek is kedve lenne hozzá... Azért gondoltam önre, mert csak kivételes műveltségű és képzettségű ember vállalkozhat erre, — számtalan latin és görög szó fordul elő a párbeszédekben — éppen ezért... már bocsásson meg, önre gondoltam, persze, hogyha vállalná... csak úgy...

És mivel Viktor a kultúra harcosa volt, szívesen vállalta a nehéz és megtisztelő feladatot, mire a helytartó sietve hozzátette:

— És hogy el ne feledjem: feleségem rendkívül boldog, hogy összebékélt Kurttal. És egyáltalán: miért nem látjuk mostanában?

Persze, persze, villant át agyán a gondolat; teljesen megfeledkezett szerelme ápolása közben szerelme tárgyáról. Most azonban, hogy a helytartó felébresztette benne a vágyakozást, elhatározta: meglátogatja Theudát.

És amikor egy-két nap mulva nekivágott a Münster-utcának, úgy érezte magát, mint a frissen keresztelt pogány, aki első szentáldozásra indul. Hol félt, hol örült, igazságérzete ugyanis még tiltakozott néha a feltétlen megadás ellen, viszont szerelme annyira tiszta volt és megtérése oly szívből fakadtan mély, hogy bizonyosra vette: az istenek az ő pártján állanak. (Kurt legalább is bizonyosan.)

Theuda őszinte örömmel fogadta — Kurt érdeme ez? Vagy talán észrevette arcán a tiszta áhítatot? — és egy pillanatig sem éreztette vele,

hogy valamikor ellenségek voltak. Csodálatos asszony, úgy látszik, egyetlen ecsetvonással kitörölte emlékezetéből a mult kellemetlen emlékeit. Theuda beszélgetés közben beszámolt egyik közeli rokonának haláláról, — mintha ezzel is megerősödött barátságukat akarta volna bizonyítani — de arról sem feledkeztek meg természetesen, hogy december negyedikén évforduló lesz. Miközben a halálról beszélt, szeméből két kövér könnycsepp hullott ki, de Viktor kijátszva a nehézkedés és gyorsulás törvényét, észrevétlenül felfogta tenyerével a drága gyöngyöket, mintha szenteltvíz lett volna. Aztán közömbös dolgokról beszélgettek. És búcsúzáskor kezet fogott Viktorral, első ízben hajdani találkozásuk óta.

A verses párbeszéd — mondhatnók egyszerűbben prológ — megbeszélései miatt gyakran járt a helytartónál. (A helytartó képviselte az ötödfeles jambusokban az ókort, Viktor az újat.) És a hivatalos ügyek elintézése után még jó időt töltött a házban, a háttérbe vonulva és hallgatva, mint valami jóságos nagybácsi, aki végrendeletében már megemlékezett ezekről az ellenállhatatlanul kedves rokonokról. Szerelme közben kedvére gyönyörködhetett Theuda fínom mozdulataiban, amelyek most — a megtérés órájában — teljesen újnak hatottak. És miután most már a hétköznapi, illetőleg házias Theudát figyelhette, — hiszen régebben jóformán csak a csatamezőn találkoztak — rengeteg új, csodálatos tulajdonságát fedezte fel. Mindezek a tulajdonságok az ő szerelmét igazolták és hitét erősítették. Most már nem kellett a kétkedéseivel hadakoznia, sőt meghívta őket magához, hogy a helyszínen dorongolhassa le őket érveivel.

— Gyertek csak, hitetlenek — mondotta — és figyeljétek szerelmesemet. Sőt, ha akarjátok, még szemüveggel is szolgálok. Nézzétek csak, milyen barátságos a személyzetével! Hiszen ti mondtátok mindíg: az ember szívbéli jósága a személyzettel való bánásmódban nyilatkozik meg. Tehát lássátok be, Theuda jó!

— Igen, igen, — mondták a kételyek kedvetlenül — jó!

— És nézzétek csak, miképpen nyujtja át a koldusnak az alamizsnát! Csodálatosan jótékony!

— Igaz, jótékony.

— Türelem, ez még nem minden. Észrevettétek-e már valaha is, hogy irigyli más asszonyok szépségét? Ugye nem. És láttátok, milyen fölényesen fogadja idegen férfiak üres és ostoba udvarlását? És megfigyeltétek-e már, hogy a környezetében csak értékes ember van? És milyen tisztességes, milyen házias? Milyen odaadással szereti a gyermekét? Cáfoljátok hát meg érveimet, ha képesek vagytok rá!

— Senki sem akarta megcáfolni erényeit, csupán azt kifogásoljuk, hogy te holmi istenség...

— Elég legyen! Fogjátok be a szátokat! Ellentmondásotok csak a rosszakaratotokat bizonyítja.

De bármennyire csodálta is Theuda lelki szépségeit, testi jelenlétével sehogyan sem tudott megbékélni. Zavarta, hogy Theuda ennyire nő. Igaz, emberi tulajdonságai néha túlságosan is lehúzták a földre, de erre talán szükség is volt. Theuda ugyanis szívesen feledkezett meg büszke tartásáról, néha pillantása is hidegebb volt — röviden: Theuda képtelen volt reggeltől-estig Imago képében élni. Néha már az is eszébe jutott, — mi-

csoda ostobaság! — hogy Theuda képtelen erre a feladatra, erre az embertelen erőfeszítésre, hogy megelevenítse Imago csodálatos képét. Például volt Theudának egy háziruhája, amelyet alul és fent a nyak körül két sor keskeny bársony csík szegélyezett. Ez tűrhetetlen viselet volt. Imago mégsem járhatott ilyen jelmezben, mint a Bűvös vadász kórista-női, kik a szűzek karában énekelnek! Éppen ezért gyakran megesett, hogy magányos óráiban szemrehányásokkal illette képzeletében Imago e pórias megnyilatkozásait.

De ennek ellenére szorgalmasan látogatta Theuda barátait, elsősorban az Ideália tagjait, hogy az ő arcukról olvassa le Imago jelenlétének földöntúli fényét. És akárhányszor kiejtették ilyenkor a nevét, furcsa borzongás és fény futott végig a társaságon, mintha varázslatos tűz gyúlt volna ki a hegyek felett. Ő azonban sohasem mondta ki Theuda nevét, mert már arra a gondolatra is elpirult, hogy „Münster-utca".

Ebben a társaságban akadt össze egy ízben Kurttal is, aki megpillantva Viktort, örömmel borult a nyakába.

— Kedvesem, — mondotta — minden múzsák barátja, kit a földre rántott a középszerűség és ostobaság! Disznóság, felháborító, de egyben csodálatos is!

Fél órával később, Viktor a hitről és vallásról csevegve a következő mondatot ejtette a levegőbe:

— Az a vallás, amely a morállal törődik, nem érdemli meg, hogy az ember gondolatait foglalkoztassa!

Szólt Viktor és Kurt hirtelen melléje ült.

— Mikor beszélhetnénk egyszer, — mondotta — négyszemközt?

S ettől a naptól kezdve akárhányszor találkoztak itt, vagy ott, egymás mellé ültek s távozásig elválaszthatatlanul együtt maradtak.

Viktor színeváltozása természetszerűleg az Ideáliában is feltűnt, hiszen váratlanul és túlságosan gyorsan történt. Ez lenne az a régi Viktor, aki valamikor olyan éktelen dühvel üldözte a családi kapcsolatokat és szitkozódni kezdett, ha akár csak a távolból is zongoraszó ütötte meg a fülét? Ez lenne az a régi Viktor, aki annakidején oly kíméletlen dühvel szidta a közkedvelt városi előadásokat? Most szívesen hallgatta a familiáris vitákat, sőt közbe is szólt néha, „lehetetlen", „ne mondja!", „igazán?", majd megkérdezte, hogy haladnak a fiúk az iskolában, kigyógyult-e már Mimi a bárányhimlőből, s hogy érzi magát Gertrud az internátusban, és ő tapsolt a leghevesebben, ha valaki leült a zongorához, hogy elénekelje a Szűz imáját. Röviden: kedélyes lett! És milyen konstruktív nézeteket vallott a női nem hivatásáról! „Nem a könnyelmű nők poétikusak, — mondotta — hanem a család-anya. A költészet ugyanis az asszonyi odaadás, nem pedig a léhaság!" Vagy: „A legszűkebb látókörű missziós nővérben is több a kedvesség, mint a legszínesebb cédában!" Ah! Ez igen! Ez aztán tisztességes beszéd! Igaz, hogy néha még kételkedtek megtérésében, mint például most is, amikor meggyőző erkölcsnemesítő tirádája végén, amely úgy szólt, mint egy ötven tagú kórus szimfónikus zenekar kíséretével, így fejezte be a következtetést: „Ez mind szép, de a végeredményben mit kezdjek az erényes lányokkal?" Ez nem volt tisztességes megjegyzés. Néha-néha még visszasiklott a régi kerékvágásba. Mindenesetre a kétségtelen szándék is

dícséretreméltó volt. Elvégre az ember nem javulhat meg gyökerestül egyetlen pillanat alatt. Mindenesetre napról-napra jobban tetszett az Ideália tagjainak és lassan-lassan úgy tekintettek rá, mint az egyesületi kórus jövendőbeli tenoristájára.

És mit csinált ezalatt Viktor? Teljes erővel készült az alapítási évfordulóra és igen jól érezte magát a lilaszínű adventi hangulatban. Egy szép reggelen aztán felvirradt az ünnepi hét első reggele.

Az ünnepély előestéjén, az enyhe időre való tekintettel, — tizenegy Celsius fok árnyékban! — elhatározták, hogy még egyszer találkoznak séta keretében a közeli erdő sarkán — kedvelt kirándulóhelye az Ideáliának — és megbeszélik a másnapi ünnepség utolsó teendőit. Wyssné, sajnos, nem vehetett részt ezen a a vándor-gyűlésen, mert igen sok dolga volt a városban az ünnepséggel. — A gyűlésen különben jórészt csak hölgyek jelentek meg: Viktor mint tiszteletbeli férfi szerepelt. — Alaposan beuzsonnáztak, — mazsolás kalács és csokoládé — aztán társasjátékkal szórakoztak. Azt játszották, hogy „hol az olló"? Viktor — mint farkas a paradicsombeli bárányokák között — engedelmesen ugrált egyik fától a másikig, miközben majd szétvetette az erdőt az Ideália-hölgyek kacagása. A napsütés igen sok embert csalt ki az erdőbe, így többek között Steinbachnét is, aki magányos asztalánál ülve figyelte a játékot. Steinbachné szóhoz sem tudott jutni az ámulattól; úgy meregette szemét, mintha csodát látott volna. Viktor is szégyenkezett és a lehetőség szerint oly módon ugrált a fák között, hogy ne lássa barátnőjét. Persze, szégyenkezéssel

semmit sem lehetett elintézni, hiszen idáig nagyon jól érezte magát, de mégis megragadta az első kínálkozó alkalmat és eltűnt a testes fák között barátnője kutató pillantása elől.

Másnap este nyolc órai kezdettel lezajlott a múzeum dísztermében a pontosan betanult műsor. Elsőnek a helytartó és Viktor prológusára került sor. (Az ókori és újkori kultúra!) „Úgy látszik, — jegyezte meg egy kedélyes pap — az ókori kultúra szégyelli magát az újkori előtt." A valóság ezzel szemben az volt, hogy Viktor nem tudott verset tanulni és így igen gyakran a maga rögtönzött jambusaival felelt a helytartónak, ki éppen ezért nem egyszer képtelen volt válaszolni. Néhány „pompásan gördülő" énekszám után Kurt nagy jelenetére került sor. De jaj! Borzalom! Bukás! A történet arról szólt, hogy egy vad medve megtámadja a zöld erdőben mulató nimfákat és tritónokat. A medve, névszerint Rőthelin patikus, azonban visszaküldte az előadás kezdete előtt tíz perccel a bőrét azzal az üzenettel, hogy apja súlyosan megbetegedett, azonnal el kell utaznia. Az általános nyugtalanságot Kurt szavai csendesítették le:

— Nyugalom, — mondotta — ezt a jelenetet medve nélkül is eljátszhatjuk, vagyunk elegen.

Az emberek hümmögtek (főleg a nimfák), mire Viktor is megszólalt:

— Istenem, — mondotta — elvégre nem lehet nehéz szerep. Az ember felhúzza a bőrt, morog egyet-kettőt és kész. Tehát ha segítségre van szüksége, kedves Neukomm úr, én vállalom...

Óriási örömrivalgás fogadta az ajánlkozást — a nézőtéren is meghallották — és Viktor ké-

sőbb medvének öltözve kirohant a színpadra. Még a morgással sem volt baj, pedig általában úgy tudták, hogy igen halk és fínom hangja van.

Befejezésül titokzatos szám következett.

Szétfutott a függöny és a színpad közepén, zöld erdő tisztásán, embernagyságú lepke-lárva csillogott színes papírból kivágva. Wyssné, mint az Ideália díszelnöke, néhány kedves strófát énekelt, majd ráütött varázsvesszejével a lárvára, amely váratlanul szétnyílt és kilépett belőle egy rózsaszínű selymekbe öltözött lány, bőségszarúval és ezzel a felírással a vállán: Ideál-gyerek. Az úgynevezett Ideál-gyerek Wyssné és Kellerné nevelt leánya volt; az árvaházból vették ki és saját költségükön neveltették, igen szépen. A kislány meg is hálálta a bizalmat, minden bizonyítványa színjeles volt. Az Ideál-gyerek néhány kedves versikét suttogott a csöndbe és közben virágokat szórt bőségszarujából a közönségre. Végül az asszonyok leemelték a pódiumról, összecsókolták, elhurcolták az egyik sarokba és elhalmozták ajándékokkal. Ezzel véget is ért az alapítási évforduló ünnepi része. Ezután végnélküli tánc következett, amelyben az Ideál-gyerek is résztvett, szemérmesen és szőkén, de megállás nélkül Kurttal szemezve.

Viktornak is kijutott bőven a dícséretből. A sarokban állt és a táncolókat figyelte, — mert táncolni, azt aztán már nem! — miközben az előtte elsuhanó párok egy-egy kedves megjegyzést röpítettek feléje, dialógusait, vagy medve-alakítását dícsérve. Az egyik hölgy meg éppenséggel összekapcsolta a kettőt, mondván: „Azt hiszem, a medve jobban illett volna az ókorba, mint az újba!“ (Kedves, nem?) A másik meg így szólt: „Talán

csak nem az újkori kultúrával szelídítette meg a medvét?"

A dícséretek áradata szinte elkábította és mert jólnevelt ember volt, minden dícséretet két másikkal viszonzott. Ezek a viszonzások megdagadva, újabb dícséret formájában érkeztek vissza hozzá, úgyhogy nemsokára kimodhatatlanul könnyűnek érezte magát; új érzést ismert meg: a közösségérzetet. Ő, a magányosság szobra, ma este megismerte a közösség áldását. „Csak csúfolódj, kedves Steinbachné, az okos tekinteteddel! Igaz, nem ezek az emberek csinálják a világtörténelmet, mégis nagyon kedvesek!'

Megbékélt magával, megbékélt a világgal és olyan jól érezte magát, hogy azt hitte: nem is ő van itt jelen. És ez az érzés csak fokozódott másnap, amikor váratlanul levelet kapott tőle! Tőle! Életében először! Igaz, hogy a levél jóformán semmit sem mondott, de mégis nagyszerű volt. Theuda arra kérte: érdeklődjék a múzeumban, hogy megtalálták-e már a legyezőjét, tegnap este ugyanis ott feledte. De mégis ő írta a levelet, amely így kezdődött: „Igen tisztelt Uram!" Érted? Igen tisztelt Uram! És az aláírás: „A maga Wyss Theudája!" Tudta, hogy ezek üres formák, mégis megvadult a boldogságtól. A maga Wyss Theudája! Óvatosan kivágta az aláírást a levélből, a középső szót is, és a két szélsőt összeragasztotta; tehát most már így festett az aláírás: „A maga Theudája!" Látod: a te Theudád. Az én Theudám! Most már tudja, hogy hozzám tartozik. És bezárta a hamisított vallomást óralánca apró arany képtartójába. „Tehát most már — mondhatnám — az én birtokomban van!" — üvöltötte a szíve.

Olyan boldognak érezte magát, hogy valami szörnyű ostobaságot szeretett volna elkövetni, csak azt nem tudta éppen, mit. A tükör elé állt és különféle gúnyképeket vágott, majd állathangokat és tájszólásokat utánzott hangosan! Ez jelentette nála a boldogság legmagasabb fokát. Most már aztán valójában nem tudta, jól esik-e neki vagy fáj-e, annyira boldog volt!

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

7

Szivfájdalom

EGY SZÉP napon aztán mégis rádöbbent arra, jólesik-e ez neki, vagy fáj-e?

Délelőtt meglátogatta Richardnét és találkozott nála Theudával. Az asszony igen kedvesen fogadta, s igen hosszú ideig beszélgettek, nagyon jókedvűen. Rengeteget tréfáltak, s majd felfordították a házat megmagyarázhatatlan örömükben. Félórára jöttek csak és órákig ott maradtak, oly gyorsan repült a boldog idő.

Délben távoztak Richardnétól. Lent az utcán, búcsúzáskor, végtelen boldogságában, amikor Theuda a Münster-utca felé pillantott, váratlanul így szólt Viktor:

— És maga nem jön velem?

— Természetesen nem, — mosolygott az asszony — vagy ha így jobb: remélhetőleg nem.

— Miért? Hová megy?

— Micsoda kérdés ez? Hazamegyek az uramhoz és gyermekemhez. Éhesek már szegények és várják az ebédet.

— És... és mi lesz velem?

— Ugyan, mi lesz. Hát jöjjön velem. Az uram nagyon fog magának örülni.

Tehát Theuda mégsem az övé! Ijedten hazarohant, mint a macska, melyet oldalbalőttek. Tehát Theuda mégsem az övé! És az ő szerelme sem volt teljesen igénytelen! De hiszen képtelenség is valakit olyanformán szeretni, hogy az ember ne vegyen tudomást a testéről. Tehát Theuda mégsem az övé! Sőt! Másé! Egy idegen emberé! Jó, jó, hiszen ezt régen tudta, de valójában csak ma érezte első ízben, hogy ez kellemetlen is: hogy „hazamegy" valaki máshoz.

A sebesült macska az állattan tudomása szerint elbúvik és sérülését nyalogatja. A seb első pillanatban alaposan megijesztette, nem is érezte nagyon, aztán megnyugodott és a seb lassan-lassan, tisztességes igyekezettel fájni kezdett. Milyen igazságtalanság! Az az idegen ember nap mint nap láthatja, vele lakik heteken, éveken át, az idők végezetéig és ő egy pillanatig sem lakhat Theudával. Legalább a nyarat tölthetnék együtt jövőre, vagy csak négy hetet. Aztán egy napban is kiegyezett volna. A helytartóé minden, az övé semmi? Mert hiszen, ha az ember már vele lakik, akkor... Viktor, micsoda gondolatok! Miért? Ha már ott van az ember mellett, akkor megajándékozza szerelmével és barátságával is. Nem? És ha szomorú az ember, meg is vigasztalja; ha beteg, ápolja és ha meghal, vágyódásában elkíséri a sírba. És ha van feltámadás, együtt ébrednek új életre! És mindez ennek az ostoba helytartónak az osztályrésze. Hát miért? Mennyivel különb ember ez a többinél?

Reménytelen história ez! És nem lehet rajta változtatni. Sőt! Napról-napra, óráról-órára mélyül közöttük a szakadék; és mindezért Theuda a felelős. Pedig az emlékek, a megszokás, a közös

élmények és a kölcsönös szívességek egyre szorosabbra fűzik körülötte a láncot. És Theuda közben percről-percre közelebb sodródik az urához, hiszen a gyerek mindennél erősebb kötelék. S ki biztosítja arról, hogy ennek a gyereknek nem születik testvére? Akár kettő is?

Milyen ostoba volt, hogy csak ennyire becsülte a házasság erejét! Azt hitte, az egész játék csak arra való, hogy valakit helytartónak hívhasson. Szent meggyőződése volt, hogy a helytartó megelégszik a testtel, a lélek pedig egyesegyedül az övé lesz. Azt hitte, a házasság játék. Nem számolt a hús misztériumával, az állati ösztönökkel, a természet szavával, amely arra kényszeríti az anyát, hogy gyermekét szolgálja és teste után szívét is odaadja a férfinek, aki legyőzte testét és felébresztette benne a kéjek lázát, s asszonnyá és anyává szentelte a szüzet, aki most már elválaszthatatlanul a párja, akár akarja, akár nem. Babajáték, gyerek és apa, ez a három szó határozza meg az asszonyt. Óh őrültek, akik azt hiszitek, hogy a szerelem leköti mellétek az asszonyt. Dehogy is köti le. Siessetek csak, hurcoljátok oltár elé, akkor megtarthatjátok, mert a házasság erősebb a gyűlöletnél és tovább tart a szerelemnél.

A lány keserves arccal és lázadó szívvel megy az oltár elé azzal a férfivel, akit a családi tanács szánt neki és vérző lélekkel gondol váratlanul kimult szerelmére, amely tegnap még virágokkal kedveskedett neki. Aztán kérdezd meg húsz év mulva: hogy vélekedik az uráról? „Csodálatos ember, — hangzik majd a válasz — vigyázzatok gyerekek, papa azonnal hazaérkezik!“ Papa! Így szólítja a gyűlöletes férfit. Aztán ha véletlenül értesül régi, „örök“ szerelmének haláláról,

talán könnyet csal szemébe az emlékezés váratlan pillanata, de csakhamar megnyugszik és megint a „papára“ gondol. Ez a házasság ereje!

Az eset tehát reménytelen. A természet szavát nem lehet túlüvölteni! Ostobaság! Harcoljon az ember az élet örök törvényeivel? Minek! Az igazság így szólt: „Ez az örök reménytelenség“ és a bánat szomorúan válaszolt: „Bizony.“

Átkozott legyen, aki Istenként imádja valamelyik embertársát — gondolta — s irigykedve emlékezett azokra az emberekre, akiknek földöntúli istenük van. Mindegy, miféle isten, kegyetlen, mint Jehova, vagy szörnyű, mint Moloch, csak isten legyen, mert az isten megbocsájt azoknak, akik szeretik őt, még a kegyetlen isten is. És az isten, bármiféle fajta legyen is, nem kicsinyes. És az ember és az isten közt nem állnak holmi Wyss igazgatók, meg Kurtok és elhúnyt apák. Embert imádni legalább akkora ostobaság, mint például egy kukacot. Világos fejjel látta most már az igazságot, viszont az igazság nem gyógyította a sajgó sebeket. Tudta, hogy ez a seb egyelőre nem veszélyes, mindössze valami kis piszok okozta a gennyedést, de nem tudta még, hogyan szabaduljon ettől a piszoktól, mert Theuda-Imago iránt érzett szerelme vallás volt, földöntúli szépség, és ilyenformán a fájdalom lelke legbelső rekeszeit marta. Azt látta Imago arcában, amit a gyermek anyjáéban: az otthont. Csupa seb és fájdalom volt körülötte a világ, elgennyedtek a közös emlékek, a róla képzelt versek, egyszóval minden, ami a földet összeköti a szellemek világával. Minden megnyilvánulása fájt, úgy érezte magát, mintha szakadatlanul honvágy gyötörné; honvágy Theuda után, a szépség után és maga után. Sajnos, azt is

tudta, — pokoli szemtelensége az ördögnek! — hogy Theuda nem azonos Viktorral.

És mert ésszel élő ember volt, az is érdekelte, hogy ha már megmarták, milyen kígyó fecskendezte beléje mérgét? Összeült hát az eszével, hogy megtárgyalja Theuda hidegségének okait. Viszont azt is tudta, hogy a megtalált ok nem fog könnyíteni sorsán, de nem tehetett egyebet, esze volt, élnie kellett az eszével. Így szólt tehát hozzá:

— Figyelj jól, ha ébren vagy egyáltalán és felelj: mi lehet az oka annak, hogy Theuda nem szeret, pedig tudja, hogy én szeretem?

Az ész így válaszolt:

— Gondolkozz és felelj: ha szereted Istent, viszont szeret ő téged?

— Ez egészen bizonyos.

— Ha a pápát szereted, viszont szeret ő téged?

— Valószínű.

— Ha Aragonia és Castilia hercegnőjét szereted, viszont szeret ő téged?

— Hát ezt már nehezen tudom elképzelni.

— Ha egy csigát szeretsz, viszont szeret az téged?

— Képtelenség.

— No látod. Minél mélyebbre száll az ember a lélek csúcsairól, annál kevesebb szeretetet talál. Az igazi szerelemhez emelkedettség kell. A közömbösség az ostobaság jele. Kész.

— Értem — mondta Viktor — és tudom is, hogy túlértékeltem ezt a kis asszonykát, akiben legfeljebb csak jelentéktelen magja van a jóságnak. De mégis szeretem; szeretem benne a magam képzeletét, azt a szépséget, amellyel felruháztam. Szörnyű baj, de úgy rohanok elébe, mint a szomj-

halálra ítélt a váratlan forráshoz. Mi ennek a magyarázata?

— Ostobaság, ostobaság, kedvesem! — kiáltotta az ész — de hiszen ez sem baj. Minél több ostobaságot művelsz, annál nagyobb a valószínűsége, annak, hogy egyszer majd okulsz is belőle!

Így beszélgetett órákon át az eszével, szomorú sorsáról. És éppen ezért nem is javult lelkének állapota; sőt. Úgy járt, mint az egyszeri ember a fogfájással: minél többet gondolt rá, annál jobban fájt a foga. És, ha az ember elhatározza: most aztán már elég, nem gondolok többet a fájdalomra, akkor a fájdalom figyelmezteti, hogy fáj. De hová meneküljön gondolataival? A csillagokba, vagy a költészet megszentelt berkeibe? Hiábavaló minden menekülés, mert a világ minden tájáról az ő kedves, de rideg arca néz vissza.

Óh, hogy irígyelte az üresfejűeket, akiket nem gyötör állandóan a gondolat! Úgy érezte magát, mint az anya, kinek váratlanul elhúnyt gyermeke hirtelen kilépett a sírból és megint járni kezdett a földön. Az anya, meglátva gyermekét, szívettépő kiáltással leborult előtte a földre: „Édes gyermekem!“ — sikoltotta. A gyerek azonban elfordította fejét és így szólt: „Mit akar tőlem ez az asszony?“ Hát így járt ő is Theudával, élete legdrágább kincsével és lelke szebbik felével.

A fájdalom annyira meggyötörte, hogy néha már így kiáltott fel: „Nem is igaz, hogy ez fájdalom, mert ekkora fájdalom nincs is!“

De nem volt gyáva ember, állta a gyötrelmeket, ezért hát újból segítségül hívta eszét:

— Látod, — mondta — ez a helyzet. Képtelen vagyok már elviselni, de élni is szeretnék. Mit tegyek?

Az ész így válaszolt:

— Gyere, mutatok valamit.

Kézen fogta Viktort és elvezette a vágóhídra.

Aztán megint hazatértek.

— Látod, — mondta az ész — ez az élet. Most majd könnyebben elviseled.

— Látod, — folytatta aztán később — nem művészet győzni a fájdalmat. Harapd össze fogadat, vagy üvölts, ha az jobban esik. Aki az órát legyőzi, a világ ura. Mert aki az órát legyőzi, legyőzte a napot; és aki a napot legyőzi, legyőzte az évet. Persze, erre a feladatra férfi kell — te férfi vagy, ha jól emlékszem? — és a férfi csak egyféleképpen győzhet: munkával. Tehát ne törődj a fájdalommal, dolgozz inkább, mindegy, mit, csak dolgozz.

És dolgozni kezdett. A Szigorú Asszony bólintva vette tudomásul kapitánya hadbaszállását és megjelent a tett helyén. A fájdalom ördögei eltűntek a függöny mögött, csak nagyritkán merészkedtek elő egy-egy pillanatra, hogy beleszúrjanak Viktorba, aztán el is tűntek megint a függöny ráncai között.

Természetesen az ember nem dolgozhat szakadatlanul, néha pihennie is kell, például este, a fáradtság óráiban. Ilyenkor megint előrohantak a fájdalmak, dühösebben és gyakrabban, mint a munka ihletett óráiban, s ott szúrkálták Viktort, ahol érték. Például a kandalló párkányán nagy halom régi folyóirat porosodott. Munkája végeztével a polchoz sétált és lapozni kezdett bennük. Az egyiknek az évszámát is elolvasta. Borzalom! Ezen a napon találkozott először Theudával. Tehát a folyóiratok elől is menekednie kell az ember-

nek. El is kerülte őket a jövőben (igen széles ívben).

Más alkalommal női fehérnemű-kereskedés kirakata előtt ment el. A kirakatban csodálatos szabású fehér köpeny csillogott, arany gombokkal díszítve. Szörnyű emlékezés! Theudának is volt annakidején fehér köpenye, amelyet arany és zöld szálakból font öv zárt össze.

És millió hasonló kín gyötörte. A legártatlanabb tárgyak közt dühös skorpiók leselkedtek rá. Például az ember azt hinné, hogy ez a fésű, meg ez a papírvágó kés ártalmatlan jószág. Hát nem! A fésűt első találkozásuk előtt két héttel vette, a papírvágókést meg a Szigorú Asszony előtt kötött házasságuk évfordulóján! És szíve minden alkalommal így kiáltott: „Ez tűrhetetlen, lehetetlen és kibírhatatlan!"

— No, no, no, — válaszolta ilyenkor az ész — csak csend legyen! Semmi sem lehetetlen, tűrhetetlen és kibírhatatlan!

És így küzdött Viktor napokon át. Néha győzött, néha eldöntetlen maradt a harc, de vereséget sohasem szenvedett.

De az éjszakák!!! Ilyenkor már nem kötötte a munka, az ész, a küzdelem enyhítő ereje; ilyenkor már az álom uralkodott felette és a fájdalom úgy szabadult ki belőle, mint gőz a fazékból, amelyről levették a fedőt. Minden éjjel álmodott, és minden álmában Theuda szerepelt. És ezek az álmok meglehetősen gonosz álmok voltak. Egyiknek sem volt egyéni élete, valamennyi a multba kapcsolódott, egy-egy már megálmodott álomba. Úgy hatott az egész, mint valami végtelen, folytatásos regény. Álombeli élete tehát a boldog kort folytatta, a szerelmes életet, amelyben kart-karba

öltve ugrándoztak a réteken, mosolyogva bámultak egymás szemébe és kimondhatatlanul boldogok voltak. Ezzel szemben a nappalok? Sötétség, szomorúság, reménytelenség, bánat. Minek ébred hát fel az ember? Milyen jó lenne egyszer nappal is álmodni!

— Ha csak erről van szó — mondta a képzelet nevetve és engedély s kérdezés nélkül felállította kis álomszínpadát, amelyen a hazugságok, letagadott vágyak és emlékek játszottak vidám komédiát.

A színpad sarkában öreg anyóka ült, rútan és esetten, kegyetlenül panaszkodva:

— Már senki sem lát meg, már te sem, — fordult Viktorhoz — mert már öreg vagyok és csúnya.

— Ugyan, Theuda, — kiáltotta Viktor — miért játszol ilyen ostoba játékot, hogy az öregség álarcát öltöd magadra, te, az örök fiatalság istennője! Hiszen meggyalázod ragyogó szépségedet! És miért ülsz itt ilyen esetten? Miért szitkozódol? Miért könyörögsz? Lásd: én meghajtom térdemet szépséged előtt!

— Csoda történt, — kiáltotta Theuda — csúnyaságom előtt is földre borult egy férfi! Ezt a szívet szeretem, ennek a szívnek melegsége kárpótol a föld minden szívének melegéért!

— Ugye? — nevetgélt a képzelet — szép játék. Tetszik?

És meg sem várva a választ, folytatta a komédiát.

Theuda üres, piszkos szobában feküdt, rongyos, férges, koszos ágyban, elhagyatva és kitaszítva. Viktor azonban újból leborult előtte, mintha oltárhoz közeledett volna.

— Ez azért nem szép kép — súgta oda a képzeletnek, miközben az ágy előtt térdelt.

— Nem is szabad, hogy szép legyen, — válaszolta a képzelet — mert hiszen ebben éppen az a szép, hogy szerelmed még az undort is legyőzi. De várj csak, van még valami meglepetésem.

És tovább játszott.

Theuda most a bűnös asszony képében jelent meg a színpadon, tántorogva és alkoholmámorban fetrengve.

— Pfúj! — kiáltotta Viktor megrettenve — hagyd abba, hagyd abba ezt az ocsmány előadást! Hogy lehet ő bűnös! Ő! Az örök szépség és jóság!

— De ha mégis az lenne? — kérdezte a képzelet mosolyogva — mit tennél abban az esetben, ha mégis bűnös lenne? Belerúgnál? Eltaszítanád magadtól? Válaszolj? Hallgatsz? Jó, most már mindent tudok. Vagy parancsolsz valami egyebet? Néhány kártya-trükköt? Nem? Kár. Pedig remek trükköket tudnék mutatni. Jó. Tehát valami komolyat akarsz látni? Azonnal. Várj csak egy másodpercig.

És Theuda özvegyi ruhában, talpig feketében jelent meg a színpadon.

Erre olyan düh fogta el, hogy felnyalábolta a színpadot és az ágy alá hajította. Tehát mégis annyira szerette az asszonyt, hogy képzelete ilyen bűnös játékokra ragadtatta magát?

Eszébe jutott, hogy valamikor csak rajta állt a választás! A boldogság hat hónapig koldult a háza előtt és ő a jelenlévő földi pokol helyett a mennyországot választotta! Eltaszította az élő Theudát, testét, szerelmét, életét: a lélekért! Tragikus sors. De mégsem bánta meg, annak ellenére, hogy a fájdalom tüzes fogóként marcangolta. Szí-

vének legpanaszosabb ordítása közben is csak arra tudott gondolni, hogy neki van igaza. Fájdalmát mennyei fény fonta körül, mint a mártirok fejét, akik fájdalomtól gyötrődve, boldogan gondoltak Istenükre, a hóhér kezében. Szinte jólesett már neki a kínlódás, lelke az alázatosság fehérségébe öltözött és szemében rajongó fény csillogott, hogy egy nap meg is szólította az utcán a város nevezetes szemorvosa: szeretné megvizsgálni ezeket a különös, orvosi csodának tekinthető szemeket.

Már azt hitte, győzött, amikor ismét megkísértették.

Wyssék gyermekük születésnapját ünnepelték és természetesen Viktort is meghívták az estélyre. („Érdekes ember, — beszélték az Ideália tagjai — néhány napra megszelídült, de már megint úgy viselkedik, mint valami hűvös, előkelő idegen!") Viktor eleget tett a meghívásnak és végignézte azt az allegórikus játékot, amelyet a keresztapa és nagybácsi Kurt (a kis Wyss is Kurt névre hallgatott!), az Ideália zseniális művésze írt. (Érdekes, ez az ember napok alatt írja meg remekműveit, míg más hónapokig gyötrődik egy-egy versszakon.) Wyssné tündérnek öltözött a játékban. Két hatalmas szárnyat kötött a vállára (fehér ruhában állt a szoba közepén), fekete haját középütt elválasztotta és csillogó kis koronát ültetett a homlokára. (Közben jelentéktelen verseket mondott; — Kurt műve.) Abban a pillanatban, hogy Theuda megjelent fehér ruhájában a szobában, így szólt Viktor szíve: „Látod, te ostoba, mit szalasztottál el?"

Theuda az előadás végeztével sem vetette le a tündér-ruhát; hófehérbe öltözötten sétált a vendé-

gek között, összebonyolítva a szerepet az élettel, a valóságot az álommal. Viktor csak bámult, elkábítva a szépségtől, miközben a szíve üvöltve és izgatottan — mint még sohasem — így kiáltott:

— És ha az Isten meg is büntet, akkor is meg kell mondanom neked, te őrült, te ökör: tudod, mit mulasztottál el? Tudod, mi vagy te? Kötözni való bolond, odahajítottad a boldogságodat egy ostoba ábrándért. Azt mondod, mártír vagy és hős. Fenét vagy te hős, vagy mártir. Őrült vagy, őrült, őrült!

Viktor erre hazarohant és megidézte a Szigorú Asszonyt, mint a varázsló parancsoló szellemét.

— Segítség! — kiáltotta — nem győzöm tovább egyedül! Barátnőm, akivel eljegyeztél, akit lányoddá fogadtál, akit örök parancsoddal hozzám kötöttél, — Imago — feleségem és örök menyasszonyom, nem ismer meg. Imago nem néz rám! Ne értsd félre panaszomat! Vérző lelkem nem vádolni akar! Értsd meg: szívesen szenvedek, csak a célját lássam! De mire való ez az éktelen fájdalom és kínlódás? Hát olyan nagy bűn lángésznek lenni, hogy ennyire büntetsz? Ha csak egy mód van rá, könnyíts terhemen. Nyisd ki lányod szemét, hogy ne feledkezzék meg teljesen rólam. Beszélj vele: lássa meg már bennem az igazi barátját. Kösd ezt a szívére, parancsold ezt meg neki! És ha mégsem teheted, erősíts meg engem, hogy el ne bukjam!

Úgy érezte, árnyék suhan át a szobán, a Szigorú Asszony árnyéka. Felállt és most már megerősödve tovább szenvedett.

8

Görcsök és ábrándok

IDŐKÖZBEN beköszöntöttek a téli ünnepek: a gyors s váratlan karácsony és a kényelmes Szilveszter. Természetesen mindenkitől távol tartotta magát. Nem szerette az ilyen családi ellágyulásokat és szívből gyűlölte a „naptár-humanitást". („Egész esztendőben szidják egymást, aztán az ünnepen sírva egymás nyakába borulnak!") Neki különben sincs szüksége viaszgyertyákra, a fájdalom enélkül is jelentkezik.

Persze, az elkerülhetetlen újévi látogatások alól ő sem vonhatta ki magát. Először a „könnyű" eseteknél vizítelt, a végére hagyva Steinbachnét és Wysséket.

Meglehetősen rosszul érezte magát, amikor átlépte Steinbachné házának kedves küszöbét. „A keserű célzásokat és bántó tekinteteket úgysem kerülhetem el" — gondolta. Csalódott. Steinbachné igen szívesen fogadta, mintha tegnap találkoztak volna utoljára és nem három hónappal ezelőtt. Modorában ugyan volt valami tartózkodás, de hiszen ez természetes is.

— Szilveszter éjjelén — nevetett az asszony — megvizsgáltam a maga jövőjét is. Ölmot ön-

töttem. Általában nem hiszek a jóslatokban, de ezúttal igazságot mutatott az ólom, hiszen én öntöttem. Nagyon boldog lesz. Meg fog nősülni; kedves felesége lesz: fiatal, egészséges, erős; csak öröme lesz benne. Életének útja teljesen megváltozik. Aztán gyerekei születnek, nem is egy. Csupa erős, vidám kölyök.

— Én? Boldog leszek? — kérdezte szomorúan és csodálkozva.

— Igen, boldog lesz. Olyan boldog, mint amilyen boldog ember csak lehet a földön. Igen, igen — még akkor is, ha most nem hiszi el. Tudom és érzem, hogy maga boldog lesz, mert van tehetsége a boldogsághoz. Én már most szeretem a jövendő feleségét, pedig még nem is ismerem. Lehet, hogy nem érem meg, de nagyon szeretném. Életem legboldogabb pillanata lenne. De, ha mégis előbb halok meg, adja át üzenetemet a feleségének: nagyon szeretem őt és kívánom, legyen nagyon-nagyon boldog maga mellett.

— Feleségem, menyasszonyom! Micsoda szavak! — gondolta és elbúcsúzott.

Majd nagyon szomorúan megindult a Münster-utca felé.

Az igazgatóékat a fogadószobában lelte. Az asszony a karosszékben ült, ölében az örvendező gyermek, akit még mindíg lázban tartott az ünnepek fénye és a sok ajándék. Theuda mosolyogva, de kicsit unottan nyujtotta feléje kezét a megszokott újévi jókívánsággal:

— Legyen nagyon boldog és egészséges az újesztendőben!

Ezt ő mondta? Lehetetlen. Teli fájdalommal sarkon fordult és köszönés nélkül elhagyta a házat. („Mégis csak furcsa ember ez a Viktor!“)

Befordult a mellékutcába és rohanva sietett a külvárosokon át — milyen végtelen egy ilyen város! — az erdőbe. De az erdőt mégsem érhette el. Már látta a távoli fenyők koronáját, amikor leterítette a fájdalom: sírva belerogyott a hóba. Nem, nem, most már nincs mentség és nincs szégyen. El kellett esnie, nem maradhatott talpon. Testét át meg át járta a méreg. Tudta, hogy ez illetlen dolog, — panaszkodni a természetnek — de már nem volt ura akaratának. Sírnia kellett, beletemetkezve a hóba. „Vigyázzunk csak, — mondotta a teste — én is itt vagyok!"

— Úgy látszik, meghalt valakije — mondta részvéttel egy arra haladó parasztasszony.

Nem tudott többé ellentállni a fájdalomnak, amely oly dühvel öntötte el, mint az áradó folyó hullámai az átszakadt gáton túl a mezőket. Már csak fájdalmának élt, amely szeméből pergett a világba. Ilyen esetekben mindíg elfogta a sírógörcs, nem volt ellene mentség. A legkisebb érzelmi hatás megindíthatta: a harangszó, egy akkord, valamilyen szép út az erdőben, a felhők járása és az illat, amely gyermekségére emlékeztette. Hasonlított a tetanusszal mérgezetthez, kit az ártatlan légydongás is merevgörcsbe ejthet. Óh, hová menekülhetne hát az emberek kíváncsisága elől? Miért nem övezik a várost szent ligetek, ahová csak a szomorúak tehetik be lábukat? Az embernek annyi joga van, csak a szomorúságra nincs joga?

A rohamok szünetében szinte jól érezte magát. Jóságos arcok után kutatott, amelyekhez nem fűzi semmiféle emlék, és hálásan köszönt vissza a mellette elhaladóknak, s főleg azoknak, akik nem vettek tudomást róla.

Aztán — néhány nap mulva — szenvedélyes látogatója lett az olyan helyeknek, ahol nem fordultak meg az ismerősei, így főleg a kocsmáknak. Jól esett neki a szokatlan lárma, a színes tömeg és az össze-vissza beszéd, amelyhez semmi köze és amely semmiképpen sem érdekli.

Persze, ezúttal is elszámította magát, mert a vadidegen falusi tömeg közepén hirtelen ismerősre akadt. A helytartó volt, törzsvendégnek számított ebben a sörözőben. Ismeretlen férfi társaságában üldögélt a frissen gyalult asztal mellett.

— Óh, kedves barátom, — fordult Viktorhoz — engedje meg, hogy bemutassam Weber Edvárd doktort, az erkölcstan tanárát.

Abban a pillanatban, hogy a helytartó kiejtette a különös szót: „erkölcstan", Viktor eddigi hangulatának ellentétes végletébe esett: nevetőgörcsöt kapott. A roham olyan váratlanul és oly dühös erővel ragadta magával, hogy szinte tombolva röhögött az idegen tömeg közepén. És ahelyett, hogy megnyugodott volna, egyre erősödött a roham. „És Edvárdnak hívják!" „És láttad azt a világot-mentő ábrázatot?" És nem maradt egyéb választása: kirohant az utcára. De amerre ment, átragadt a nevetés a többiekre is, a sörözőszinte tombolt a féktelen jókedvben. „Milyen mulatságos alak" — üvöltötték utána a röhögő polgárok.

És amikor másnap elhatározta, hogy bocsánatot kér Weber Edvárdtól a kellemetlen incidensért, megint elfogta a nevetőgörcs, a névtáblán ugyanis ez a szó állt a név alatt: „erkölcstan". Háromszor tért vissza, hogy megnyomja a csengőt, de háromszor menekült a következő sarokig, rázkódva a nevetéstől. Nem tudott erőt venni

magán, az átkozott varázsszó nem engedte meg, hogy átlépje a küszöböt.

És mert megfertőzte a kór, most már nem tudott menekülni előle. Úgy járt, mint a sírógörccsel. Az utca szélén fiatal kakas állt a pocsolya mellett és ivott. Minden kortyocskánál felemelte fejét és kifordult a szemefehérje. Viktor meglátta és menthetetlenül nevetni kezdett az utca kellős közepén. Hazament és olvasni kezdett. Az első mondat így hangzott: „A malom előtt három molnár ült." Földhözcsapta a könyvet és szinte fetrengett a nevetéstől. „Óriási! — üvöltötte — három molnár!"

— De Konrád, miért ugrálsz úgy Viktorral?

— Miért, miért? Négy hónapig tűrtem, most rajtam a sor!

EGY REGGEL, tizenegy óra előtt néhány perccel hirtelen eszébe jutott: „Szívednek jót tesz a jóság, miért nem mégy hát a jóság forrásához? Őhozzá? Az orvos, aki fájdalmat okozott neked, meg is gyógyít. — Miért gondolkodol és mitől félsz? Tőle? Jó emberek nem bántják egymást. Téged pedig különösképpen nem, hiszen olyan igénytelen lettél. Tehát ne félj. Az ember nyugodtan meglátogathat valakit, akivel jóbarátságban van. És már gyakran voltál nála, most sem fogja leharapni a fejedet. Eredj hát, jobb ma, mint holnap. Vagy holnap talán több okod lesz a látogatásra?"

— Nem. Teljességgel mindegy, ma, vagy holnap.

— Ha ma akarsz menni, eredj, ez a látogatások szentesített órája.

— Okos gondolat. De szeretném mégegyszer megfontolni az egészet, rendben van-e az egyensúlyom, mert félek Konrádtól: hátha ugrálni kezd majd megint velem?

Tehát alaposan megfontolta a kérdést és mert nyugalmat talált vérében és idegeiben, elindult a Münster-utca felé.

Theuda a szobájában ült, egyedül, és varrt. Viktor megállt, ránézett az asszonyra és úgy érezte, váratlanul csillogni kezd minden, mintha fényes kristályon át nézte volna a szobát. A tárgyak megmozdultak, majd hirtelen pörögni kezdtek tengelyük körül. Maga sem tudta, mi történt vele, de máris ott térdelt az asszony előtt, belehullva az érzelmek tomboló árjába. Szeméből patakzott a könny, eszeveszetten csókolgatta Theuda kezét. Aztán szégyenkezve felugrott és ki akart rohanni a szobából.

Az asszony azonban megfogta a karját és így szólt:

— Hová rohan? Mit akar tenni?

— Nem tudom, — mondotta keserűen — kimegyek az erdőbe és halálra szégyellem magam.

— Így nem mehet el. Jöjjön, megmosom a szemét.

Szólt és bevezette Viktort a hálószobába.

— Esküszöm, semmiről sem tudtam, — folytatta az asszony — fogalmam sem volt, hogy magát ilyen mélyen érinti az... eset. Lehet, hogy én vagyok mindennek az oka?

Viktor szótlanul csóválta a fejét, mert beszélni nem tudott, és egykedvűen tűrte, hogy Theuda megmossa a szemét.

— Micsoda gyalázat, — morogta aztán Viktor — micsoda szégyen!

— Nem szégyen valakit szeretni, — vigasztalta az asszony — hiszen az ember nem tehet az ilyesmiről. Vagy talán olyan aljas teremtés vagyok, hogy szégyen engem szeretni?

Viktor erre sem felelt, csak véresre harapta ajkát. (Természetesen a sajátját.)

Időközben a gyerek is felébredt a bölcsőben, mire az asszony kiemelte a parányi ágyból és így beszélt hozzá:

— Látod ezt a férfit? Rettenetes fájdalma van. Senki sem bántotta és mégis szenved. Önmagát kínozza, mert képzelete olyan dolgokat hitet el vele, amelyek meg sem történtek. Ugye, — fordult most Viktorhoz — megígéri, hogy nem követ el ostobaságot?

Aztán kikísérte Viktort az előszobába.

— Tehát, ha valóban szeret, meg kell ígérnie, hogy nem követ el ostobaságot, — mondta búcsúzóul — én kérem ezt magától. Sőt nem is kérem: követelem! És jöjjön csak minél gyakrabban, majd kigyógyítjuk a nyavalyájából. Majd ha alaposabban megismert engem, rá fog jönni, hogy nem is vagyok olyan különös, földöntúli teremtés, mint amilyennek maga képzel.

— Szörnyű, — morogta hazafelé menet — elárultam szerelmemet és teljesen kiszolgáltattam magam neki! Tehát: minden elveszett! Úgy viselkedtem, mint egy romantikus patikussegéd, vagy szerelmes regényhős. Könnyek, kézcsók, térdrehullás — nevetséges! Lehet, hogy nem is én voltam? Konrád. Óh, Konrád! És ez a megértés, ez az együttérzés! Mit kezdjek most már?

— Semmit, — felelte az ész — fő az egészség, minden egyéb magától jön.

— De ez a megaláztatás, ez a lealacsonyítás!

— Bárcsak az lenne a legnagyobb megaláztatás, hogy az ember egy-egy szerelmi vereséget szenved!

Az észnek igaza volt. Hiszen csak egyszer kapott ki. Tehát nem törődött semmivel és Konrád kényére bízva magát, belerohant a délelőtti unalomba. És különben is Theuda mondta: „Jöjjön csak minél gyakrabban, majd kigyógyítjuk a nyavalyájából!"

NEM IS volt kérdéses, eleget tegyen-e a felszólításnak? A beteg sem gondolkodik, bevegye-e a fájdalomcsillapító szert, amely egy ízben már megszűntette tűrhetetlen kínjait. Vannak ugyanis fájdalmak, amelyeket nem lehet büszkeséggel és szégyenkezéssel legyőzni. Az ember félretesz minden büszkeséget és ész nélkül segítségért kiált. Hiszen hallotta a hangját, a jóleső szavait! Mit hang! és szavak! Sajátkezűleg mosta meg az arcát és ujjával érintette tüzelő homlokát! Minek hát gondolkodni? Ő a vigasz és a gyógyulás, minden egyéb céltalan marhaság!

Másnap reggel tehát ismét meglátogatta Theudát, majd harmadnap is és egyáltalán: minden reggel. Minden alkalommal egyedül találta, varróasztalánál ülve, és minden alkalommal elmondhatta, mennyire szereti! Óh, micsoda megkönnyebbülés! Nem kellett már sírva a rideg fenyőerdőkbe menekülnie fájdalmával: érző, élő, meleg embernek mondhatta el vágyait és érzelmeit.

Mint ahogy az ember egy-két kedveskedő, jelentéktelen szóval elállíthatja a síró gyermek könnyeit, úgy vigasztalta őt is Theuda meleg hangja és vidám csevegése. Viktor annyira megnyugodott, hogy második látogatásakor már nem is fakadt sírva. Mintha kihúzták volna a sebből a kínzó tövist. És minden nappal enyhült a fájdalma. „Meg fogjuk gyógyítani" — mondotta annak idején Theuda. Igazat mondott.

Lassan-lassan beleélte magát ebbe a megnyugtató, boldog helyzetbe: mindennap egy órát tölthetett az asszonnyal, kettesben, csak magáért élve. És boldog volt, mert hiszen tehetsége volt a boldogságra. Mindennap egy órát tölthetett az ő társaságában! A régi boldog napok öröme támadt fel benne, de sokkal magasztosabb, szebb formában. Tudniillik most már titkuk volt, közös titkuk, amelyről senki sem tudott és amely összekötötte őket. A szerelem, az ő szerelme! Olyan jogai voltak, mint egyetlen embernek sem, a helytartót leszámítva. (Akinek jogaira különben sem pályázott!) Azzal nem törődött, hogy Theuda szereti-e őt, vagy sem? Hiszen időtlen idők óta abban a meggyőződésben élt, hogy az embert nem a külsőségek boldogítják, hanem a belülről fakadt értékek, a saját lelki szépsége. Nem Theuda szerelmére vágyott, hanem a jelenlétére, hangjára, mozdulataira; ezek nyugtatták és ezek gyógyították meg. Azt sem bánta volna, ha az asszony gyűlöli, megveti és utálja, csak mellette legyen. „Üvölts, kiabálj, tombolj, csak légy mellettem."

Az asszony közelsége kibékítette a világgal, hiszen reggeli találkozásaik alatt senki sem léphetett az asszony szobájába, még Kurt sem. Szinte azt hitte, Theuda egy kicsit az ő felesége. Titkos

házasság! Milyen szép és izgalmas, hogy senki sem tud róla!

A különös állapot mély barátságot nevelt közöttük. Szerelméről már nem beszélt, annak ellenére, hogy beszélgetéseik alaphangulata ez maradt továbbra, csak éppen leköltözött az alsó hangjegysorokra, a csendes kíséretet játszó balkéz kótái közé, átadva a helyet újabb és erdekesebb melódiáknak, szórakoztató és kedves témáknak, amelyek mulattatták az asszonyt. Gyakran már úgy beszéltek egymással, mint testvér a testvérrel; művészeti kérdésekről vitatkoztak és négykezest játszottak („azt hittem, magának semmi érzéke a zenéhez!"); vagy lányságáról beszélt, megvitatta vele fiának eljövendő sorsát és megmutogatta lakásának titkait, értékeit. Még arra is jutott idejük, hogy néha évődjenek egymással.

— Szóval, maga az a rettenetes asszony, aki valamikor annyi fájdalmat okozott nekem — nevetgélt Viktor.

— Huh! Huh! — mondta az asszony, tettetett dühvel, feléje kapott és meggörbítette az ujjait, mint a támadó macskák.

— Nézzen rám, kérem, — mondta más alkalommal — de ne ilyen kedvesen, hanem dühösen és ellenségesen, mint valamikor régen!

— Erre most már képtelen vagyok — felelte Theuda kedvesen és mosolyogva.

Egy alkalommal leejtette a varrótűt és Viktor gyors mozdulattal felemelve átnyujtotta neki.

— Jólnevelt Viktor — mosolygott az asszony.

— És a kőszívű asszony — mondta Viktor nevetve.

Zongorázás közben megesett, hogy Viktor

óvatlan pillanatban megsímogatta Theuda kisujját. Az asszony ilyenkor negédesen a kezére ütött. És ha beszélgetés közben egy-egy erősebb kifejezést kockáztatott meg, Theuda a karjára ütött. Egy reggel az asszony váratlan párducugrással Viktor nyakába ugrott és majd megfojtotta.

— Miért csodálkozik? — kérdezte aztán a meglepett férfitől — hiszen ma van a nevenapja.

Viktor csak egyet nem tudott megérteni: hol marad nap-nap után a helytartó? Miért nem zavarja sohasem kettősüket? Pedig egész bizonyos, hogy idehaza van, hiszen fent a dolgozószobában mindig járkál valaki és az emeletre vezető lépcőfeljárat állandóan illatos dohányfüstben fürdik. A titok, annak ellenére, hogy semmi sem történt közöttük, néha lelkiismeretfurdalást okozott neki, éppen a helytartó miatt. De azt mégsem teheti meg, hogy felmegy a dolgozószobába, bekopogtat és így szól a kilépő helytartóhoz: „Kedves igazgatóm! Tudja a legújabb hírt? Szeretem a feleségét! Igaz, hogy ettől nyugodtan alhat, mert olyan ártatlanok vagyunk, mint a húsvéti bárányok, egy fehér, meg egy fekete.“ Nem, nem, ez ostobaság, ízlése is tiltakozott az ilyen vad támadások ellen. Vannak dolgok, amelyeket titokban kell tartani, mert csak úgy szépek. Ha egy harmadik ember is tudomást szerez róluk, lefoszlik szépségükről a szentség hímpora. „Különben is ehhez semmi közöm, ez Theuda gondja. Elvégre a helytartó nem az én férjem. Tehát, ha lelkiismerete úgy kívánja...“

Kettősük már hetek óta tartott, amikor Viktor észrevette, hogy Theuda magatartása néhanéha meglepően más, mint az elmúlt napon volt.

Hol feltámadt régi gonoszsága, hol meg kedvesebb volt a kelleténél. Nyilván irigy barátnői változtatták meg.

— Ha nem megy dur-ban, hát megkísérli az ember moll-ban — mondotta egyszer Theuda, csak úgy minden ok nélkül.

Mondata úgy hangzott, mintha Viktor szerelmét csak holmi ügyes, ravasz sakk-húzásnak tekintené.

Más alkalommal meg, amikor első találkozásukról beszélgettek, Viktor megkockáztatta a következő megjegyzést:

— Mondja meg őszintén, szeretett maga akkoriban engem?

Theuda a fejét rázta.

— Hamis embernek tartottam magát.

— Hogy juthatott az eszébe ilyen szörnyű gondolat?

— Túlságosan sokat hízelgett nekem akkoriban.

— Sohasem hízelegtem magának. Csak azt mondtam, valószínűtlenül szépnek látom és az istenség szimbólumának tartom.

— Éppen ez az. Nem állhatom az ilyen összevissza beszédet. Ezzel eredményt érhet el valami üresfejű varrólánynál, de nem nálam.

— És most, — nevetett Viktor — még mindig hamisnak tart? Hiszen most még szebbnek látom és még inkább az istenség szimbólumának tartom.

— Hm, — válaszolta Theuda — néha hamisnak tartom, néha meg nem.

Megértette és megbocsájtott. Theuda nem hitte még el, hogy a „szörnyeteg“ szerelme tiszta és becsületes lehet. Ezt cselekedetei is elárulták

néha. Megesett például, hogy a beszélgetés közepén felugrott, kiemelte fiát a bölcsőből és ölébe ültette, mintegy pajzsul. Vagy érkezésekor megállt az ajtóban, széttárta karját, mintha ezt akarta volna mondani: „Farkas, ne gyere be az én szent karámomba!" Aztán mégis beengedte.

Máskor meg az örök Éva támadt fel benne. Megesett, hogy Viktor egy álló napig nem jött Wyssék házába. „Hol volt? Miért nem jött?" — kérdezte másnap az asszony. Vagy meglátta az utcán, hogy más asszonnyal beszélget. „Maga még meg fog nősülni" — mondta másnap Theuda mosolyogva, de gúnyosan és hangjának olyan éle volt, mintha valami ocsmány cselekedetet ostorozna.

És ez az Éva néha meg is kínozta. És miért ne? Az ember használja ki a fiatalságát. Néhány rövidke év, aztán már semmi értelme az ilyen szerelmes gyötrelmeknek.

Ezekben a hangulataiban az uráról beszélt, persze minden célzatosság nélkül, kedvesen és finoman, mint a házias asszonyok. Fényképeket mutogatott neki ilyen aláírásokkal: „Szeretett férjemnek születésnapjára", vagy „kettejük" gyermekéről csevegett, jövőjét festegette és arra célzott, milyen támasz lesz majd ez a fiú, ha „ők ketten" megöregszenek.

— Kik: ketten? — kérdezte Viktor.

— Természetesen az uram és én. Ki más?

Ilyenformán lassan-lassan, egy harmadik csatlakozott kettősükhöz: a fiucska, a kis Kurt. Hogy miért történt ez így? Mert Viktor az anya kedvéért túlságosan sokat foglalkozott a gyerekkel, vagy annyira nem törődött vele, hogy semmibe se vette? — ezt nem lehetett eldönteni. Vagy ta-

lán azért, mert a kicsike úgy szerette Viktort, mint az apját? Az apját, aki nem tilt meg semmit, aki csak mosolyog és minden szeszélyét teljesíti. És mialatt Viktor a fiucskával játszott, Theuda visszavonult a szoba csendjébe, a varróasztalka mellé és onnét figyelte őket, örvendező szívvel, néha nagyott sóhajtva, szemében azzal a bizonyos „anyai" melegséggel. Ilyenkor megülte a szobát az áhitat.

Egy reggel ismét ellenséges hangulatban találta szobájában Theudát. Az asszony rá se nézett és keményen, szinte gorombán így szólt hozzá:

— Mikor utazik már el innét?

— Miért? — kérdezte Viktor — talán jólesnék magának, ha én elutaznék?

— Igen.

— Ez nagyon fáj.

— Maga is nekem.

— Én? Magának?

— Igen. Mert olyan dolgokat mondott nekem, amelyeket nem lett volna szabad meghallgatnom és amelyeket tulajdonképpen el sem mondhatott volna.

— Ezeket a „dolgokat" nem is akartam elmondani, csak hát el kellett mondanom.

— A kell, az nem létezik, ha nem muszáj.

— A természet nem ismer ilyen igét, hogy muszáj. Ezt a szót az emberek találták ki. Különben, ha valóban úgy kívánja, hogy utazzam el, el is fogok utazni. Egyetlen szavában kerül. Tehát, mi a parancsa? Kívánja, hogy elutazzam? Holnap? Vagy akár még ma?

Theuda egy pillanatig Viktor szemébe bámult, aztán idegesen megfordult és az ablakhoz állt, hátatfordítva Viktornak, aki — mintha mágnes

vonzotta volna — lassan az asszony háta megé lépett és ujjával megérintette Theuda egyik kezét. Az asszony tűrte az érintést. Testük ilyenformán összekapcsolódott és valami forró melegség ömlött egyik testből a másikba, s olyan hőség csapta meg mindkettőjüket, hogy Theuda reszketve, szinte támolyogva dőlt az ablakpárkánynak. Ha a „lélekvarázslatnak" nem volt hatása, ennek a „testi varázslatnak" a következménye annál meggyőzőbb volt.

Vad gondolatok támadták meg, harangzúgás és kürtharsogást közepette: „Most! — üvöltötték — most! Különben nevetségessé válsz! Nevetségessé, örökre!!!"

— Legyek hát nevetséges — morogta keserűen és elvette kezét az asszony kezéről.

Belsejében pokoli kacagás támadt:

— Te erényhős! Erényhős! Erényhős!

Viktor félvállról így felelt a kacagásnak:

— Házasságtörés? Hát még mit nem!

Veszedelmes talaj! És ingoványba vezető ösvény! Fiatal boldogsága bele is vesznék! Mert menekvésre aztán már nem lenne mód! Felesleges probléma; és nem is az ő feladata, hogy gáncsot vessen boldogságának.

9

Szomorú vég

GYERTYASZENTELŐ napjának reggelén, amikor az emberek régi szokás szerint az első rügyeket szokták köszönteni (amelyek még meg sem születtek), megint Wyssékhez sietett.

— Az uram a dolgozószobában van, — fogadta Theuda — menjen be hozzá addig, amíg én végzek a takarítással.

Egy pillanatig húzódozott. Micsoda csapda ez? A férjéhez küldi! Talán csak nem mondott el neki valamit? Összevesztek talán? Istenem! Halljuk! „Életemet úgy rendeztem be, hogy bármely pillanatban szemébe nézhetek az embereknek. Akárkinek!"

Belépett a dolgozószobába. A füstös levegő abban a pillanatban megnyugtatta. A haragos lovagok nem dohányoznak ilyen vadul.

— Áh, Isten hozta! — mondta a helytartó szívélyesen — nézze csak, ez az ostoba könyvkereskedő megint valami asszonyfaló filozófussal lepett meg. Gondolom, maga sem szereti az ilyen könyveket. Különben is, mi a véleménye az asszonyokról?

Nehéz kérdés! És veszedelmes téma! De hi-

szen végeredményben egyszerűbb teóriákról csevegni, mint személyesen belehullani a csapdába. Megkezdődött tehát a törvényszéki tárgyalás, amely az asszonyokat ültette a vádlottak padjára. Szerencsére mind a két fél kesztyűs kézzel bogozgatta a kérdést és egyelőre nem történt komolyabb baj. Azaz addig nem, amíg Viktor meg nem kockáztatta a következő megjegyzést:

— Asszonyok nélkül, azt hiszem, nem is tudnék élni.

— Mindenki éljen a saját asszonyával, nemde? — kérdezte a helytartó szárazon.

Mi volt ez? Célzás?

Majd arról beszélgettek, hogy tulajdonképpen mi is lehet az asszonyok hivatása? Viktor azt erősítgette, hogy az asszonyok kivétel nélkül azt hiszik: színházat játszanak, amelyben övék a szerelmes szerep. Ebben a pillanatban lépett Wyssné a szobába.

— Bocsánat, — mondotta — hogy megzavarom az urak tudományos párviadalát, csak egy pillanatra jöttem.

A könyvespolchoz lépett, leguggolt, miközben kedvesen hátrasimította hajának göndör hullámait, megnézett néhány öreg könyvet, aztán aprócska könyvecskét húzott elő a polc sötétjéből, megint felemelkedett és mosolyogva a két férfi felé fordult:

— Úgy, már megyek is — mondotta és kilibegett a szobából.

— Mindenesetre jól játsszák a szerepüket, — mosolygott a helytartó — nagyon jól; az életben is és a színpadon is.

A másik szobában megszólalt a zongora és Theuda édes hangja betöltötte a házat. Viktor szíve

erre izgatottan így szólt: „Óh, Istenem, milyen szépen énekel, milyen tisztán és nemesen!“ Viktor szemeit elöntötte a könny (pedig nagyon küzdött ez ellen) és hogy arcát leplezze, felugrott s a könyvespolchoz lépett, mintha keresne valamit.

— Óh, Istenem, — ismételte szinte akaratlanul — milyen szépen énekel, milyen tisztán és nemesen!

— Ez szép? — mondotta a helytartó — és nemes és tiszta? Ugyan! Egyáltalán, nem értem, minek akarnak az emberek olyan dalokat énekelni, amelyekhez sem tudásuk, sem hangjuk nincsen.

Viktor nem válaszolt a gonosz megjegyzésre, inkább önmagához fordult: „Bárcsak hagyná már abba, hiszen kiénekli a szívemet a helyéből.“

Theuda végül is abbahagyta és Viktor nagynehezen összeszedte magát.

— Jöjjön el holnap este teára, — mondotta Theuda búcsúzáskor és kedves kezét Viktor tenyerébe fektette — magunk közt leszünk, mi hárman: maga, az uram és csekélységem.

Aztán jelentőségteljesen, suttogva így szólt:

— Tejszínhabot fog kapni.

Olyan hangsúllyal mondotta ezt, mintha a tejszínhab az örök üdvösséget jelentené.

— Tehát holnap este — mondotta mégegyszer és kedveskedve megfenyegette Viktort — feltétlenül számítok magára.

Helyes. De észrevett-e valamit a helytartó, vagy sem? Az ördög sem okosodik ki ezen a megátalkodott török kényúron. Mindenesetre nem is ártana, ha észrevett volna valamit (persze nem sokat), mert akkor nem kéne már titkolódznia és az utálatos vallomástól is megszabadult volna. Mert ilyen formában szép lesz az élet: házasság

hármasban! Imago teste a helytartóé, lelke viszont az övé! Mindegyikük meg lehet elégedve. A délelőtt az övé, a nap többi része a helytartóé. Mit kívánhat egyebet? — hiszen az osztozásnál neki jutott a lényegesen nagyobb rész. Holnap este tehát megkötik a hármas-szövetséget! „Két tányér tejszínhab között“ — sustorgott benne egy gonosz gondolat. „Miért ne? Nem mindegy, tejszínhab, vagy tokaji asszú? Vagy a becsületes szerződéseket csak méregpohárral a kézben lehet megkötni?“ És boldog mosollyal hasonlította össze az eljövendő, holnapi tejszínhab ízét azzal a régiével, amelyet hónapokkal ezelőtt Kellerné estélyén kóstolt. Alapos utat jártál be azóta, kedves Viktor öcsém, ugye? Milyen egykedvű volt akkor Theuda és milyen szívélyes ma! És még csak a kezdet kezdetén vagyunk! Óh, csodálatos pillanat!

Szinte táncolva járt a város utcáin, halkan dúdolva és hadonászva, mintha valamiféle menynyei kórust vezényelne.

És váratlanul összeakadt Steinbachnéval.

— Látogasson meg ma délután, — mondotta az asszony ridegen — beszédem van magával.

Olyan szomorú arccal ballagott tovább, mintha hideg zuhany érte volna. (A zenekíséret abbamaradt!) „Beszédem van magával.“ Nagyon jól tudta, miről fog szólni ez a beszélgetés! Nem szerette az ilyen szomorú mondatokat, hogy „beszédem van magával“.

— Istenem, — mondta aztán magának — mi bajom történhet? Lerázom az egészet, mint kacsa a szárnyáról a vizet. Sorsomról most már csak Theuda-Imago dönthet, és nála megnyertem a csatát!

— URAM, maga nevetségessé tesz engem — fogadta Steinbachné hidegen és kimérten, anélkül, hogy Viktorra nézett volna.

— Miért? — kérdezte Viktor ijedten.

— Ne tetesse magát, nagyon jól tudja, mire céloztam.

— Bocsásson meg, hogy ellenkezem: nem tetetem magam és fogalmam sincs róla, miről beszél.

— Hát akkor majd megmondom én: Wysséknél tanúsított szörnyű és ostoba magatartásáról.

— Magyarázza ezt meg, kérem. Szörnyű és ostoba magatartás?

— Maga szerelmével üldöz egy asszonyt, aki ezt a szerelmet nem fogadhatja el és legfeljebb emberbaráti együttérzésének morzsáival szolgálhat cserébe. Azt hiszem, ez elég ostoba magatartás. Azonkívül, maga szét akarja rombolni két tisztességes, becsületes és ártatlan ember boldogságát! Szerencsére, nem sok eredménnyel!

Viktor arcát elöntötte a vér. Dühös is volt és szégyelte is magát. Milyen bosszantó érzés, ha egy harmadik is tud arról, ami két ember közt történt, négyszemközt!

— Tetteimért magam vállalom a felelősséget — felelte dühösen — és egyetlen embernek tartozom csak számadással. Ez pedig Wyss, akinek bármikor szívesen állok rendelkezésére. Különben is viselkedésem egyáltalán nem olyan szörnyű és ostoba, tehát megjegyzését vissza kell utasítanom, annál is inkább, mert Wyssné nem éppen „emberbaráti együttérzésének morzsáival" tűntetett ki. Azt hiszem, nem vagyok olyan közömbös neki, mint ahogy azt maga szeretné!

Steinbachné most feléje fordult és egy lépéssel közelebb ment hozzá.

— Óh, maga szerencsétlen, naív gyermek, — mondotta — igen, igen, naív, mert egyebet nem mondhatok magáról, bármilyen művelt és túlkulturált is. Valóban azt hiszi, hogy ha egy asszony szívesen hallgatja szerelmi vallomásait, már szerelmes is magába? Persze, hogy szívesen hallgatja! Ez magától értetődik! Hiszen ez is egy kis győzelem! Aztán melyik asszony nem vállalkozik ezekre a kis ártatlan játékokra a tisztesség határain belül? Lehet, hogy Theuda talán túlságosan sokat engedett meg magának, ezt nem tudom. És hátha csak ugratja magát? Hiszen nem a rokona, hogy kímélje! Aki vállalja a kockázatot, hogy ferde helyzetbe hozzon egy asszonyt, az vállalja azt is, hogy néha betörhet az orra. Ez a maga hibája és nem az övé. És ha valóban hatott volna valamiképpen az asszony szívére, — hiszen maga nem értéktelen ember, könnyen bajt okozhat! — mit ért el vele? A sors legcsendesebb kiáltása tönkre teszi egyetlen pillanat alatt azt, amit maga hónapokon át keserves kínnal felépítgetett. Csak betegedjék meg holnap a fiacskája, vagy akárcsak az ura; mi történik magával? Eltűnik, semmivé válik, sőt: utálatossá, akire rá sem néznek többé. Wyssné, amint már mondtam, tisztességes, becsületes és egyenes asszony, akinek csak két gondja van: a fia és az ura. És mi történik majd magával? Kínlódhat és szenvedhet, még abban az esetben is, ha elérné célját az asszonynál és hírbe hozná. (Hiszen neki is vannak barátnői!) Tehát ítéljen belátása szerint. Nem az én feladatom, hogy befolyásoljam és meghatározzam a kötelességét. Különben sem tudom elképzelni, hogy egy

művelt, okos és értékes ember el tudja viselni, hogy egy férj kegyes engedelmével udvaroljon a feleségének. Vagy magának talán tetszik ez a szerep?

— Hát az igazgató tud erről? — kérdezte akadozva.

— Hogy tud-e róla? Micsoda kérdés! Persze, hogy tud róla. Természetesen tud róla. Hiszen Theuda elmondott neki mindent; minden sírógörcsöt, minden térdrehullást, minden szót! Erre nemcsak, hogy joga volt, ez kötelessége is! Különben a lelkiismeretével gyűlt volna meg a baja.

Viktor ajkába harapott, összeráncolta a homlokát. Aztán hirtelen kibökte azt a gonosz kérdést, amely már percek óta a nyelvén nyugtalankodott:

— És maga, kedves nagyságos asszony, ha megkérdezhetem... maga honnét tud minderről?

— Honnét! Theuda elmondta nekem is. Jól tudja, milyen őszinte barátja vagyok magának. Aztán azt is tudta, hogy elbeszéléseivel fájdalmat okoz nekem. (Az asszonyok nem mulasztják el az ilyen apró élvezeteket!) És jól is számított. Mert nagyon fájdalmasan érintett, hogy maga, az okos, értékes és büszke férfi sutba hajítja előítéleteit, méltóságát és térdreborul előtte, mint egy zavarosfejű kamasz! Több ízben elhatároztam, hogy felvilágosítom magát, aztán mégsem tettem. Elvégre nem ronthatok egy olyan ember lakására, aki még azzal sem tisztel meg, hogy meglátogat néha. Aztán nagyritkán felébredt bennem a reménység is, hogy büszkesége végül is felrázza ebből az átkozott, vészterhes álomból. Aztán ma, véletlenül találkoztam magával.

— Egyszóval Wyssné mindent elmondott magának, ami közte és köztem történt.

— Egyszóval: igen.

— És egyszerre mondott el mindent, vagy részletekben? Apránként? Úgy, ahogy az ember a legújabb pletykákat mondja el?... Értem. Nem válaszol. Most már nem is kell válaszolnia.

Majd elsüllyedt szégyenében. Tehát szerelmének szép és tiszta történetét a szerelmese mesélte el, folytatásokban, mint egy érdekes újságregényt. Mindennap egy fejezetet. („Folytatása következik.") A könnyeit, a vágyódását, a tiszta szerelmét! Szörnyű!

Steinbachné, látva Viktor keserves állapotát, elhatározta, hogy felrázza bosszantó letargiájából.

— Tehát, mik a tervei? Mire vár még?

— Arra várok, — válaszolta Viktor dühösen — hogy meddig akar még kéjelegni a fájdalmamban, nagyságos asszony, hogy aztán teljesen tönkresilányítva útamra bocsásson.

Steinbachné szomorú pillantást vetett Viktorra, aki egyszerre megváltozott, mintha valami sötét démon szállta volna meg.

— Ne nézzen így rám, — kiáltotta az asszony — ne legyen igazságtalan! Hiszen tudja: a barátság beszélt belőlem.

Viktor maga elé bámult, aztán hirtelen felugrott és beszélni kezdett, olyan hangosan, mintha az egész világgal tudatni akarná ítéletét:

— Azért éltem meg ezt a szörnyű órát, azért állok itt összetörve, kisemmizve és leforrázva, mint a megbüntetett iskolásgyerek, vagy, mint a kirúgott szerelmes, mert egykoron a halhatatlanság útjára léptem! Minden másképp történhetett volna. Válogathattam volna hírben, gazdagságban, szerelemben, szerencsében; fejemen a megelége-

dettség koszorúja csilloghatott volna, az emberek ünnepeltek és dicsőítettek volna. Nekem mindez nem kellett, mert ezek a földi javak csak teherként kísértek volna nehéz útamon. A férfiak kérkedtek volna barátságommal és az asszonyok nemtelen nemzetsége dicsekedett volna szerelmemmel. Szívtelen emberek! Érzéketlenek, mint az állatok! Szerencsétlen lelkem megtelt szerelemmel, tomboló forrósággal, mint a viharzó tenger! Ifjúságomat, életemet áldoztam ezért a szerelemért! „Szerelem" — mondom. Nem is volt ez szerelem, csak csendes kis könyörgés, hogy észrevétlenül szerethessek és szenvedhessek. És mit kaptam cserébe? Csúfságot és gyalázatot. Mit bánom már én! Öntsetek nyakon a legpiszkosabb szégyen szennyvizével, azt is túlélem! De közlöm veletek: eljön még az idő, amikor az emberek áhítata vállra emel! De ezek más emberek lesznek. Melegszívű, lángolólelkű emberek! És majd így beszélnek rólam: „Nem volt őrült, csak a türelem apostola." És eljön az idő, amikor holtan fekszem a sírban, és így beszélnek majd az asszonyok: „Bárcsak engem szeretnének úgy, mint ahogy ő szeretett egykor valakit, egy ostoba, rideg teremtést." És rám gondol majd a másik szívtelen asszony is, aki most ledorongolt szörnyű vádjaival.

Aztán rövid szünetet tartott és ismét visszaköltözött régi énjébe.

— Bocsásson meg, — szólt — mindezt nem én mondtam, hanem mérhetetlen fájdalmam.

Majd a zongorához lépett és kalapja után nyúlt.

— De hiszen az emberek nem csúfolják magát, — mondta Steinbachné fájdalmasan — mindenki tisztelettel beszél magáról. És ami Wyssnét

illeti, ő is szereti magát és nagyon bánkódik: miért éppen ő az oka a maga mérhetetlen fájdalmának. És én... én szerencsétlen, miért nevezett engem szívtelennek? Mondja. Miért? Miért vagyok én szívtelen?

Az utolsó szavakat már egészen halkan mondotta.

Viktor nem felelt. Elfordította az arcát. Aztán lassan megindult az ajtó felé. Majd megállt és Steinbachné felé fordult.

— Nagyságos asszonyom, — mondotta — végezetül engedje meg, hogy köszönetemet tolmácsolhassam. Hálámnak nem is találok kifejező szavakat. Mindössze csak annyit mondhatok: nemes és büszke barátnőm, nagyon köszönöm. És gondoljon a jövőben is szeretettel rám, hiszen én sohasem bántottam senkit, még gondolatban sem.

— Elutazik? — kérdezte Steinbachné tompa hangon.

— Holnap reggel, — bólintotta — olyan korán, ahogyan csak lehet. Az első vonattal.

— Óh, Istenem! — kiáltotta az asszony — hová?

— Nem tudom. Mindegy — felelte és rándított egyet a vállán.

— Óh, kedves barátom — siránkozott az asszony és abban a pillanatban, hogy Viktor kezet akart neki csókolni, megelőzte és ő csókolt kezet Viktornak.

Aztán széttárta az ablakszárnyakat és kibámult az éjszakába. És amikor megpillantotta Viktor árnyékát a kerti ajtó lécein, így kiáltott a távozó után:

— Hiszek magában, hiszek a nagyságában és hiszek a szerencséjében.

MÁSNAP reggel, a ködös hajnalban, elindult az állomás felé, útra készen és elszántan. Jóformán még fel sem ébredt; lelkében ott tüzelt az elmúlt éjszaka álmának sok csodálatos színe.

És — borzalom — róla álmodott megint, a történtek ellenére. Kába eszmélete csak az állomáson tért valamelyest magához és kémlelt körül a sivár egyhangúságban. Most hajnalodik az a nap, amelynek estéjén ismét őrá fog várni Theuda! „Ma este.“ Istenem, hol van már ez a mai este! Elmúlt, mielőtt eljött volna. Különben is nem érzi rosszul magát. Nem kínozzák a búcsú lehetetlen érzései, gondolatai is egykedvűen fogadták Theuda képét, mindössze a szája íze rossz; sőt: utálatos. Úgy utazik el szülővárosából, mint ahogy az idegen egy éjszakára bérelt hotelszobájából.

Belépett a nagy terembe, ahol egyetlenegy világos ablak pislákolt a rideg sötétségben. Az ablak mögött álmos vasutas ült. Egy idegen ország városának neve jutott eszébe. Ez elég távol lesz.

— Második osztályt parancsol? — kérdezte az unott hang az ablak mögül.

— Nem. Harmadikat kérek — mondta.

Nem szokott harmadikon utazni, de most úgy érezte, ez a helyesebb. Nem találkozhat ismerőssel. (Nem elégítette ki az a valószínűség, hogy Theuda ismerősei és barátai amúgysem utaznak ilyen korán reggel.) Aztán jobban is illett szégyenletes meneküléséhez a harmadik osztály.

Ahogy a sivár kupéba lépett, különös arcú, barátságos emberke tűnt szemébe; közvetlenül az ajtó mellett ült. „Különös ember, jó ember, — mondta magának — ez lesz a szomszédom.“ Azon-

nal fel is akarta hajítani csekélyke poggyászát a hálóba, ám a kis ember idegesen felkiáltott:

— Vigyázzon! Vigyázzon, uram! Odafent fekszenek a lábaim!

Viktor dühösen félrefordult. Semmi kedvet nem érzett e ködös hajnalon a tréfához. Aztán helyet foglalt, ügyesen és fínoman elkerülve a kis emberke térdét.

— Uram! — kiáltotta az emberke gúnyosan — ne legyen ilyen mérhetetlenül udvarias, nyugodtan rugdoshatja a térdemet, úgysem érzek semmit.

Ezzel fellebbentette az alsó testére borított takarót és Viktor szörnyűlködve állapította meg: valóban nincsenek lábai!

— A kórházban vágták le őket — mondotta a kis ember, szinte kérkedve, büszkén.

Aztán töviről-hegyire elmesélte élete történetét.

— Rengeteget szenvedtem, — mondta — el sem hiszi, hogy mennyit.

— Ez még többet szenvedett, mint én — vigasztalta magát Viktor.

— Bürgisser a nevem, — fejezte be közben az elbeszélést az emberke — Bürgisser Leonard Ötlingenből. Vagy Lienert-ből, ahogy nálunk mondják. Asztalos vagyok.

Aztán jóideig csend volt.

A mozdony egyhangú pöfékelése félálomba ringatta Viktort. (Alig aludt szegény az éjjel.) Szomszédja váratlanul megkocogtatta a térdét.

— Nézze csak, — mondotta — nézze csak azt a hatalmas virágcsokrot ebben a veszekedett télben. És milyen kevélyen sétáltatja az a büszke kisasszony azt a rengeteg virágot! Persze, második osztály. Úgy látszik, nagyon szeretheti, akit

itt vár, különben nem vett volna ennyi drága virágot. Nézze csak, most megtörölte a zsebkendővel a szemét. Nagyon szeretheti azt az embert. Csakhogy a pimasz el fog késni, azonnal indulunk. Sőt, már három perce úton kéne lennünk. Pszt! Ne ugráljon! Most felénk fordult. Nézd csak, még gyöngyvirág is van a csokorban. Érzem is az illatát. Nézze csak, szegény kisasszonyt, most sírva fakadt itt a harmadik osztálynál, ahol már úgysem ismerik!

Viktor eleinte dühösen figyelte a lábatlan emberke fecsegését, aztán szinte akaratlanul kinézett az ablakon. A karcsú alak a virágokkal szinte eltűnt a várócsarnok ködös-füstös homályában, csak annyit látott belőle, hogy büszke, egyenes termete van és hogy az arcát a zsebkendőbe temeti, miközben válla keservesen rázkódik a sírástól. „Ugyan, — mondta magának keserűen — ki hoz nekem virágot? Engem nem fenyeget ilyesfajta veszedelem. Nem, nem. Legfeljebb egy-két marék bojtorjánt vágnának utánam." El is fordította a fejét az ablaktól és keserűen vidám szomszédjára bámult.

— Beszállni! — hangzott váratlanul a kalauz kiáltása.

— Végre — mondotta valaki az ablaknak támasztva homlokát.

Ajtócsapdosás hallatszott, aztán néhány pillanat mulva egy süvöltő hang így kiáltott:

— Kész!

Éles fütty!

Ebben a pillanatban kinyílt a kocsi ajtaja, virágillat özönlött az unalmas sötétségbe, aztán az ajtó megint becsapódott.

— Ugyan, kisasszony, — nevetett a lábatlan asztalos — akit maga keres, az nem utazik harmadik osztályon. És ugorjon le hamar, mert itt ragad a vonaton. Hallja, — fordult most Viktorhoz — hogy veszekszik vele a kalauz? De igaza is van. Már elkiáltották, hogy „kész". Már senki sem tartózkodhat az utasokon kívül a vonaton, akármilyen előkelő isten rokona is.

Még egy keserves fütty, aztán lassan-lassan megmozdultak a kerekek. Viktor megkönnyebbülten felsóhajtott. „A sohaviszontnemlátásra" — morogta. Aztán kinézett az ablakon, az állomás távolodó oszlopai felé. „Ugyan, várjunk csak! — mondotta magának — csak nem Steinbachné botorkál ott a sínek között? Virágcsokor van a kezében. A lépése legalább is nagyon hasonlít Steinbachnéére. Legalább egy pillanatra fordítaná erre az arcát..."

— Kérem a menetjegyeket — kiáltotta a kalauz, belépve a kupéba és Viktor felé nyujtotta kezét. Közben már el is tűnt a pályaudvar. Házak és utcák rohantak a sínek mellett visszafelé, egyre gyorsabban. „Miért nem búcsúzol tőlünk, Viktor?" — kérdezték.

— Nem búcsúzom. Ne is kérjetek. Utálom az ilyen siralmas és kegyetlen búcsúzási jeleneteket. Azt hiszitek, nem látom, hogy a háztetőkön szamárfület mutató majmok ülnek és még a fák is nevetnek távozásom örömére? — Lassan felszakadt a köd. Távoli házak, kertek és tanyák tűntek fel, majd a szakadozott párafoszlányok közt megjelent a világosság is.

A világossággal felébredt a tudata, tudatával az emlékezés és az emlékezéssel a szégyen. „Győz-

tetek! Menekülök, mert legyőztetek! De ki győzött le? A közönségesség! A nyárspolgárok! A fából faragott szívek!" Bánata sötét felhőkké sűrűsödött, a felhőkből düh villámlott és megeredt az átkok esője.

EBBEN a pillanatban különös hang szólalt meg; a velőkig hatott: a Szigorú Asszony hangja.

— Mit rejtegetsz a zsebedben? — kérdezte a hang.

— Írást, amelyről senki sem tud, csak te meg én.

— És miről tanúskodik ez az írás?

— Rólad, Szigorú Asszony.

— És mikor írtad ezt a vallomást?

— Első felét azon az estén írtam, amikor megérkeztem abba a szörnyű városba; második felét pedig az elmúlt éjszaka írtam.

— És miről szóltam neked az elmúlt éjszaka, miután megírtad vallomásod második felét?

— Így szóltál hozzám: Vallomásodat elhiszem és mert hűséges maradtál hozzám minden fájdalmad s kínod ellenére, halld az én vallomásomat is: Az emberi nagyság legfelső ormára vezetlek és a föld minden lakója csodálni fogja kiválóságodat.

— Igen, ezt mondtam. És te ennek ellenére ocsmány átkokra pazarolod idődet? Hangold hát fel lelked húrjait és énekelj; dicsőítsd ezt a várost, dícsérd minden lakóját, az órát, amelyben oda érkeztél és énekelj a legrosszabbakról is

dícsérettel, még a kutyákról is, amelyek megugattak.

Viktor szomorúan engedelmeskedett. Keserves kínnal felhangolta lelke hárfájának húrjait és énekelni kezdett arról a szomorúságról és kínról, amely az elmúlt hónapokban érte. Még azokat a kutyákat is megénekelte, amelyek megugatták.

— Helyes, — mondotta a Szigorú Asszony — fogadd hát jutalmadat: nézz fel és nézz körül!

És Viktor kinézett az ablakon. A vonat mellett ott repült vidáman és mosolyogva Imago, az igazi Imago, nem a földi, a Theuda névre hallgató, a helytartó felesége, hanem a büszke, igazi Imago, az ő Imagója. Boldogan mosolygott, ki is gyógyult csúf betegségéből és szinte megfiatalodva így nevetett be az ablakon: „Már vártam rád!"

Viktor csodálkozva szólt:

— Imago, drága menyasszonyom, miképpen történhetett ez, hogy meggyógyultál szomorú gyászodból? És miért csillog hajadban az a ragyogó győzelmi koszorú?

— Láttam szörnyű küzdelmedet, azért gyógyultam meg. És mert tisztán kerültél ki a szenvedélyek örvényéből, azért ünnepelek!

— És azt is megbocsájtod, drága, csodálatos menyasszonyom, hogy a te halhatatlan arcod vonásait egy érdemtelen élő semmitmondó ábrázatára varázsoltam?

Imago nevetve így szólt:

— Könnyeid megtisztítottak minden bűntől!

Nagyot nevetett és boldog dallal ajkán a robogó vonat elé vágott.

— ITÉLJ hát, — szólt az előbbi hang — ezentúl is Szigorú Asszony-nak fogsz szólítani?

Lelke így imádkozott: „Életem Szent Úrnője, neved legyen ezentúl: „Vigasztalás és Könyörület.“ Jaj nekem, ha nem ismernélek, és hála az Istennek, hogy az enyém vagy.“

Vége

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

RÉVAI

IRODALMI INTÉZET

ALAPÍTÁSI ÉV: 1869

Eötvös József
Jókai Mór
Eötvös Károly
Mikszáth Kálmán
Ambrus Zoltán
Rákosi Viktor
Móra Ferenc
Kosztolányi Dezső
Komáromi János
Bánffy Miklós
Makkai Sándor
Márai Sándor
Kós Károly
Nyirő József
Tamási Áron
és más neves írók kiadója

MAGYAR MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET
RÉVAI NAGY LEXIKONA
KLASSZIKUS REGÉNYTÁR
EGYETEMES TÖRTÉNET

OSZK
Országos Szechényi Könyvtár

OSZK
Országos Szécsényi Könyvtár

OSZIK

OSZK